STRIP SCHRIFT

DISNEY SPECIAL

Prijs f9,95
Bfr.220

281 – JAARGANG 28 NUMMER 4 – 'S WERELDS OUDSTE STRIPINFORMATIEBLAD – VERSCHIJNT 10x PER JAAR

Mickey
Mouse

STRIP SCHRIFT

Jaargang 28 mei 1995 nummer 4 (281)

Verschijnt 10 maal per jaar
Stripschrift wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie in opdracht van Het Stripschap. De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs

Samenstelling en redactie
Tijs Bagchus, Arco van Os, Rik Sanders, Harry Wibier

Medewerkenden
Teun Berserik, Buena Vista Home Entertainment, Bas Dorbeck, Arnold Gelderman, Daan Jippes, Cees Kikstra (Walt Disney Attractions, Disneyland Paris), Professor Ich, Peter Reijntjes (Walt Disney Attractions, Disneyland, Walt Disney World), Wouter Rutten (Buena Vista International), Monique van Schendelen (MVSP), Rick Vercauteren (Noordbrabants Museum), Pauline Verhoeven (MVSP), Rudy Vrooman, Rein van Willigen

Redactie-adres
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
Telefoon: 010 - 220 10 63, telefax: 010 - 421 06 08
Buzzer (tijdens kantooruren): 06 - 59 54 23 25
CompuServe: 75464,2224

Uitgever
Uitgeverij Stripstift
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam

Abonnementen
Abonnementen-administratie Stripschrift
t.a.v. Ton Schuringa
Postbus 11335
1001 GH Amsterdam
Telefoon: 020-685 22 29, telefax: 020-618 91 42
Abonnementsprijs f 59,50 / Bfr.1190
Leden van Het Stripschap f 2,50 / Bfr.45 korting
Nederland: Giro 209948 of
Bank 82.67.01.523
ten name van Stripschrift, Amsterdam
België: Bank 721-520.62.74-81
ten gunste van Het Stripschap, Turnhout
Opzeggingen alléén schriftelijk en uiterlijk twee maanden voor het aflopen van een abonnementsjaar
Foreign subscriptions on request

Reprorecht
Het overnemen, evenals het vermenigvuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie

Advertenties
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven kunt u contact opnemen met:
De Groene Amsterdammer
t.a.v. Herman Feddema
Postbus 353
1000 AJ Amsterdam
Telefoon: 020-623 08 64, telefax: 020-622 14 21

Druk
Drukpartners, Amsterdam

Distributie
Het Raadsel, Amsterdam; Geknipt Papier, Gent

Omslag
The Walt Disney Company
De illustratie is afkomstig van de video-release van Pinokkio

Copyright
Alle Disney-illustraties: The Walt Disney Company
Tekst pagina 4 t/m 34: Rein van Willigen

ISSN 0165-845X
ISBN 90-74539-01-7

Noordbrabants Museum 's-Hertogenbosch

Chemistry. Zo noemen ze dat in Amerika.
Dat raadselachtige proces waarbij uit twee zaken – die als het ware speciaal voor elkaar zijn gemaakt – iets moois ontstaat. En zo verliep het ook met ons en het Noordbrabants Museum.
Nadat het museum had besloten een grote expositie rond Walt Disney te concipiëren en nadat een bezoek aan Disney Amerika het verzekerd had van voldoende materiaal en nadat de begin- en einddatum waren vastgesteld, ontbrak alleen nog de catalogus. Na overleg met ons bleken wij niet geheel ongevoelig te zijn voor het maken van een special rond Disney en zijn studio's, maar gaandeweg het produktieproces werden wij steeds enthousiaster. Rein van Willigen, de auteur van alle artikelen, voorzag ons in ruime mate van kopij, de vormgever legde een alsmaar groter wordende bevlogenheid aan de dag, de zetster zette constant haar beste beentje voor, en er ontstond iets wat we in de verste verte niet voor mogelijk hadden gehouden. Een eindprodukt dat er zijn mag en ook ná afloop van de expositieperiode nog regelmatig kan worden ingekeken. We zijn ervan overtuigd dat het hierboven geschetste enthousiasme over zal slaan op u, de lezer, en we nodigen u hierbij van harte uit kennis te maken met de Magie van Disney.
De Redactie

Inhoud

4 WALT DISNEY
9 DISNEY ZONDER WALT
12 SNEEUWWITJE
14 HOE EEN TEKENFILM WORDT GEMAAKT
16 DONALD DUCK
19 DE KLASSIEKERS
24 THEMAPARKEN
28 THE NIGHTMARE BEFORE CHRISTMAS
30 NASYNCHRONISATIE
32 MERCHANDISING

WALT DISNEY

De naam Walt Disney **staat synoniem voor een wereld gevuld met bontgekleurde en dolkomische stripfiguurtjes. Walt Disney's eigen leven vormt in werkelijkheid echter bijna het tegenovergestelde.**

De op 5 december 1901 in Chicago geboren Walt is de vierde zoon van **Elias** en **Flora Disney**. Het gezin wordt gecompleteerd door dochter **Ruth**. Volgens de overlevering stammen de Disney's van oorsprong uit Spanje en belanden zij via Ierland en Canada in de Verenigde Staten van Amerika.

Rijkdom kennen de ouders van Walt tijdens zijn jeugd niet. De opvliegende Elias, wiens karakter zich het best laat vergelijken met de latere Disney-creatie Donald Duck, heeft tal van baantjes. Het ene moment is hij boer om wat later in de krantendistributie verzeild te raken. Ondanks de spanningen binnen het gezin en de vele pakken slaag toont Walt het nodige respect voor zijn vader en krijgt hij een hechte band met zijn oudere broer **Roy**. Deze zal hem op zakelijk gebied met raad en daad bijstaan tot Walts overlijden in 1966.

Boerderij

In 1906 besluit Elias naar een boerderij in Marceline, Missouri te verhuizen. De hoofdstraat van deze plaats, waar hij menig uurtje doorbrengt, wordt het symbool van Disney's jeugd. De straat keert als Mainstreet terug in de later te bouwen Disney-themaparken. Op de boerderij kan Disney zich uitleven met het tekenen van allerlei dieren. Ook aarzelt hij niet één van de wanden van de boerderij compleet onder te kalken met zijn tekenwerk. Dit tot wanhoop van Elias.

Wanneer het gezin in 1910 naar Kansas City verhuist, rest Walt, die door zijn vader wordt gedwongen rond de klok van half vier 's morgens kranten te bezorgen, niet al te veel tijd om te tekenen. Wel stuurt vader Elias Walt naar de tekenlessen van het Kansas City Art Institute.

Als het gezin in 1917 terugkeert naar Chicago blijft Walt voorlopig in Kansas City bij zijn broer Roy wonen om de school af te maken. Roy heeft vanwege de vele ruzies

met Elias het ouderlijk huis verlaten en werkt bij een bank. De hier opgedane kennis komt hem later als financieel beheerder van The Walt Disney Studio's goed van pas. Om wat bij te verdienen verkoopt Walt zaken als etenswaren op de spoorlijn naar Santa Fé. De nering loopt slecht maar bij Walt ontstaat een enorme belangstelling voor spoorlijnen en treinen. Een interesse die later zowel in zijn eigen tuin als in de themaparken terug te vinden is.

Inmiddels heeft Amerika zich in de eerste wereldoorlog gemengd. De chauvinistische en wat naïeve Walt wil het leger in. Om te voorkomen dat hij te jong wordt bevonden, vult de jonge tekenaar op het inschrijfformulier een onjuiste geboortedatum in. Walt vertrekt naar Frankrijk en belandt als chauffeur op een Rode Kruis-ambulance. In zijn vrije tijd verdient hij wat bij door onderscheidingen na te maken.

Somewhere in France
April 18th 1919
Dear School Chums:
Well, how is every thing around McKinley high School? Fine.
I just remembered that I owed a letter to my old school paper, so here it is.
Well I am feeling to-day hope one back is the same having a time and working
fine and very busy
I am fine also hard. I am stationed in Neufchateau not far from Chaumont of the headquarters Gen. Pershing.
Will so long or Aurevoir for this time Homeing to see all of you soon.
Remain as ever your old artist.
A.P.O. 731
Neufchateau France
Don't kiss GOOD
I WANNA GO HOME I DO—
BOOM
BON JOUR COMRADE
France is an interesting place but just the same I want to—to—
OH! I WANT TO GO HOME TO MY MAMA

Boven, Walt Disney als baby van 9 maanden. *Linksonder*, Een rijk geïllustreerde brief van 'vrijwilliger' Disney vanuit Frankrijk.

***Rechtsboven*, Margie Gay, de ster uit de *Alice in Wonderland*-films, temidden van v.l.n.r. Ham Hamilton, Roy Disney, Hugh Harman, Walt Disney, Rudy Ising, Ubbe Iwwerks en Walker Harman.**

***Midden*, Titelkaart voor de Laugh-O-gram-tekenfilms.**

***Rechtsonder*, Walt bouwt bij zijn komst naar Californië zijn tekenfilmstudio in de garage van Oom Robert.**

Reclame

Als Walt in 1919 terugkeert, kiest hij voor het reclamevak en leert hij **Ubbe Iwwerks** kennen. Na wat omzwervingen komt het duo bij de Kansas City Film Ad terecht, een reclamebureau. Hier worden primitieve, tekenfilmachtige produkten gemaakt. Deze filmpjes gaan over allerlei gebeurtenissen uit Kansas City. Walt en Ub maken kennis met de basistechnieken van de animatie.

Het geld doet Walt besluiten voor zichzelf te beginnen. Onder de naam *Laugh-O-gram* gaat hij voor de Newman Theaters tekenfilms maken. Veel geld valt er niet aan te verdie-

nen. Om de kosten te drukken gaat Disney goedkoper te maken speelfilms combineren met tekeningen. In 1923 rollen de bekende *Alice in Wonderland*-filmpjes uit zijn studiootje. De verwachte opbrengsten blijven echter uit. Disney sluit zijn studio maar begint later opnieuw met zijn Alice-filmpjes. Het publiek begroet de films met enthousiasme maar veel geld opbrengen doen ze wederom niet. Disney wil slechts één ding: het maken van echte tekenfilmpjes. *Oswald the Lucky Rabbit* wordt zijn eerste tekenfilmreeks. Het succes is groot. Zo groot dat distributeur **Charles Mintz** achter Disney's rug zijn belangrijkste tekenaars omkoopt en de films zelf gaat maken. Disney is razend en besluit op dat moment – het is 1927 – de rechten van al zijn produkten nooit meer uit handen te geven.

De zwaar aangeslagen Disney ziet zich genoodzaakt met zijn trouwe medewerker Ub een nieuw tekenfilmfiguurtje te bedenken. Het wordt een muis. Het gerucht gaat dat er

in de studio een muizenplaag heerst. De tekenaars zijn er zelf schuldig aan omdat ze de knaagdieren broodkruimels toewerpen. Op aanraden van Walts vrouw **Lilian**, krijgt de 'mouse' Mickey als voornaam. Het eerste filmpje, *Plane Crazy*, (met een knipoog naar luchtvaartpionier **Charles Lindbergh**) is snel gemaakt, net als het tweede: *Galoppin' Gaucho*. Walts belangrijkste medewerker Ub maakt moeiteloos 700 tekeningen of meer per dag voor deze korte films. Disney zelf is gestopt met tekenen om zich met de studio-activiteiten, zoals verkoop van de films, bezig te houden.

Rechts, Poster-art voor de korte Mickey-tekenfilm *The Whoopee Party*, 1932.
***Linksmidden*, Na het succes van Mickey Mouse opent Disney zijn Hyperion Avenue Studio (foto ± 1933).**
***Linksonder*, Script van de eerste Mickey Mouse-geluidsfilm, *Steamboat Willie*, 1928. Walt bewaarde dit in zijn kantoor ter herinnering aan het eerste echte succes.**
***Rechtsmidden*, Walt Disney temidden van de allereerste Mickey Mouse-artikelen.**

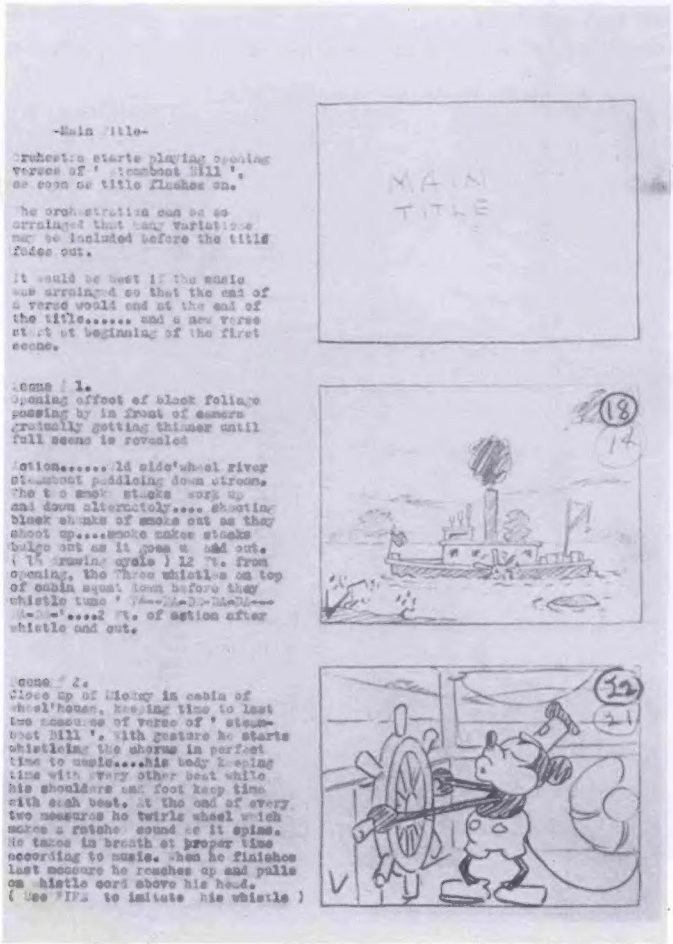

Geluid

Belangstelling is er niet voor Mickey en zijn vriendinnetje Minnie. Ongewild brengt de film *The Jazz Singer* uitkomst; het is voor het eerst dat een film synchroon geluid heeft, zodat zanger **Al Jolson** hoorbaar zingt. Disney toont zijn pioniersgeest: het derde Mickey-filmpje, *Steamboat Willie*, moet geluid hebben. Roy, ondertussen de zakelijke man van de studio, krijgt als taak voor het geld te zorgen. En er is veel geld nodig want het opnemen van geluid staat nog in de

Rechterpagina, Kindsterretje Shirley Temple reikt Walt Disney voor *Sneeuwwitje en de zeven dwergen* één grote Oscar en zeven kleintjes uit.

kinderschoenen. Roy slaagt. De opname, waarbij een combinatie van wasborden, varkens en 'gewone' muziekinstrumenten wordt gebruikt, kan beginnen. Omdat de projector veel lawaai maakt, draait men de film vanachter dik glas. De tekenaars, die zelf voor de muziek zorgen, spelen dat de stukken er af vliegen. Als de film is afgelopen is Walt benieuwd naar het resultaat. Helaas blijkt de technicus vergeten de geluidsknop open te draaien. Een nieuwe en vooral kostbare sessie is het gevolg.

Ondanks de toevoeging van geluid lukt het Walt nauwelijks de film te slijten. Het Colony Theater in Manhattan waagt de gok en boekt de film voor twee weken. De eerste voorstelling is op 18 november 1928. Het publiek geniet van de geluidseffecten, de door **Carl Stalling** (de latere componist van Warner Brothers) gecomponeerde muziek en natuurlijk van Mickey. Kortom, er wordt geschreeuwd om meer muis. Disney is stomverbaasd.

Disney breidt zijn studio uit om aan de vraag naar Mickey Mouse-films te kunnen voldoen. Hij wil meer en gaat tekenfilms zonder vaste hoofdrolspelers maken waarin klassieke muziek centraal staat: de zogenaamde *Silly Symphonies*. De eerste rollen in 1929 over het witte doek. De bioscoopeigenaren eisen dat de inmiddels beroemde Mickey de films aankondigt met: 'Mickey Mouse presents a Walt Disney Silly Symphony'. Mickey blijft voorlopig Disney's belangrijkste tekenfilmfiguur, ook al omdat Walt bij gebrek aan beter de muis liet spreken met zijn eigen (falset)stem.

Techniek

Met de *Silly Symphonies* krijgt Disney de kans allerlei technieken uit te proberen. Zo maakt de studio in 1932 de eerste gekleurde (Technicolor-)tekenfilm *Flowers and Trees*. Disney bewijst hiermee te willen en te kunnen investeren in het medium tekenfilm.

Ub Iwwerks verlaat de studio en begint voor zichzelf. Disney koopt hem uit en wordt zo de alleenheerser van zijn Hollywoodse tekenfilmstudio aan de Hyperion Avenue.

Mickey is in tal van landen te zien. Zijn populariteit groeit enorm. Een strip verschijnt al snel, net als boeken, zakdoeken, horloges en andere zaken waarop zijn beeltenis staat. Deze handel brengt voor Disney meer geld op dan zijn tekenfilms. Nieuwe Disney-creaties verschijnen: Pluto, Goofy en Donald Duck. In eerste instantie spelen ze mee in de Mickey Mouse-films om vervolgens hun eigen serie te krijgen.

Rond 1934 kondigt Disney aan zijn eerste avondvullende tekenfilm, *Sneeuwwitje en de zeven dwergen*, te maken. In kleur. Hollywood verklaart hem voor gek. Ook Roy heeft weinig vertrouwen in het idee. Walt denkt de klus te kunnen klaren voor een kwart miljoen dollar. Roy krijgt de eer het geld binnen te halen. Walt gaat met zijn studio aan de slag. De eerste schetsen verschijnen. Het verhaal, oorspronkelijk van gebroeders **Grimm**, verandert om de haverklap. Het belangrijkste is wel dat iedere dwerg een eigen karakter meekrijgt. In 1936 start het tekenwerk. Disney aarzelt niet tussendoor complete scènes te verwijderen.

Dit tot wanhoop van Roy, die keer op keer weer geld moet zien los te peuteren van de banken. De uiteindelijke kosten bedragen anderhalf miljoen dollar.

Tot enkele dagen voor de première, 21 december 1937, sleutelt Disney aan zijn troetelkindje. In het Carthay Circle Theater in Hollywood beleeft de film zijn wereldpremière. Het blijkt een succes. Disney heeft goed gegokt. Het geld stroomt binnen, waardoor Disney in staat is een nieuwe studio in Burbank te openen. Het aantal medewerkers stijgt tot boven de duizend.

De tekenfilm beleeft gouden dagen. In amper tien jaar van een stomme zwart/wit-tekenfilm tot een gekleurde avondvullende produktie. Disney heeft al weer andere plannen. Zijn komende film heet *Pinokkio*, terwijl op aanraden van de wereldberoemde dirigent **Leopold Stokowsky** een geïllustreerd concert, de tekenfilm *Fantasia*, in de maak is.

Oorlog

De wereld heeft door de komst van Hitler andere zaken aan haar hoofd dan tekenfilms. En hoewel *Pinokkio* mede door de introductie van de diepte suggererende 'meer-lagen-camera' tot de allerbeste Disney-films behoort, flopt de film bij zijn eerste release in 1940. Omdat in Europa geen Amerikaanse films gedraaid mogen worden, komt er nauwelijks geld binnen bij Disney. Een groter fiasco wordt het peperdure *Fantasia* in datzelfde jaar. Het ambitieuze project – de eerste tekenfilm met stereogeluid – wordt met afschuw ontvangen. Pas in 1969 krijgt de film de waardering die hij verdient.

In 1941 krijgt Walt Disney de vakbonden op zijn dak. Deze eisen meer waardering en geld voor de tekenaars. 'Oom Walt', zoals hij vaak is genoemd, kent geen vaste contracten maar betaalt zijn medewerkers naar hun prestaties. De vakbonden en Disney worden het niet eens. Ruim tweederde van de medewerkers gaat in staking. Disney reageert geschokt: zijn 'big family' blijkt niet te bestaan. Ironisch genoeg wordt in de bioscoop Disney's *The Reluctant Dragon* uitgebracht. Een speel/tekenfilm die een beeld moet geven van de gezellige sfeer binnen de Disney-studio.

De staking duurt maanden en dreigt uit de hand te lopen. Disney krijgt het advies een poos naar Zuid-Amerika te vertrekken. Met voor de buitenwereld het excuus dat nu Europa als bron van inkomsten is weggevallen Zuid-Amerika een voor de hand liggend alternatief is. In de studio weten ze wel beter. Voor de stakers is het verstandiger als ze Disney een tijdje niet meer zien. En omgekeerd.

In Zuid-Amerika doen Walt en een handjevol van zijn trouwe medewerkers inspiratie op voor gecombineerde speel/tekenfilms als *Saludos Amigos* (1943) en *The Three Cabalerros* (1945). In Burbank leggen de overblijvende tekenaars de laatste hand aan *Dombo* en *Bambi*. Na de financiële tegenvallers is besloten van *Dombo* geen technisch hoogstandje te maken. Met zijn lengte van slechts 64 minuten is de film ronduit kort. Desondanks is *Dombo* één van de meest geslaagde Disney-tekenfilms. Net als *Bambi*, die een jaar later uitkomt.

Met *Bambi* sluit Disney, zij het onbewust, een belangrijke periode af, die van de zogenaamde 'Gouden Eeuw van de Tekenfilm'. Geen Disney-tekenfilm, zal ooit méér persoonlijke aandacht van Disney krijgen dan deze films. Bovendien is het voor Disney onmogelijk – door de enorme groei en de daarbij horende druk – contact te houden met al zijn medewerkers. Wie hem wil spreken kan hem het best in de gang opwachten. Nadat Walt Disney de (tekenfilm)omstandigheden veranderde, veranderen de omstandigheden Disney.

Het jaar 1941 is voor Disney een jaar vol tegenslagen. Aan het einde van dat jaar vordert het leger de studio. De Amerikaanse overheid eist van Disney dat hij instructiefilms gaat maken. Kwaliteit tegen een zo laag mogelijk budget. Achteraf gezien controversiële films, waaronder *Victory Through Airpower* waarin Disney **Alexander de Seversky**'s cursus 'bombarderen' uitbeeldt. Ook ontwerpt de studio logo's voor allerlei militaire zaken, waarbij praktisch ieder Disney-figuurtje wordt gebruikt, met als enige uitzondering Mickey Mouse. De 'eigen'

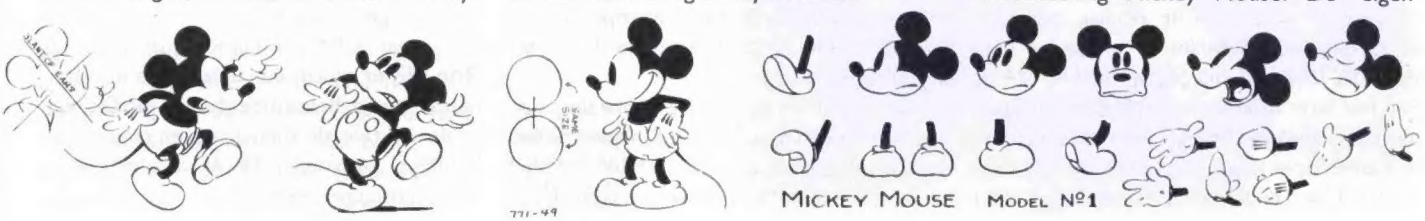

Disney tijdens de produktie van *Schateiland* (1949).

Disney-tekenfilms ondergaan een gedaantewisseling. Grote, complete tekenfilms worden uit kostenoverweging niet meer gemaakt. Wel speel/tekenfilms, waarin een handjevol korte films één grote film vormen.

Speelfilms

Toch sluit Disney de periode van de tweede wereldoorlog af met de constatering dat er winst is gemaakt. Logisch, want de instructiefilms kostten geen geld. De overheid stond hiervoor borg. Vanwege de lage produktiekosten brachten de speel/tekenfilms eveneens geld op. In deze periode speelde Disney met het idee complete speelfilms te maken.

Een serieuze poging is *Het lied van het zuiden*, met neger-acteur **James 'Uncle Remus' Baskett** en Disney's eigen kindsterretje **Bobby Driscoll** in de hoofdrollen. In deze film uit 1946 illustreert Disney de door Uncle Remus vertelde Broer Konijn-verhalen door middel van tekenfilm. De film, hoewel geen echte speelfilm, brengt voor Disney het nodige geld in het laatje.

De winst van Disney's films vloeit direct terug in de onderneming. Ook in 1949 met kassakraker *Seal Island*, Disney's eerste documentaire uit de reeks True-Life Adventures. Na een trip door Alaska geeft Disney **Alfred** en **Elma Milotte** opdracht in Alaska alles te fotograferen wat los en vast zit. In de studio wordt er wel een verhaal van gemaakt. Veel documentaires volgen, de één met nog meer succes dan de ander. Omdat ze voor relatief weinig geld zijn gemaakt, leveren ze al snel winst op. Een leuke bijkomstigheid is, dat de tekenaars de opnames van de dieren als studiemateriaal kunnen gebruiken.

De tekenfilm blijft echter de belangrijkste pijler van de Walt Disney-onderneming. Niet eens vanwege de winst die met de films is te maken, maar meer met de handel, de merchandise, van allerlei produkten die op deze films zijn gebaseerd.

De eerste poging na de oorlog om een avondvullende tekenfilm te maken is het tweeluik *Ichaboad and Mister Toad* in 1949. Een jaar later blijkt met *Assepoester* dat Disney nog steeds de belangrijkste tekenfilmer is. Een stroom lange tekenfilms rolt uit zijn studio. Maar er komt meer. Het geld dat Disney in Groot-Brittannië met zijn films heeft verdiend mag –voorlopig– het land niet uit. Disney gaat het ter plekke uitgeven door een langgekoesterde wens in vervulling te laten gaan: het maken van speelfilms. *Treasure Island* is in 1950 zijn eerste.

Televisie

Disney is niet meer te stuiten en ontwikkelt allerlei plannen. Als eerste grote filmonderneming gaat hij met de omroepen in zee. In 1950 is zijn eerste televisie-special *One Hour in Wonderland* te zien. Een regelrechte promotie voor de komende tekenfilm *Alice in Wonderland*.

In 1954 start Disney twee grote projecten. Allereerst de bouw zijn eerste themapark, *Disneyland*, en het gelijknamige televisieprogramma. Hierin belicht Disney het park van alle kanten. Logisch dat bij de opening van Disneyland op 17 juli 1955 de belangstelling enorm is.

De waardering voor de programma's, waarin de meester regelmatig te zien is, is enorm. Ook al omdat naast de gebruikelijke kijkjes achter de schermen, tal van oude Disney-tekenfilms voor het eerst op de buis te zien zijn. Disney gaat weer een stap verder door het maken van speciale series voor televisie. De serie over de Amerikaanse held **Davy Crockett** is er één van. De belangstelling is zo groot, dat de wasbeer met uitroeiing wordt bedreigd: iedereen wil een wasberen Davy Crockett-hoofddeksel.

In de bioscoop beleeft Mickey in 1953 met *The Simple Things* voorlopig zijn laatste avontuurtje. Twee jaar later krijgt de muis zijn eigen televisieprogramma, *The Mickey Mouse Club*. Miljoenen kinderen maken van de gelegenheid gebruik lid te worden van deze populaire club.

Aan het filmfront doet Disney het goed hoewel *Alice in Wonderland* lauw wordt ontvangen. Meer succes heeft *Peter Pan* in 1953. De speelfilm *20.000 Leagues under the Sea*, gebaseerd op **Jules Verne**s toekomstroman *20.000 mijlen onder de zee*, trekt een jaar later veel kijkers. Weer een jaar later is het de beurt aan *Lady en de Vagebond*.

Flop

Al in 1950 heeft Disney het plan *De schone slaapster* te verfilmen. Niets is te gek en op tijd en geld behoeft niet te worden gelet. Voor de filmmuziek gebruikt Disney **Tsjaikowsky**'s balletmuziek. Het geluid wordt opgenomen in de Duitse Bavaria Studio's, in stereo. Voor de film zelf kiest Disney, net als voor *Lady en de Vagebond*, voor het CinemaScope –zeg maar breedbeeld– systeem. **Eyvind Earle**, die voor het uiterlijk van de film verantwoordelijk is, put zijn inspiratie uit de late middeleeuwen van Frankrijk. De karakters van de film zien er mede daardoor lang en statig uit.

Al deze 'eisen' maken van *De schone slaapster* een zeer aparte film. Ruim zes miljoen dollar kost de film. Het publiek laat het bij zijn eerste release in 1959 echter massaal afweten, Disney met een financiële flop achterlatend. Net als bij *Fantasia* zal de film pas bij latere generaties zijn waardering vinden.

Een nieuwe vinding doet bij Disney zijn intrede, de Xerox-camera. Een kopieerapparaat dat de oorspronkelijke tekeningen direct op transparante vellen, de zogenaamde cels, overzet. Tot voor kort werden alle tekeningen met de hand overgetrokken op deze cels alvorens de inkleursters hun werken konden doen. Voor de produktie van *101 Dalmatiërs* brengt dit door de teruggekeerde **Ub Iwwerks** bedachte hulpmiddel de nodige uitkomst. De talloze hondjes hoeven niet keer op keer opnieuw te worden getekend, maar kunnen probleemloos worden gefotokopieerd. Vandaar dat deze in 1961 uitgebrachte film minder glad oogt dan zijn voorgangers. Maar het publiek vindt de film prachtig.

Zwanezang

Ondertussen maakt Disney de ene na de andere speelfilm. Na jarenlang getouwtrek lukt het Disney de rechten van **P.L. Travers**' kinderboeken rond *Mary Poppins* te kopen. Met **Julie Andrews** en **Dick van Dyke** in de hoofdrol maakt Disney in 1964 wellicht de beste film uit de jaren '60. De film wordt met Oscars overladen en Julie Andrews wordt een veelgevraagd actrice.

Julie Andrews en Walt Disney.

Walt Disney heeft nauwelijks tijd voor het medium tekenfilm. Wanneer in 1963 *Merlijn de tovenaar* weinig waardering krijgt, besluit Disney zich weer meer met tekenfilm te bemoeien. *Het Jungle Boek* krijgt als vanouds al zijn aandacht. De release in 1967 maakt hij echter niet mee daar hij op 15 december 1966 aan longkanker overleden is, de studio in vertwijfeling achterlatend.

De studio staat voor de schier onmogelijke taak de onderneming draaiende te houden. Een veel gehoorde kreet is: 'Hoe zou Walt dit gedaan hebben?' Disney's schoonzoon **Ron Miller** wordt een belangrijke man binnen de studio. Bestaande plannen van Disney, zoals een tweede themapark en nieuwe tekenfilms, waaronder *De Aristokatten*, worden eerst uitgevoerd.

Disney Zonder Walt

De studio slaagt erin zonder Walts inbreng *Het Jungle Boek* **te voltooien. Moedeloos begint de studio aan de volgende tekenfilm,** *De Aristokatten*. **Om de film toch van de grond te krijgen zoeken de medewerkers veel 'inspiratie' bij** *Het Jungle Boek*. Ron Miller**, de gedoodverfde opvolger van zijn schoonvader Walt Disney, mag bewijzen de studio draaiende te kunnen houden.**

Disney zelf is altijd op zoek geweest naar nieuwe mogelijkheden maar de nieuwe studio-top speelt na Disney's overlijden op safe door bestaande formules uit te kauwen. Aan het speelfilmfront gebeurt weinig. Als in 1969 *The Love Bug* een knetterend succes blijkt, rollen de vervolgen aan de lopende band uit de Disney-fabriek. Goede, spraakmakende speelfilms blijven echter uit.
De voor weinig geld gemaakte produkties brengen, mede door de verkoop aan de Amerikaanse netwerken, gemiddeld voldoende geld op om de studio geen verlies te bezorgen. Over Ron Miller gaat het gerucht dat hij niet alleen de capaciteiten van Walt Disney mist, maar ook zelden te vinden is op het studioterrein.

Missers

Zoetjesaan wordt de magie van Disney ondergraven. De Amerikaanse pretparken, waaronder die van Disney, krijgen aan het begin van de jaren zeventig door de oliecrisis een enorme knauw. Disney ontslaat een deel van zijn personeel. Aan het filmfront gebeurt weinig. Moeizaam rollen de tekenfilms uit de studio. *Robin Hood* heeft de charme van een ongeïnspireerd tussendoortje. *De Reddertjes* doet het enkele jaren later financieel beter, maar een geweldige klassieker is het niet. De studio raakt tijdens de produktie van *Frank en Frey* in grote problemen als de belangrijkste tekenaars, waaronder **Don Bluth**, opstappen. De zwaar teleurgestelde Don Bluth begint een eigen tekenfilmstudio. De première van *Frank en Frey* ondervindt hierdoor een enorme vertraging en bezorgt The Walt Disney Studio's een miljoenenstrop.
De jaren zeventig staan in het teken van een aantal kapitale missers. De gecombineerde speel/tekenfilm *Peter en de draak* kost handenvol geld en loopt voor geen meter. Voordat de film in Europa te zien is, wordt er flink het mes ingezet. De oorspronkelijke versie wordt met maar liefst een kwart ingekort.
De volgende ramp dient zich aan. Na het succes van **George Lucas**' *Star Wars* begeeft ook Disney zich, na het debâcle van ondermeer *De kat van de melkweg*, serieus op het pad van de science fiction. In 1979 wil Disney zijn sf-epos *The Black Hole* uitbrengen, met de kreet 'een reis die begint waar alle andere eindigen'. Maar al vanaf de eerste fase gaat de produktie compleet zijn eigen zwarte gat in. De titel van de film wordt om de haverklap veranderd, net als het posterontwerp. Problematischer is het verhaal van de film. Disney slaagt er niet in het scenario rond te krijgen. Een extra handicap is het visueel creëren van een zwart gat. Met behulp van onbetaalbare filmtechnieken, waaronder een computergestuurde camera en de eerste digitale soundtrack, belandt de film toch op het witte doek. Het bioscooppubliek, dat voor praktisch iedere science fictionfilm in de rij staat, laat Disney's *The Black Hole* links liggen.
Net als het ruimteschip uit deze futuristische film dreigt ook Disney zelf stuurloos te worden. Eén van de veel gehoorde verwijten is dat produkties voor volwassenen niet de naam van Walt Disney moeten dragen. Slecht studiomanagement wordt ook als oorzaak genoemd.
Het ene na het andere ambitieuze project eindigt als een verliespost. Superman wordt door Disney slecht gepersifleerd als *Condorman*. Disney gaat voor het eerst in zijn bestaansgeschiedenis vreemd. Voor **Altman**'s *Popeye* werkt de studio samen met concurrent Paramount om een niet-Disney-stripfiguur te kunnen gebruiken. Succes blijft uit. Ook al omdat de kijker de spinazieminnaar als tekenfilmheld leuker vindt dan de vlezige uitvoering in de vorm van **Robin Williams**. Disney kondigt een nieuw speel-

***Boven*, Publiciteitstekening voor *Aladdin*.**

***Midden*, Publiciteitsplaatje voor *Het Jungle Boek*.**

***Onder*, Handingekleurde cel plus achtergrond voor *Robin Hood*.**

filmpje aan, *Tron*. Een mengeling van speelfilm en computergraphics. Revolutionair voor de beginjaren tachtig qua techniek, slaapverwekkend wat betreft verhaal.
De speelfilm *The Watcher in the Wood*, met Hollywoodveteraan **Bette Davis** in de hoofdrol, is zó slecht dat Disney hem voortijdig uit de roulatie haalt.

Redding

Alles wat Disney aanraakt eindigt in een misser. De onderneming is geestelijk failliet. De enige redding is de door Walt zelf gecreëerde schatkamer, met krakers als Donald Duck, Mickey Mouse en de klassieke tekenfilms, die iedere keer weer opnieuw uitgebracht (kunnen) worden.
Ron Miller doet van zich spreken door twee belangrijke plannen op tafel te gooien. Ten eerste wil hij een themapark in Europa. Ten tweede wil hij een filmlabel voor volwassenen oprichten, zodat de produkties die niet voor 'alle leeftijden' zijn niet het Walt Disney-logo meevoeren. Dit plan resulteert in de oprichting van *Touchstone Pictures*. Deze filmtak brengt in 1983 de eerste 'volwassen' Disney op de markt, *Splash!* Een wonder geschiedt; het liefdesverhaaltje rond een zeemeermin scoort goed en brengt geld in het laatje.
Slimme zakenlieden kopen ondertussen ongemerkt Disney-aandelen op. Meer vanwege het oude Disney-fonds, dan vanwege de resultaten van dat moment zelf. Het jaar 1984 vormt een keerpunt in het bestaan van de studio. Kort daarvoor dreigde de onderneming de greep op zichzelf te verliezen. Een belangrijk onderdeel van de redding is een kostbare terugkoop-operatie van de aandelen. Wonderwel slaagt deze. Teneinde weer iemand met de naam Disney in de raad van bestuur te hebben beweegt de top van de muizenfirma de zoon van Roy Disney, **Roy junior**, om zitting te nemen. Roy stemt toe, op voorwaarde dat Miller ontslag neemt en de wonderboys van Paramount en Warner Brothers, **Frank Wells** en **Michael Eisner**, in de Disney-top komen. Eisner introduceert op zijn beurt rechterhand **Jeffrey Katzenberg** om hem vervolgens tot studiobaas te bombarderen.

***Boven*, Video-artwork voor de televisieserie van *Winnie de Poeh*.**

***Midden*, *Aladdin*-regisseur John Musker is medeverantwoordelijk voor de tweede 'Golden Age of Animation'.**

***Onder*, *Darkwing Duck*, één van de vele tekenfilmseries die speciaal voor tv worden gemaakt.**

***Rechterpagina*, *Boven*, Video-artwork voor *De wraak van Jafar*, Disney's speciaal voor de video-markt gemaakte vervolg op *Aladdin*.**

***Links*, *Aladdin*-toptekenaar Andreas Deja.**

***Rechts*, Scène uit de televisieserie *Dinosaurs*, waarbij de acteurs in de poppen zitten.**

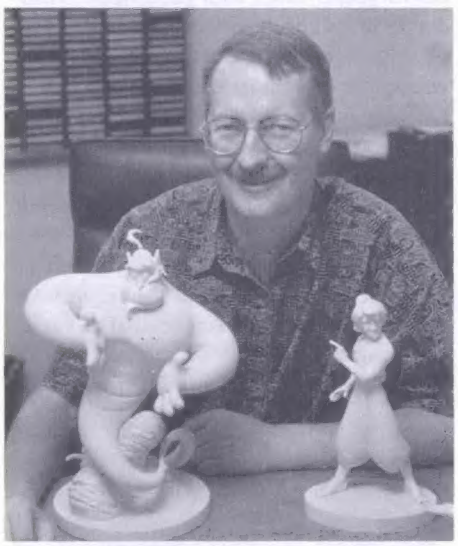

Een grote schoonmaak-operatie is het gevolg. De tekenfilmstudio hangt sluiting boven het hoofd. *Taran en de toverketel* verkeert halverwege zijn produktiefase. Waar het verhaal en dus de film heen moet is niemand meer duidelijk. Stoppen is net zo kostbaar als doorgaan. Tot het laatste wordt besloten. Roy Disney besluit de bezem door de tekenfilmafdeling te halen. Tenslotte ligt hier de basis van het bedrijf. *Taran en de toverketel*, Disney's duurste tekenfilm tot dan, flopt. Maar de volgende, *De Speurneuzen*, doet het onverwacht goed. Hoop gloort.

Miramax

Het nieuwe management pompt in een moordend tempo vers bloed in Disney. Het aantal Touchstone-films groeit spectaculair, evenals het aantal successen. Disney stort zich net als in de jaren vijftig op de televisiemarkt en gaat tekenfilmseries als *DuckTales* en *De Gummiberen* produceren. Disney bewijst eveneens het betere televisiewerk te kunnen afleveren. In de jaren tachtig ondergaat het bedrijf een spectaculaire groei. Niet alleen in kille dollars, maar ook in goede produkten. Alles wat Disney aanraakt, verandert in goud.
In videoland wordt Disney binnen enkele jaren marktleider. Met krakers als *Fantasia* en *Pinokkio* opent Disney zijn rijkgevulde schatkamers voor de thuiskijker. Tekenfilms als *Belle en het beest* en *Aladdin* trekken volle zalen om vervolgens de nummer-één-hit op video te worden. De videomarkt vormt daarmee één van de belangrijkste pijlers van

het Disney-concern. Ieder nieuw tekenfilmprodukt overtreft in praktisch ieder opzicht zijn succesvolle voorganger. Katzenberg, die aanvankelijk weinig vertrouwen had in Disney's tekenfilmafdeling, maakt van dit onderdeel wederom het paradepaardje. Kortom: Disney is weer marktleider.
Binnen tien jaar bezit Disney naast een eigen televisiezender ook een eigen kanaal, *The Disney Channel*. Disney richt een eigen platenmaatschappij op, Hollywood Records, start met uitgeverij Hyperion Books en koopt zelfs de filmmaatschappij Miramax op, bekend van ondermeer *The Piano* en *Pulp Fiction*. Minder bekend bij het grote publiek is dat series als *The Golden Girls* en *Empty Nest* ook met Disney verbonden zijn. Disney opent honderden winkels, *The Disney Stores*, waar louter Disney-merchandise te koop is. Recentelijk is zelfs de eerste Disney-galerie geopend. Het succes klatert door. De omzet stijgt tot eenzame hoogtes. Topman Eisner, die zich destijds met Disney-aandelen liet overhalen om bij Disney te komen werken, behoort mede daardoor tot de best betaalde managers ter wereld.

Donkere wolken

Tien jaar na dato lijkt Disney weer op een keerpunt te zijn beland. De speelfilms die onder supervisie van Katzenberg in de bioscoop belanden, scoren nauwelijks. *The Rocketeer* is slechts één van de vele missers. In een tekenfilm als *De Leeuwekoning* bestaat zo weinig vertrouwen, dat Katzenberg uitroept: 'Als deze film 50 miljoen dollar oplevert ben ik tevreden!'. De geschiedenis bewijst Katzenbergs ongelijk. De film wordt een regelrechte hit. Het in 1992 geopende Europese themapark Euro Disney Resort blijkt daarentegen een financiële misser van de eerste orde. Donkere wolken pakken zich samen boven het muizenimperium.
Tragisch is het dodelijke ongeval van Frank

Wells in 1994. Disney verliest daarmee één van zijn belangrijkste topfiguren. Aansluitend belandt Eisner voor een handvol bypass-operaties in het ziekenhuis. Disney's koningsdrama (vergelijk *De Leeuwekoning*) breekt in alle hevigheid los. Jeffrey Katzenberg verwacht de plaats van Wells in te kunnen nemen. Eisner toont zich van zijn grimmigste zijde; de persberichten met Katzenbergs 'vertrek' bij Disney zijn al geschreven voordat Jeffrey zelf door Eisner vanaf zijn ziekbed wordt ingelicht. De buitenwereld volgt de hevige strijd ademloos. Katzenbergs contract wordt tot zijn stomme verbazing niet verlengd. **Steven Spielberg** ziet zijn kans schoon en begint met de voormalige gouden jongen van Disney en met ex-platenbons **David Geffen** een nieuwe maatschappij.
Hoe de strijd zich ook zal ontwikkelen, Disney is en blijft in ieder geval voorlopig de winnaar. **Joe Roth**, afkomstig van 20th Century Fox, haalt op zijn beurt als kersverse studiobaas de bezem door de filmstudio. Het aantal uit te brengen speelfilms wordt gehalveerd: van 50 naar 25. De tekenfilms blijven het hart van de onderneming vormen. Voor video bedenkt men zelfs een nieuwe lijn

getekende rolprenten. *De wraak van Jafar* is de eerste.
Met een film als *The Nightmare before Christmas* laat Disney zien ook op het gebied van poppenanimatie mee te spreken. Vriend en vijand moet toegeven dat het nog steeds Disney is wat de klok slaat.

Sneeuwwitje en de Zeven Dwergen

'Een half miljoen dollar!', schreeuwde Roy Disney, **'dat is ons hele banksaldo!' 'We hoeven het niet aan te spreken', reageerde broer Walt laconiek, 'we kunnen geld van United Artists lenen. Of van de banken.' Roy verklaarde Walt compleet voor gek. Zeker toen hij vervolgens vernam dat de half miljoen dollar slechts de eerste aanzet was om een avondvullende tekenfilm te maken. Walt hield echter voet bij stuk en verbaasde iedereen toen hij zijn droom waarmaakte: De tekenfilm** *Sneeuwwitje en de zeven dwergen*. **Onlangs verscheen deze rolprent voor het eerst compleet gerestaureerd op video.**

Walt Disney is aan het begin van de jaren dertig de ongekroonde koning van de korte tekenfilm. De 'shorts' met figuurtjes als Mickey Mouse, Donald Duck, Goofy en Pluto worden met grote regelmaat uitgebracht door The Walt Disney Studio's. Het grote probleem in die tijd is echter dat het maken van dergelijke filmpjes, onder andere door de introductie van geluid en kleur, bijna niet meer rendabel is. Daarom besluit Disney in 1934 een nieuwe weg in te slaan; die van de avondvullende tekenfilm. Zijn keus voor het verhaal valt op een bekend sprookje van **Grimm**, *Sneeuwwitje en de zeven dwergen*. Broer Roy, verantwoordelijk voor de financiële kant van de studio, is de wanhoop nabij. De door Disney gevraagde half miljoen dollar is het totale bedrijfskapitaal van de muizenfabriek. En dit bedrag is nog maar het startkapitaal van de film. 'Kunnen we niet beter een Mickey Mousefilmpje maken?' oppert Roy.

Disney legt de bezwaren van Roy naast zich neer en stort zich medio 1934 op zijn plan. Een handjevol tekenaars wordt opgetrommeld. Disney sluit zich gedurende vier uur met hen op om zijn toehoorders het verhaal van Sneeuwwitje te vertellen, of beter gezegd: om het voor hen te acteren. Na deze voorstelling sluit hij af met de mededeling: 'Dit wordt onze eerste avondvullende tekenfilm!' **Ken Anderson**, één van Disney's toptekenaars vertelt later: 'We konden onze oren niet geloven. Wel werden we door Walts enthousiasme aangestoken'. Het project, dat door Hollywood al snel gekscherend *Disney's Follies* wordt genoemd, kan beginnen. Al bij het begin stelt Disney de belangrijke voorwaarde dat de hoofdfiguren zo realistisch mogelijk getekend moeten worden. De tekenaars hebben echter nauwelijks ervaring in het 'animeren', zeg maar tekenen, van echte mensen. Zij zijn meer bedreven in het op karikaturale wijze tekenen van dieren. Voor Disney zit er niets anders op dan zijn allerbeste tekenaars letterlijk terug te sturen naar school. Onder leiding van **Don Graham** krijgen de Disney-tekenaars les in de menselijke anatomie.

***Boven en onder*, Publiciteitstekeningen, deze werden expliciet gebruikt ter promotie van de film.**

***Midden*, Storyboardschets, waarop Sneeuwwitje – na het schoonmaken van het huisje – over verschillende dwergenbedjes heen in slaap valt.**

Realisme

Disney kan door de enorme kosten van het project zijn tekenaars niet direct loslaten op *Sneeuwwitje*. Met een klein tekenfilmpje – *The Goddess of Spring* – mogen zij bewijzen of ze tekenfilmfiguurtjes realistisch kunnen laten bewegen. Het filmpje wordt een ramp. De bewegingen zijn ronduit houterig. Daarom neemt Disney een nieuw besluit: de film wordt eerst grotendeels als speelfilm in zwart/wit gedraaid. Zo kunnen de tekenaars de bewegingen van de gefilmde en volledig in kostuum geklede modellen beeldje voor beeldje bestuderen. Niet lang geleden zijn een aantal van deze verloren gewaande fragmenten teruggevonden.

Disney's enorme hang naar perfectie bij het creëren van diepte in een tekenfilm veroorzaakt een ander probleem. Om het gewenste effect te bereiken wordt de multiplane-

camera ontwikkeld. Tot voor kort filmde Disney de transparante cels die vacuüm op de achtergrond lagen. Door een nieuwe meerlagen-camera te ontwikkelen kan de achtergrond gesplitst worden. Bij voorbeeld: op de bovenste glasplaat liggen de bomen van het donkere bos en op een wat lager gelegen plaat het huisje van de dwergen. Door met de camera als het ware op de glasplaten in te rijden wordt de illusie van diepte gewekt. Deze techniek vereist wel dat er grotere vellen papier, en dus complexere tekeningen, moeten worden gemaakt.

Première

De uitbrengdatum nadert. De druk waaronder Disney en zijn medewerkers staan groeit. Er is een continu tekort aan dollars. Roy wordt er regelmatig op uitgestuurd om nieuwe geldbronnen aan te bronnen. Ondertussen ontwikkelt Disney's eigen kleurenlaboratorium zelf de meeste van de 1500 te gebruiken kleuren. Uiteindelijk zal maar liefst 4000 kilo van deze verf nodig zijn.
Disney blijft doorlopend aan het verhaal sleutelen. Ondanks het tekort aan geld aarzelt de tekenfilm-'moustro' niet om gemaakte fragmenten alsnog uit de film te verwijderen. Beroemd is de soepscène, waarin de zeven dwergen al zingend hun soep naar binnen slurpen. Het fragment wordt geschetst en getekend. Als het inkleuren kan beginnen meent Disney dat het stukje niets aan de film toevoegt en verwijst het daarom naar de prullenbak. Ook een aantal voorgestelde liedjes komt niet verder dan het demostadium.
Disney slaagt erin om de film op voorhand te verkopen aan de grote baas van de New Yorkse Radio City Hall. Om de nog ontbrekende kwart miljoen dollar bij elkaar te krijgen, vertoont hij enkele fragmenten aan de bankier **Rosenberg** van de Bank of America. Met de mededeling 'Dit wordt een topper' krijgt Disney het ontbrekende geld. De première komt steeds dichterbij. De 750 medewerkers staan inmiddels stijf van de spanning. Als het op 21 december 1937 zover is, is heel prominent Hollywood aanwezig. **Marlene Dietrich**, **Judy Garland**, **Douglas Fairbanks** en **Charles Chaplin** kunnen na 83 minuten film in het Carthay Circle Theater van Los Angeles constateren dat een nieuwe kunstvorm is geboren; die van de avondvullende tekenfilm.

Succes

Hollywood schudt op zijn grondvesten. *Sneeuwwitje en de zeven dwergen* begint een ware zegetocht. Uit handen van **Shirley Temple** krijgt Disney de felbegeerde Oscar, vergezeld van zeven kleintjes. De tekenfilm levert Disney genoeg geld op om met nieuwe tekenfilms als *Pinokkio* en *Fantasia* aan de slag te gaan.
In het imposante Narconian Hotel krijgt het woord luxe een nieuwe betekenis door de overdaad die daar aanwezig is; Disney wil zijn jongens en meisjes een onvergetelijk weekend bezorgen als dank voor hun enorme inzet voor 'zijn' *Sneeuwwitje en de zeven dwergen*. Bij zijn mensen – eindelijk verlost van de reusachtige werkdruk – schieten alle remmen los bij het zien van alle weldaden. Disney valt bijna flauw als hij in het zwembad de blote tekenaars de meisjes van de inkleurafdeling ziet 'animeren'. Hij pakt zijn spullen en vertrekt zonder een enkel woord te zeggen naar de studio. Het weekend in het Narconian Hotel wordt sindsdien in aanwezigheid van de grote baas nimmer meer besproken.

***Boven en onder*, Publiciteitstekeningen.**

***Midden*, Potlood-schets van de heks door Al Hurter**

***Links*, Schetsen van Disney-toptekenaar Fred Moore van Dopey die probeert op Sneezy's schouder te balanceren.**

Maagd

Sneeuwwitje en de zeven dwergen is Disney's troetelkindje en blijft tot op heden geld opbrengen. Hij brengt zijn getekende heldin gemiddeld om de zeven jaar weer in roulatie. Tot voor kort gebeurde dit op het witte doek. Nu is de film voor het eerst wereldwijd op video uitgebracht. Voor deze gelegenheid is beeld en geluid compleet gerestaureerd. Het aangekoekte vuil is verwijderd, iets dat soms gewoon met een scheermesje kon worden gedaan. Vervolgens is *Sneeuwwitje en de zeven dwergen* beeldje voor beeldje op kleur gecorrigeerd. Het oorspronkelijk uit zeven bronnen afkomstige geluid is met behulp van diverse computers opgefrist. Het bijna 60 jaar oude geluid klinkt mede dankzij het digitale Dolby-systeem kraakhelder.
Zo is Sneeuwwitje uiteindelijk toch weer maagd geworden.

Er is geen medium dat zo tot de verbeelding spreekt als de tekenfilm. Dankzij beeldbuis en bioscoopdoek komen talloze getekende wezens dagelijks bij het grote publiek. Walt Disney **was één van de belangrijkste mensen die dat mogelijk heeft gemaakt. Zijn tekenfilmstudio's besteden tot op de dag van vandaag enorm veel tijd aan het maken van tekenfilms. Vier jaar hard werken voor één produktie is daarbij geen uitzondering. Recentelijk verscheen Disney's klassieker** *De Aristokatten* **op video. Maar hoe wordt zo'n prachtige tekenfilm eigenlijk gemaakt?**

DE ARISTOKATTEN

De eerste stap bij het maken van een tekenfilm is de keuze van het verhaal. Wordt het een sprookje, worden de rechten van een bestaand verhaal gekocht of wordt er zelf iets verzonnen? Het verhaal van *De Aristokatten* kwam te voorschijn uit Disney's bureaula. Hij had het verhaal over de poezen al in de jaren vijftig gekocht met het idee er een speelfilm van te maken voor de televisie. Het kwam er niet van. Regisseur **Wolfgang Reitherman** stuitte jaren later op het verhaal en hij besloot het om te toveren tot een tekenfilm.

Als eerste wordt er gekeken naar de hoofdfiguren. Moet straatkat Thomas O'Malley wel of geen strepen hebben? En wat voor een kleur krijgt zijn vacht?

Tegelijkertijd beginnen de tekstschrijvers aan het verhaal te werken. Een getypt scenariootje is immers iets anders dan het script van een bontgekleurde avondvullende tekenfilm. Bij het schrijven krijgen de verhaalmakers de boodschap mee om rekening te houden met de plaatsing van een aantal liedjes, want dat hoort nu eenmaal in een Disney-tekenfilm. Voor de liedjes in *De Aristokatten* werd een beroep gedaan op de **Sherman Brothers**, twee muzikale broers die in een film als *Mary Poppins* al hadden bewezen goede muziek voor Disney-films te kunnen schrijven.

Andere medewerkers gaan op zoek naar de juiste stemmen. Zo beginnen langzaam de eerste stukjes van de legpuzzel, de preproduktiefase, in elkaar te passen.

Voorbereiding

In de studio zijn regelmatig bijeenkomsten waarin het verhaal onder handen wordt genomen. Er zijn honderden kleine schetsjes gemaakt die het filmscenario vertellen. Al deze kleine tekeningen worden op een groot bord gepikt en vormen het storyboard. Als een scène niet bevalt wordt zij verwijderd of vervangen. Dergelijke bijeenkomsten noemt men storyboard-meetings. Deze werkwijze voorkomt een nodeloze montage na het filmen. Het echte tekenwerk vindt in dit stadium nog niet plaats.

Is het verhaal na maandenlange discussies goed bevonden, en zijn de juiste stemmen gevonden, dan wordt de geluidsstudio gereserveerd voor het opnemen van de uitgewerkte dialogen, de muziek en de liedjes. Ook geluidseffecten als dichtslaande deuren en Edgars sputterende bromfiets gaan nu op

Van ontwerpschets tot cameraklaar produkt. Link

Hoe een tekenfilm wordt gemaakt

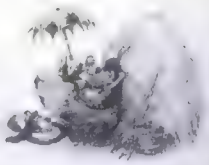

Het verhaal

Parijs, 1910. Poes Hertogin en haar drie kleine katjes Berlioz, Toulouse en Marie lijden een lux leventje bij Mevrouw. Butler Edgar heeft de taak de poezen optimaal te verwennen. Hij heeft daar geen moeite mee tot Mevrouw besluit haar testament te maken, waarin zij al haar geld nalaat aan haar poezen. Edgar krijgt het geld pas als de viervoeters overlijden. De butler is verbijsterd en ontvoert de poezen. Mevrouw is radeloos. Maar gelukkig voor de poezen en Mevrouw is Thomas O'Malley er nog, een onvervalste straatkat. Wel jammer voor Edgar natuurlijk, maar daar mauwen we niet over.

de band. Het geluid wordt bewust van te voren opgenomen. Zo weten de tekenaars pijnlijk nauwkeurig op welk moment zij de deur moeten laten sluiten.

Pas als de geluidsband af is en alles op papier is bedacht en goedgekeurd, kan het uiteindelijke tekenwerk beginnen. Het verhaal van *De Aristokatten* speelt zich af in Parijs. Omdat de achtergrondtekeningen moeten kloppen met het echte Parijs gaat tekenaar **Al Dempster** enkele maanden naar de Franse hoofdstad om zoveel mogelijk schetsen te maken. Later werkt hij in Burbank, de plaats waar The Walt Disney Studio's staan, de ontwerpen verder uit. Eerst wordt de achtergrond in potlood gezet. Daarna wordt hij in kleur uitgewerkt. Er wordt nauwkeurig rekening gehouden met de plaats waar de getekende figuurtjes zich bevinden; meestal is de achtergrond daar wat lichter van kleur. Als dat niet zo zou zijn vallen de tekenfilmfiguurtjes in het niet tegen de donkere achtergrond.

Ondertussen zijn ook de modelsheets klaar. Op deze overzichtsvellen staan alle karakters uit de film in alle mogelijke houdingen afgebeeld. Ook staat er op aangegeven hoe groot de figuurtjes zijn ten opzichte van elkaar. Zo kan het niet gebeuren dat het liefje van hoofdfiguur Thomas O'Malley, de witte poes Hertogin, de ene keer groter is dan de kater, terwijl ze andere keer tegen hem op moet kijken. In deze eindontwerpen zitten soms kleine grapjes verwerkt. Zo is **Eva Gabor**, die in de oorspronkelijke Amerikaanse versie van *De Aristokatten* haar stem leent aan poes Hertogin, duidelijk in de tekeningen te herkennen. Dit geldt met name voor haar grote ogen.

Animeren

De allerbeste tekenaars gaan het script tot leven brengen, zeg maar animeren. Iedere seconde van een tekenfilm telt maar liefst 24 beeldjes. Dat betekent dat ieder figuurtje voor iedere seconde dat hij in beeld is in 24 verschillende posities moet worden getekend om hem te laten bewegen. Het zijn de belangrijkste tekenaars, de key-animators, die de sleutelposities tekenen. Voor seconde vijf zijn dat bij voorbeeld de tekeningen 1, 7, 9, 13 en 23. Andere – ook zeer bekwame – tekenaars maken de tussentekeningen. Zij worden inbetweeners genoemd. Meestal heeft iedere key-animator zijn eigen figuurtje waaraan hij samen met één of meer inbetweeners werkt.

Om te kijken of de bewegingen goed zijn, wordt van de potloodtekeningen een zwart/wit proeffilmpje gemaakt, de penciltest.

Als de bewegingen kloppen kan het inkleuren beginnen. Het is een delicaat en nauwkeurig karwei. Op transparante vellen plastic, de celluloids oftewel de cels, worden de potloodlijnen overgezet. Fotografisch of met de hand. Op een cel kunnen uiteindelijk wel zes verschillende figuurtjes staan. Als ze erop staan wordt de cel omgedraaid en aan de achterzijde ingekleurd. Tot voor kort was dit akelig nauwkeurig handwerk. Tegenwoordig doet de computer dit tijdrovende werk. En ook hier geldt dat er voor iedere seconde tekenfilm 24 verschillende cels nodig zijn. Tenslotte gaan al deze duizenden cels naar de kleurencamera. Daar worden ze één voor één tegen de bijbehorende achtergrond stofvrij en zonder vette vingers gefotografeerd. En als je ze dan samen met de geluidsband achter elkaar afdraait, heb je de illusie van een beweging. In dit geval is dat de tekenfilm *De Aristokatten*.

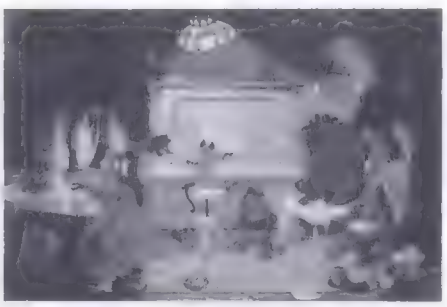

de schets, in het midden de ingekleurde cel en rechts zijn de handelende figuren toegevoegd.

Cijfertjes

Toen *De Aristokatten* in 1970 verscheen, was het voor de Disney Studio's de 23e avondvullende tekenfilm. Meer dan 250 mensen hebben vier jaar aan deze film gewerkt. Onder hen maar liefst 35 tekenaars, die ruim 325.000 tekeningen en schetsen maakten. Als je al deze tekeningen naast elkaar legt, heb je de afstand van Parijs naar Disneyland en weer terug. Voor de cijferaars die het gedurende 78 minuten *De Aristokatten* een beetje ontgaat; de film telt ook nog eens 900 handgeschilderde achtergronden. Voor wie plannen heeft in z'n eentje een tekenfilm te maken deze waarschuwing: het maken van *De Aristokatten* zou een eenling ruim 14 jaar tekenwerk kosten. Succes!

De geschiedvervalsers van de Disney Studio's willen ons doen geloven dat Donald Duck op vrijdag de dertiende is geboren. Zijn officiële geboortedatum is echter 3 juni 1934. Op die dag was hij voor het eerst te zien in de korte tekenfilm *The Wise Little Hen*.

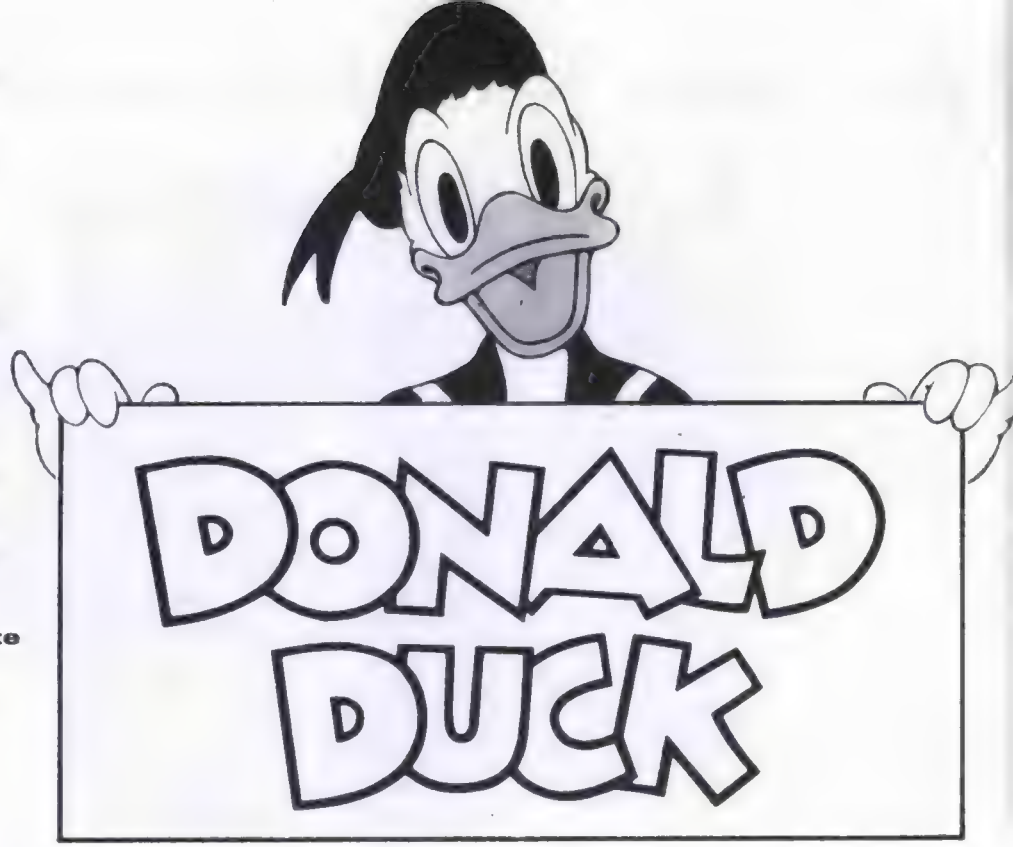

Silly Symphonies zijn korte tekenfilmpjes van een minuut of acht waarin de Disney-tekenaars tekenfilmfiguurtjes op de maat van de – veelal klassieke – muziek laten bewegen. Deze tekenfilmreeks kent geen vaste hoofdfiguren. Ook Donald is in eerste instantie niet voorbestemd terug te keren na zijn eerste optreden. Maar de neurotische eend maakt bij het bioscooppubliek zoveel indruk, dat de leiding van The Walt Disney Studio's zich verplicht voelt de driftige kwaker vaker in films te laten optreden.

Carrière

Clarence Nash, later bekend als Ducky, doet allerlei gekke dierengeluiden na. Of het nu een sprinkhaan, een kikker of een eend is, Clarence maakt geluiden die bij het dier passen. De reclamemensen van de Adohr Milk Company krijgt het talent van Clarence al snel in de gaten. Ze laten Nash op een melkwagen rondrijden om zijn imitaties aan de man te brengen. Als aardigheidje treedt Nash op in een radioprogramma, *The Merry Makers*. Met grote gevolgen. **Walt Disney** hoort de uitzending en is enorm onder de indruk van Nash' stem. Disney verzoekt Nash auditie te doen. Wonderlijk genoeg is niemands onder de indruk, tot Nash het beroemde Engelse liedje *Mary had a little lamb* begint te zingen. Dan pas ligt iedereen plat.

Disney zelf wil tijdens een auditie het gezicht van de stem niet zien. Hij luistert naar Nash via een luidspreker op zijn kantoor. Als hij het liedje hoort rent hij de studio binnen. Dit is het geluid dat hij zoekt voor de te ontwerpen eend. Clarence Nash – de man wilde ooit dokter worden – maakt tot zijn dood in 1985 de merkwaardig, piepende stem van Donald Duck.

Na zijn eerste optreden in de Silly Symphony *The Wise Little Hen*, wordt Donald snel toegevoegd aan het groepje rond Mickey Mouse met ondermeer Goofy en Pluto. In de eerstvolgende Mickey Mousefilm – *Orphan's Benefit* – krijgt Donald één van de grotere rollen toebedeeld. Hij declameert versjes, tenminste, dat probeert hij. Op de tribune zitten talloze kleine Mickey Mousjes. Ze doen er alles aan om Donalds voordracht letterlijk en figuurlijk met de grond gelijk te maken. Donalds driftige en opgewonden karakter komt in deze film volledig tot zijn recht. De basis van zijn karakter ligt in grote lijnen in deze korte tekenfilm. Het filmpje is in zwart/wit gemaakt. Zeven jaar later besluit Disney het werkje opnieuw te maken, maar dan in kleur. Donald is nu fraaier getekend. Hij is niet langer meer een lompe eend met een te dik achterwerk en een te lange snavel.

Het publiek is stapel op Donald. De eend is steeds vaker te zien in de Mickey Mousetekenfilms. En hoewel Mickey in de jaren dertig waanzinnig populair is, overtreft Donald zijn populariteit spoedig. Dit is ook een beetje aan Disney zelf te wijten; het karakter van de muis, die zeker aan het begin van zijn loopbaan nogal eens boos uit de hoek komt, wordt steeds vriendelijker. Doet de muis iets wat volgens de kijkers niet kan, dan wordt de studio van Disney bedolven onder stapels brieven. Donald daarentegen mag alles: hoe gekker, hoe liever.

Een beetje moeite heeft Disney er wel mee. Dat komt ook omdat zijn lieveling Mickey in de filmpjes praat door middel van zijn eigen stem.

Plaaggeesten

De handel in Donald Duck-spulletjes, de merchandise, komt ondertussen goed op gang. In 1935 verschijnen de eerste boekjes

Clarence Nash, de 'stem' van Donald Duck.

Clown of the Jungle, 1947.

van Donald op de markt. Het eerste drukwerkje is geïnspireerd op *The Wise Little Hen*. Het boek wordt in een fraaie linnen omslag uitgegeven. Tegenwoordig is het een klein vermogen waard. In het boekje verschijnen ook twee muizen die veel weg hebben van een kinderuitvoering van Mickey. Het zijn muizen van het type als Donalds plaaggeesten, die later in de genoemde film *Orphan's Benefit* zullen verschijnen.

Het ene Donald Duck-tekenfilmpje is nog niet af, of de volgende staat al weer op stapel. Op storyboards worden de verhalen in ruwe schetsen uitgewerkt en verteld. Disney doet een beroep op de beste tekenaars en componisten om van Donald Duck een perfecte tekenfilmreeks te maken. In 1937 bereiken de filmpjes met Donald, Mickey en Goofy een fantastisch hoogtepunt. Maar de meesterwerkjes *The Clock Cleaners* en *Lonesome Ghosts* – waarop *Ghostbusters* is geïnspireerd – kosten zoveel geld, dat het financieel uit de hand dreigt te lopen. Vooral de scènes waarin de transparante, groene geesten in *Lonesome Ghosts* verschijnen zijn erg kostbaar. Disney ontslaat zijn regisseur omdat deze weigert het zuiniger aan te doen.

Familie

Het kan niet uitblijven: de Amerikaanse zondagskranten willen Donald Duck in hun stripbijlages. Wederom wordt *The Wise Little Hen* bewerkt, maar nu als strip. Op 16 december 1935 verschijnt de eerste aflevering. De schrijver/bewerker van het verhaal is **Ted Osborne**. **Al Taliaferro** is de tekenaar. Nadat ze hun vader het ziekenhuis in hebben gewerkt, verschijnen de neefjes Kwik, Kwek en Kwak in één van de stripverhalen. In 1938 is dit brutale drietal voor het eerst op het witte doek in *Donald's Nephews* te bewonderen. Een nicht van Donald, Dumbella, laat de neefjes letterlijk het leven van Donald binnen fietsen. De strijd kan beginnen. Tussen haakjes: Clarence Nash doet ook de stemmetjes van dit jeugdige eendentrio.

Vanaf 7 februari in datzelfde jaar verschijnt Donald dagelijks in zijn eigen krantestrip. Tot aan zijn dood in 1974 schrijft **Bob Karp** de teksten. Al Taliaferro tekent ook nu de eend. Tot aan zijn overlijden in 1969 zal hij de vaste tekenaar van de Donald Duck-dagstrip blijven.

De groep waarmee Donald zijn avonturen beleeft groeit. De ene keer verschijnt een nieuw karakter in een tekenfilm, zoals in 1939 de vreetgrage Gijs Gans in *Donald's Cousin Gus*, een andere keer is de strip verantwoordelijk voor het ontstaan van een nieuw familielid, zoals Oma, die op 27 september 1943 debuteert. En laten we vooral Katrien Duck niet vergeten. In *Mr. Duck Steps out* (1940) ontmoet Donald zijn lieveling, die van oorsprong Daisy heet, voor het eerst. Tot op de dag van vandaag blijft hij een zwak voor de temperamentvolle Katrien houden. Maar of ze ooit zullen trouwen is de vraag.

Oorlog

De stroom tekenfilms rond Donald Duck is niet meer te stuiten. Zelfs tijdens de oorlog blijven The Walt Disney Studio's tekenfilmpjes produceren. De Duitse overheersers verbieden het om in Europa Amerikaanse films, dus ook Disney-films, te vertonen. Bij de Amerikaanse soldaten is de eend net als andere Disney-tekenfilmkarakters zo populair, dat de Walt Disney-tekenaars hun handen vol hebben om figuurtjes te ontwerpen voor vliegtuigen en ander oorlogsmaterieel. De eend en de zijnen beginnen zo een loopbaan als mascotte.

De Amerikaanse overheid verzoekt de grote studio's propagandafilms te maken met hun bekende figuurtjes in de hoofdrol. Disney werpt zijn eend in de strijd om de Amerikanen te bewegen om hun belasting te betalen. Twee van de bekendere films uit die tijd zijn *The Spirit of America* en *Der Fuehrer's Face*. Het zijn achteraf merkwaardig aandoende films, waarin Donald tussen soldaten en tanks marcheert en tegen niemand minder dan Hitler zelf vecht.

Disney zelf zwijgt over deze periode en de films die toen gemaakt zijn. Maar vooral de korte, getekende propagandafilms duiken regelmatig weer op. De reden is simpel. Omdat het door de overheid gefinancierd propagandamateriaal is, bezit Disney in dit geval niet de rechten over zijn 'eigen' films. Tijdens de oorlog vertrekt Disney met een

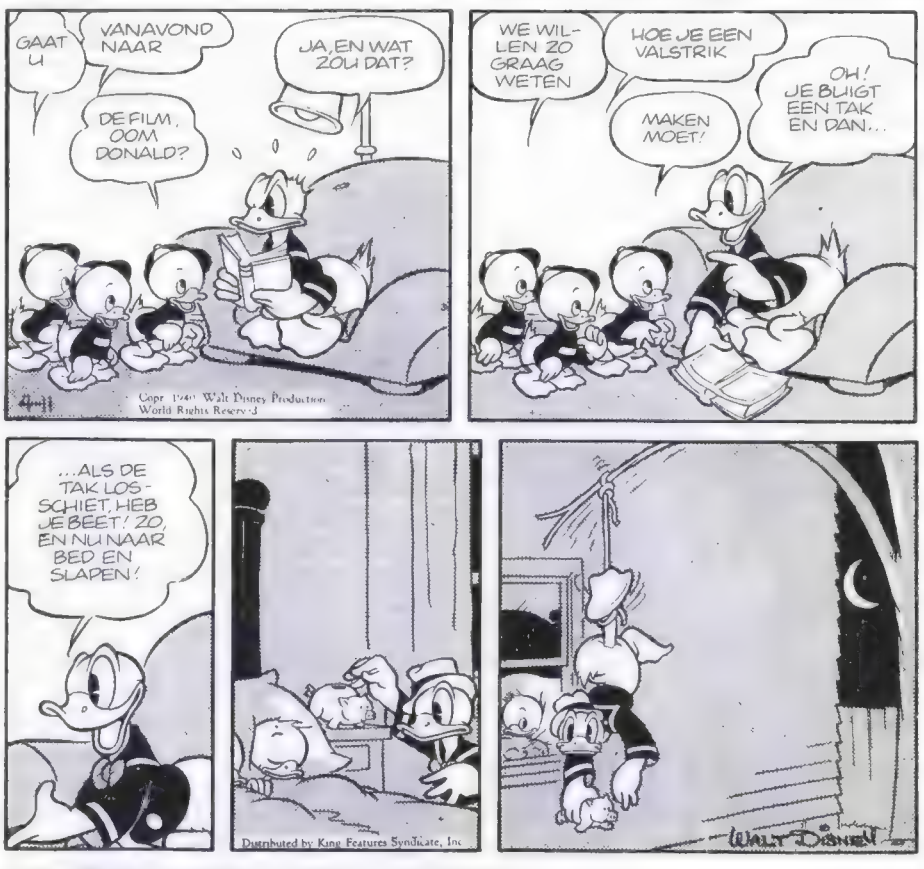
GAAT U
VANAVOND NAAR
DE FILM, OOM DONALD?
JA, EN WAT ZOU DAT?
WE WILLEN ZO GRAAG WETEN
HOE JE EEN VALSTRIK
MAKEN MOET!
OH! JE BUIGT EEN TAK EN DAN...
...ALS DE TAK LOSSCHIET, HEB JE BEET! ZO, EN NU NAAR BED EN SLAPEN!
Distributed by King Features Syndicate, Inc.
WALT DISNEY

Donald Duck-krantestrip uit 1940 door Al Taliaferro.

handjevol tekenaars naar Zuid-Amerika. Met een cameraploeg worden zonovergoten beelden geschoten in landen als Brazilië en Chili. Thuisgekomen krijgen de Disney-tekenaars de opdracht korte tekenfilms met ondermeer Donald Duck in de hoofdrol te combineren met speelfilms.

Saludos Amigos is een hoofdfilm, waarin de op straat gemaakte schetsen van de Disney-tekenaars overgaan in een speelfilm. Het grote voordeel voor Disney is dat deze manier van werken goedkoper is dan het maken van een complete tekenfilm. De kosten blijven helemaal beperkt door de film niet langer te maken dan 43 minuten. Disney vindt deze manier van werken plezierig en maakt twee jaar later op dezelfde wijze *The Three Caballeros*. Nu beschikt de studio over meer geld, zodat de lengte van de film 70 minuten bedraagt.

Opvallend aan deze twee speel/tekenfilms is het felle kleurgebruik. Normaal gesproken is Disney hiervan geen voorstander. Felle kleuren vermoeien de ogen van de kijker snel. In

deze films worden de getekende delen afgewisseld met zachter getinte speelfilmfragmenten.

Carl Barks

Voor de stripheld Donald Duck is het jaar 1943 van groot belang. Niemand minder dan **Carl Barks** zegt Disney's tekenfilmafdeling vaarwel om zich thuis op de Duckstrip te gaan storten. Hij verzint het wereldberoemde Duckstad.

Rond Kerstmis 1947 verschijnt het verhaal *Christmas on Bear Mountain*. Hierin maken we voor het eerst kennis met Dagobert Duck. In Amerika heet hij Scrooge McDuck. Zijn voornaam verwijst naar de vrek Scrooge uit **Charles Dickens**' *A Christmas Carol*. Een maandje later maakt geluksvogel Guus Geluk zijn entree. In tegenstelling tot de andere Duckfiguren is hij geen eend, maar een gans. Gladstone Gander is zijn officiële naam. Ook Willie Wortel, zijn onafscheidelijke Lampje en de Zware Jongens zijn ontsproten uit het brein van Barks.

In 1966 houdt Barks het voor gezien. Officieel is hij als striptekenaar niet in dienst geweest bij Disney, maar bij Dell Publishing. Als een vorm van pensioen mag Barks olieverfschilderijen maken met Disney-figuren.

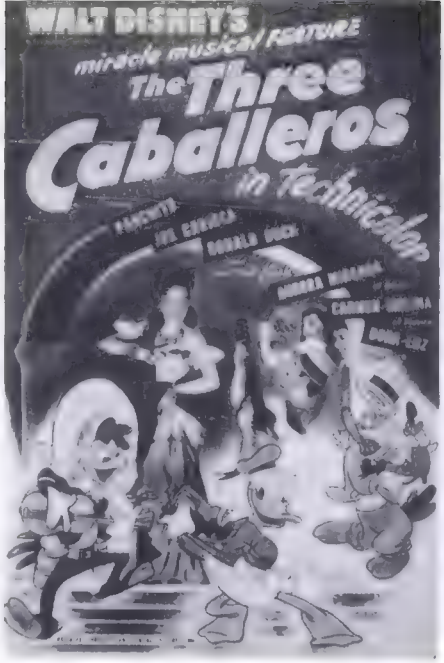

Tegenwoordig zijn er van deze schilderijen dure zeefdrukken te koop. Maar wat heet duur; een echt schilderij van Carl Barks kost enkele tonnen.

Nieuwe tekenfilms

De tekenfilmstudio van Walt Disney gaat zich na het beëindigen van de tweede oorlog meer en meer toeleggen op de langere teken- en speelfilm. De korte tekenfilms zijn te kostbaar en brengen te weinig geld op. Ze dienen om een voorprogramma van een langere speelfilm op te vrolijken. De grap is wel, dat de Disney-tekenfilms in die tijd vaak meer belangstelling krijgen, dan de erna vertoonde hoofdfilms.

Disney voegt aan Donald Duck het eekhoornduo Knabbel & Babbel toe. Het drietal maakt elkaar het leven behoorlijk zuur. Maar ook Mickey is niet altijd veilig voor het tweetal. Denk maar aan *Pluto's Christmas Tree* uit 1952. Hierin slopen de eekhoorntjes de kerstboom van Mickey volledig.

In 1955 verschijnt op de thuisbuis *The Mickey Mouse Club*. Donald heeft er bijna geen rol in. Hooguit is er wat gekwaak te horen aan het begin, tijdens de herkenningsmelodie. Voor de eend rest hooguit een enkel educatief tekenfilmpje. Zoals in 1961 in *The Litterburg*, waarin het milieu centraal staat. Zes jaar later mag Dagobert Duck zich de held van het witte doek noemen in *Scrooge McDuck and the Money*.

Behalve in een enkel reclamefilmpje is Donald nauwelijks nog te zien in nieuwe films. Niet dat belangstelling voor de drukke kwaker teneinde is, maar er zijn zoveel Donald Duck-filmpjes gemaakt, dat het niet nodig is er nieuwe aan toe te voegen. Het is veel handiger en goedkoper oude filmpjes te verknippen en opnieuw aan elkaar te plakken. Zo maakt Disney in 1960 de televisie-special *This is your life*, met als verteller de held uit *Pinokkio*, Japie Krekel. Op 24 september 1961 wordt Ludwig von Drake geïntroduceerd. Het is een eigenwijze professor, die Donald eens zal vertellen hoe het moet, maar nog meer hoe het niet moet. In Nederland heet de eigenzinnige professor, die zelfs Disney de les leest, Otto van Drakesteyn.

Het zal tot 1987 duren voor de Ducks weer als tekenfilmhelden in de belangstelling raken. Speciaal voor televisie ontwikkelt Disney *DuckTales*. Tekenfilms van krap 25 minuten, waarvan de meeste verhalen hun oorsprong vinden in de strips van Carl Barks. Opvallend is dat Donald zelf bijna geen rol in deze serie speelt. Dagobert Duck 'vadert' over de drie neefjes. Ook komt er een bioscoopfilm, *DuckTales, The Movie*. Het produkt, met een knipoog naar **Steven Spielberg**, is gedeeltelijk in Frankrijk gemaakt.

Populair

Dat Donald Duck niet meer stuk kan spreekt voor zich. Zeker in Nederland behoort Donald tot de meest geliefde Disney-striphelden. In 1952 verspreidt de Geïllustreerde Pers het vrolijke weekblad Donald Duck gratis in een miljoenenoplage huis aan huis. Vanaf het eerste nummer heeft men succes en behoort het blad tot de best verkochte jeugdbladen. De Nederlandse Disney-striptekenaars, waaronder bekende namen als **Daan Jippes** en **Dick Matena**, maken het weekblad tot één van de beste Disney-tijdschriften ter wereld.

Ook in Amerika is de held bij het publiek populairder dan ooit. Originele filmtekeningen, zeg maar cels, gaan voor duizenden guldens over de toonbank. Eerste drukken van oude Donald Duck-boeken of -stripverhalen veranderen voor waanzinnige prijzen van eigenaar. In een zeer beperkte oplage verschijnen de Duck-creaties in biscuitporselein. Voor ze de winkel maar zelfs bereiken, zijn ze al verkocht. En dit voor prijzen, waarbij zelfs Dagobert zich achter zijn oren zou krabben. En dan te bedenken dat het volgens de geruchten toch op die merkwaardige vrijdag de dertiende is begonnen.

Vechten?

Tijdens een rustige vergadering op de tekenfilmafdeling van de Disney Studio's komt een eend binnengerend. Druk blazend en kwakend slist hij: 'Do ya wanna fight?' Meer dan 60 jaar later weten we dat Donald de slag heeft gewonnen. Maar als de in 1966 overleden Walt Disney nog zou leven, zou hij zeer waarschijnlijk zeggen: 'Laten we nooit vergeten, dat het allemaal met een muis is begonnen ...'

Sneeuwwitje en de zeven dwergen
(*Snow White and the Seven Dwarfs*, 1937)
'Er kan er maar één de mooiste zijn' blijft van toepassing op deze onsterfelijke tekenfilmklassieker, waarin Walt Disney op geheel eigen wijze het wereldberoemde sprookje van de gebroeders **Grimm** vertelt. Disney legt met deze film niet alleen de basis voor zijn latere tekenfilms, maar opent met zijn eerste avondvullende tekenfilm de 'Golden Age of Animation'.
De film is recent gerestaureerd; beeld en geluid zijn weer maagdelijk.

Pinokkio
(*Pinocchio*, 1940)
Walt Disney overtreft zichzelf met de avonturen van het houten jongetje Pinokkio. Disney geeft zijn eigen draai aan het oorspronkelijke verhaal van de Italiaan **Collodi**, door Pinokkio een geweten mee te geven in de vorm van de sympathieke Japie Krekel. De openingsmelodie van de film – *When You Wish Upon a Star* – is het lijflied van Disney. Iedere Walt Disney-film begint met de eerste maten van het thema.
De klassieker *Pinokkio*, met zijn schitterende openingsscène, ontvangt pas na de Tweede Wereldoorlog de waardering die hij verdient.

Disney klassiekers

The Walt Disney Company is de maker en/of distributeur van honderden films. Tussen de eerste Mickey Mouse-geluidsfilm uit 1928 – *Steamboat Willie* – en Disney's allernieuwste getekend paradepaardje *Pocahontas* zit een wereld. Een kleurrijke wereld van documentaires, speelfilms, getekende bijwerken maar toch vooral die van de zogenaamde *Disney Classics*, de avondvullende tekenfilms. Hierbij volgt een overzicht van deze laatste categorie – aangevuld met een persoonlijke selectie andere niet te vermijden Disney-tekenfilms; in de meeste gevallen wordt de Nederlandse titel van de meest recente release gevolgd door de oorspronkelijke titel en het jaar van eerste release.

Fantasia
(*Fantasia*, 1940)
Walt Disney goes classics. Dirigent **Leopold Stokowski** beweegt Disney een getekend concert te produceren. Disney, allesbehalve een kenner van de klassieke meesterwerken, baart met zijn twee uur durend programma opzien. Helaas in de negatieve betekenis. Het speciaal voor deze film ontwikkelde stereosysteem – Fantasound (je verzint het niet!) – is te kostbaar voor de doorsnee-bioscopen. De film wordt bovendien zeer slecht ontvangen. Ook het inkorten met een kwart redt de film niet. Disney balanceert op de rand van de financiële afgrond.
Voor de één psychedelische kitsch, voor de ander de postume moord op onaantastbare componisten als **Von Beethoven**.
Pas in 1969, aan het eind van het flower-power-tijdperk, krijgt *Fantasia* de waardering die het verdient. Het videofenomeen luidt voor de gerestaureerde *Fantasia* een nieuw tijdperk in.
The Walt Disney Company heeft bovendien aangekondigd een vervolg te maken op Disney's meesterwerk, te weten *Fantasia Continued*. Te verwachten in 1996 of later.

The Reluctant Dragon
(*The Reluctant Dragon*, 1941)
Disney's eerste avondvullende mix van speel- en tekenfilm, waarin acteur **Robert Benchley** de beroemde tekenfilmstudio's van Walt Disney bezoekt en een grote 'happy family' aantreft. De ironie wil echter dat bij het uitbrengen van de film – 20 juni 1941 – de studio grotendeels plat ligt, vanwege een maandenlange staking. De stukjes speelfilm worden afgewisseld met tekenfilms waarin onder andere Donald Duck en Goofy te zien zijn. Na verloop van tijd rouleren deze shorts als zelfstandige filmpjes.

Dombo
(*Dumbo*, 1941)
De financiële tegenslagen van zowel *Pinokkio* als *Fantasia* dwingen Disney zijn volgende avondvullende tekenfilm behalve kort ook eenvoudig te houden. Geen stereogeluid zoals bij *Fantasia* en een minimaal gebruik van de multiplane-camera die bij het maken van *Pinokkio* werd ingezet. In al zijn eenvoud wordt de ruim een uur durende *Dombo* Disney's meest sympathieke tekenfilm over het olifantje met de grote oren, dat blijkt te kunnen vliegen.
Een hoogtepunt is de 'trip' van de roze olifanten. Wellicht 's werelds eerste videoclip in een film.

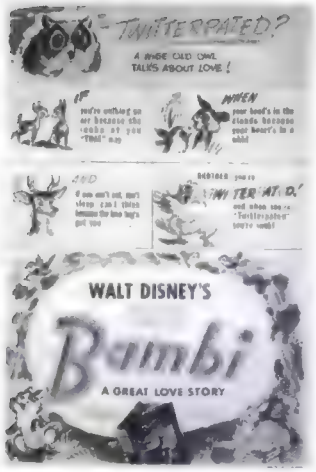

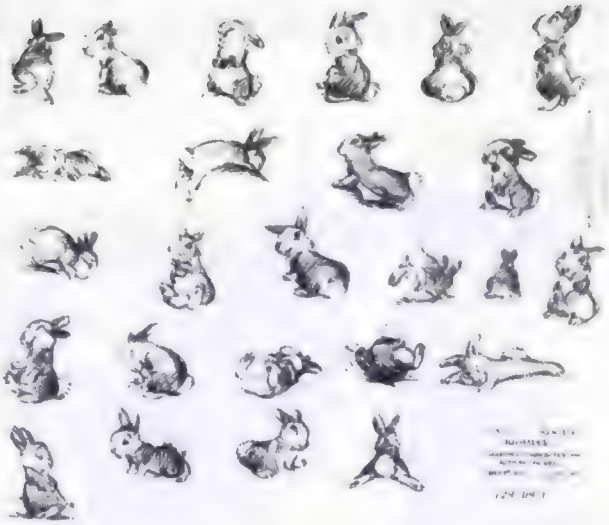

Bambi
(*Bambi*, 1942)
Felix Saltens ontroerende klassieker meesterlijk in beeld gebracht door Walt Disney. Grauwe werkelijkheid, de dood van Bambi's moeder, perfect gecombineerd met de ontluikende liefde van de jonge bosbewoners. Disney's kassucces *De Leeuwekoning* met zijn onafscheidelijke 'the circle of life' vindt in de vier jaargetijden uit het leven van Bambi zijn oorsprong.
De perfecte waterverfachtergronden van ondermeer de Japanner **Tyrus Wong** verhogen het emotionele effect van *Bambi*.
Bambi is Disney ten voeten uit; de lach en de traan tegen een décor van 'klassieke' getinte koormuziek.

Saludos Amigos
(*Saludos Amigos*, 1943)
Disney is door het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog Europa kwijt, oftewel een deel van zijn inkomsten. Bovendien raakt in 1941 zijn studio betrokken bij een maanden durende staking. Disney wordt naar Zuid-Amerika gestuurd om met een handjevol cameramensen en tekenaars plannen op te doen voor een gecombineerde speel-tekenfilm. De speelfilmfragmenten zijn goedkoper dan de stukken tekenfilm. De korte tekenfilmpjes, met ondermeer Donald Duck en Goofy worden afgewisseld met stukjes speelfilm. Vooral die laatste zijn gedateerd, vandaar dat de getekende shorts nu vaak als losse films te zien zijn.

Victory Through Airpower
(*Victory Through Airpower*, 1943)
Major Alexander de Seversky's gelijknamige boek over hoe je het

beste de vijand – Duitsland dus – kunt platbombarderen in een Disney-benadering. Net als *Saludos Amigos* een mengeling van speel- en tekenfilm. De film, die duidelijk een beeld geeft van de Amerikaanse propaganda in de Tweede Wereldoorlog, wordt door Disney niet meer in roulatie gebracht.

The Three Cabalerros
(*The Three Cabalerros*, 1945)
Hetzelfde principe als de in 1943 uitgebrachte *Saludos Amigos*. Kleurrijke shorts met ondermeer Donald Duck afgewisseld met vrolijke, zonovergoten beelden uit Zuid-Amerika.
Disney beschikt over meer geld, waardoor de film een half uurtje langer uitvalt dan zijn voorganger, die slechts 42 minuten duurt.

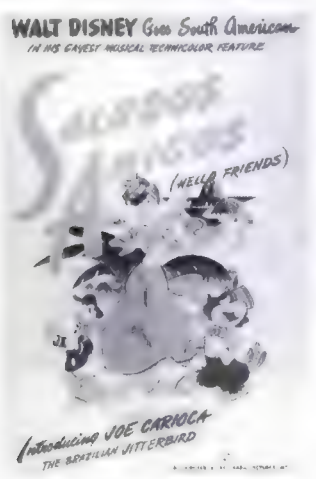

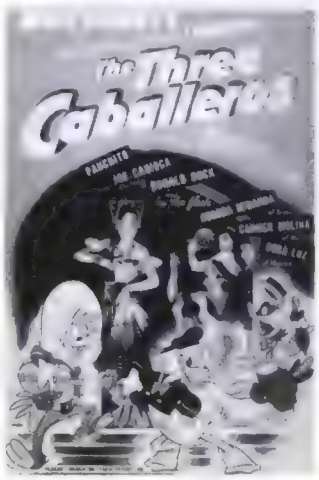

Make Mine Music
(*Make Mine Music*, 1946)
De eerste van een reeks na-oorlogse Disney-tekenfilms uit het zogenaamde omnibus-genre. Een aantal tekenfilms die onderling niets meer elkaar gemeen hebben, achter elkaar geplakt tot één geheel. Het enige bindende element is muziek: eigentijds zoals *Johnnie Fedora and Alice Bluebonnet*, waarin **The Andrew Sisters** het verhaal kwelen en klassiek in **Prokofiev**s *Peter en de wolf*. Oorspronkelijk bedoeld als onderdeel van *Fantasia* (1940).

Het lied van het zuiden
(*Song of the South*, 1946)
Zwarte slaven zingend in Technicolor op weg naar de plantages om er vervolgens een Oscar te winnen. Uncle Remus is de zwarte verteller van de later als stripheld bekend geworden *Broer Konijn*-verhalen. Disney's 'eigenste' lieveling **Bobby Driscoll**, die een kwart eeuw later aan een overdosis drugs zal overlijden, speelt zijn eerste hoofdrol in een Disney-film.
Destijds is de film, vanwege Disney's 'gekleurde' blik op de slavernij met gemengde gevoelens ontvangen, tegenwoordig weet men dit sympathieke Disney-drama in de context van zijn tijd te plaatsen.
Een geslaagde combinatie van speel- en tekenfilm in het overdadige Technicolor-systeem van die tijd: warme kleuren met een neiging tot teveel rood.

Fun and Fancy Free
(*Fun and Fancy Free*, 1947)
Omnibusfilm met twee grote films, te weten *Bongo* en *Mickey en de bonestaak*. Japie Krekel is de gastheer van deze produktie, waarin ook speelfilmfragmenten met **Edgar Bergen** en **Luana Patten** te zien zijn. Het meest opmerkelijke aan deze film is wellicht Disney's besluit een hoofdrolspeler uit een eerdere film, te weten *Pinokkio*'s Japie Krekel opnieuw te gebruiken.
De film is na zijn eerste uitbreng opgesplitst in de twee genoemde shorts. *Bongo* gaat over een circusbeertje, terwijl in *Mickey en de bonestaak*, naast genoemde muis ook Donald en Goofy van de partij zijn.

Melody Time
(*Melody Time*, 1948)
Zoveelste Disney-film waarin speel- en tekenfilm zijn gecombineerd. Muziek is wederom het centrale thema, waardoor de film een aardig beeld geeft van de muzieksmaak van de tweede helft van de jaren veertig.

So Dear to My Heart
(*So Dear to My Heart*, 1949)
Wederom mixt Disney speel- met tekenfilm, hoewel dat laatste in mindere mate aanwezig is dan in zijn voorgangers. De aardige tekenfilmfragmenten zijn niemendalletjes, die later nauwelijks meer in roulatie zijn gebracht. Opvallender is het acteren en zingen van acteur **Burl Ives**. *So Dear to My Heart* is duidelijk een prelude tot Disney's grootste wens, het maken van een complete speelfilm.

The Adventures of Ichabod and Mr. Toad
(*The Adventures of Ichabod and Mr. Toad*, 1949)
Twee klassieke verhalen, te weten *De wind in de wilgen* en *De legende van Sleepy Hollow*, in één film. Met name Disney's visie op **Kenneth Grahame**'s onsterfelijke meesterwerk uit 1908 – *The Wind in the Willows* – en zijn besluit om van dit boek geen hoofdfilm maar een wat langere short, een zogenaamde 'featurette' te maken, bombardeert dit tot een van Disney's mooiste tekenfilmpjes, die bovendien uitstijgt boven *The Legend of Sleepy Hollow*. Ook nu weer rouleren de filmpjes als kleine zelfstandige produkties.

Assepoester
(*Cinderella*, 1950)
Het publiek blijft na het immense succes van *Sneeuwwitje en de zeven*

dwergen (1937) roepen om meer getekende sprookjes. Disney, die ook verlegen zit om een financieel succes, stort zich op **Charles Perrault**s *Moeder de gans*-verhalen en pikt er Assepoester uit; de middeleeuwse kasteelsloof Mien Dobbelsteen die smacht naar een prins. 's Werelds bekendste stukje schoeisel, het glazen muiltje, maakt haar dromen waar. Ook Disney hoeft over belangstelling niet te klagen en bewijst eens te meer de nummer één sprookjesverteller annex tekenfilmer te zijn.

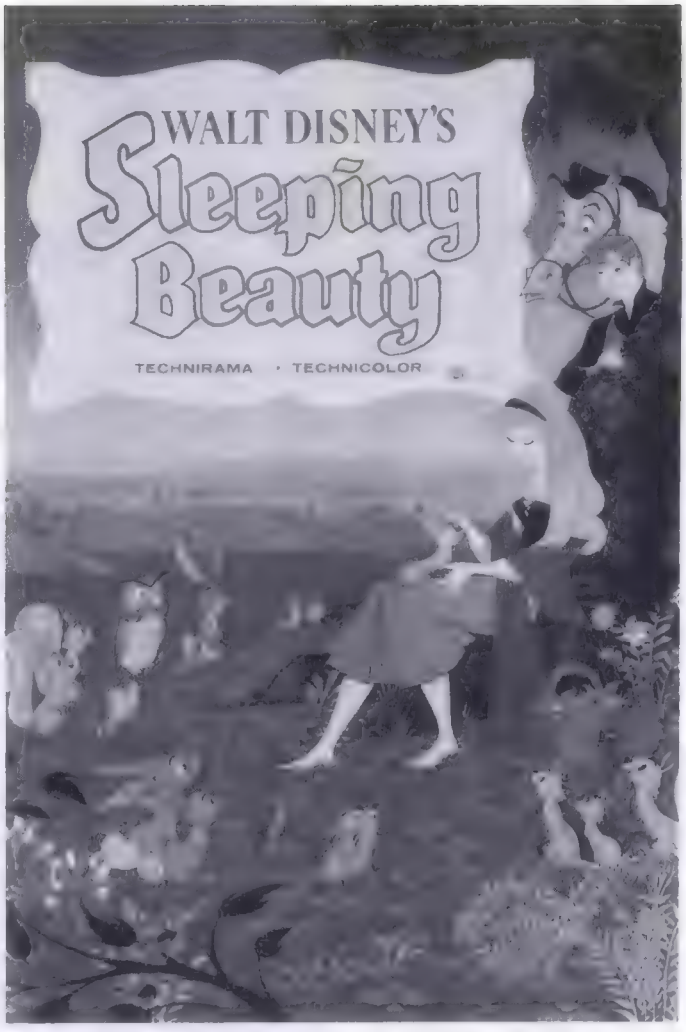

Alice in Wonderland

(*Alice in Wonderland*, 1951)

Disney's meest onderschatte tekenfilm, gebaseerd op de twee verhalen *Alice's Adventures in Wonderland* en *Through the Looking Glass* van **Lewis Carroll**. Disney creëerde geen 'eigen' figuren, maar baseerde zijn film op de tekeningen van de eerste uitgave uit 1865. Net als bij *Fantasia* (1940) krijgt *Alice in Wonderland* pas generaties later de verdiende erkenning.

Voor de première van deze film maakt Walt Disney met zijn vrouw een tournee door Europa en doet ondermeer voor de tweede (en laatste) keer Nederland aan.

Op Schiphol vraagt de latere Disney-tekenaar **Henk Albers**, keurig voorzien van een door hem zelf gemaakte vervalste perskaart, of hij bij de grote

Walt Disney bij aankomst op Schiphol, rechts tekenaar Henk Albers.

Walt mag komen werken. Disney zegt geen nee, maar verzoekt de jonge tekenaar de heenreis naar Burbank zelf te bekostigen. Bij gebleken geschiktheid zal Disney Albers terugbetalen. Geldgebrek doet Albers besluiten toch maar thuis te blijven, om in jaren '70 schitterende full-color-illustraties te maken voor 'het vrolijke weekblad' *Donald Duck*.

Peter Pan

(*Peter Pan*, 1953)

Ondanks het financiële debâcle van *Alice in Wonderland* heeft Disney de Engelse literatuur ontdekt. Ook **Sir James Barrie**s toneelstuk *Peter Pan*, over het jongetje dat maar niet ouder wil worden en zijn schaduw verliest, krijgt een dusdanig Disneyaans sausje overgoten dat latere generaties kinderen altijd zullen denken dat ook *Peter Pan* door Walt zelf is bedacht. Kapitein Haak, oftewel Captain Hook, krijgt in **Steven Spielberg**s *Hook* een vervolg van vlees en bloed.

Lady en de Vagebond (ook bekend als Lady en de schelm)

(*Lady and the Tramp*, 1955)

Disney's hondensoap over de arme, tevreden straathond Vagebond, de rijke maar zielige hond Lady en het vileine kattenduo Si en Am in breedbekbeeld, oftewel CinemaScope. Door dit kersverse bioscoopsysteem, wat de kijkers van de piepkleine pas ontdekte thuisbuis moet houden, zijn de tekenaars genoodzaakt extra brede tekeningen te maken. Problemen.

Om de soap compleet te maken wordt een enkel hondje van de wisse dood gered door het tijdig uit het asiel te halen. Zangeres en tekstschrijver **Peggy Lee** doet Disney bij de videorelease van *Lady en de Vagebond* een proces aan; zij ervaart deze uitbreng als zijnde een nieuw medium. De rechter stelt Mevrouw Lee, die ook nog te zien is als één van het asiel verblijvende hondjes, in het gelijk en Disney kan betalen.

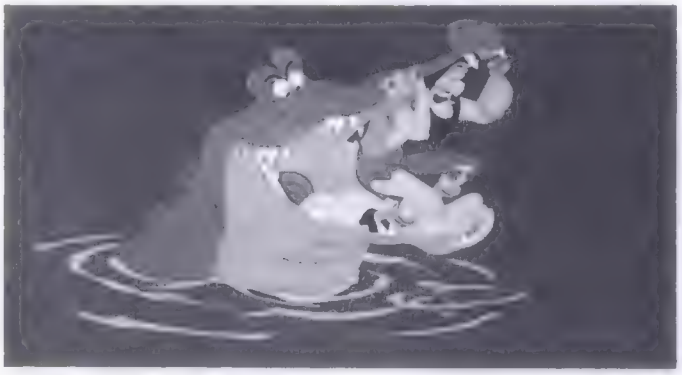

De schone slaapster

(*The Sleeping Beauty*, 1959)

Disney's duurste tekenfilm tot dan toe over het bekende prinsesje dat 100 jaar slaapt tussen ontelbare rozen.

Charles Perraults *Moeder de gans*-verhalen staan wederom model voor deze Disney-film, terwijl Disney voor de muziek bij **Peter Iljitsj Tsjaikowski** leent. Opvallend zijn de gestileerde Disney-figuren, die in tegenstelling tot vroegere Disney-films, nauwelijks de zogenaamde aaibaarheidsfactor hebben.

Voor de muziekopnames gebruikt Disney niet alleen een echt klassiek orkest, maar laat de opnames ook nog eens in Duitsland maken. De toch al zes miljoen dollar kostende produktie wordt extra belast met een al even peperduur bijwerk, *The Grand Canyon*. Het publiek heeft in eerste instantie geen trek in Disney's *De schone slaapster*. Latere generaties ontdekken de schoonheid van deze tijdloze Disney-klassieker.

101 Dalmatiërs

(*One Hundred and One Dalmations*, 1961)

Sympathieke film over twee dalmatiërs, die voor ze het weten hun nestje ongevlekte puppies zien uitgebreid tot 99 exemplaren. Tekenaar **Marc Davis** ontwerpt Disney's meest indrukwekkende slechterik, Cruella De Vil. Techneut **Ub(be) Iw(w)erks** ontwikkelt het zogenaamde Xerox-procédé, waardoor de oorspronkelijke tekeningen van de Disney-tekenaars niet met de hand behoeven te worden overgezet op de transparante cels. De computer neemt deze

tijdrovende klus over, waardoor sommige tekeningen gecombineerd en meerdere malen gebruikt kunnen worden.

Merlijn de tovenaar
(*The Sword in the Stone*, 1963)
Onderschatte tekenfilm, waarin Merlijn, de beroemde tovenaar uit de periode van de Arthur-legendes, het zwaar te verduren krijgt met de jonge Arthur, koning in wording.
De film, die karakters als Madam Mikmak voorbracht, flopt ten onrechte enorm. Disney, die zich nauwelijks heeft bemoeid met de produktie van *Merlijn de tovenaar*, besluit bij de volgende tekenfilm – *Het Jungle Boek* – weer als vanouds 'aanwezig' te zijn.

Mary Poppins
(*Mary Poppins*, 1964)
Na meer dan 20 jaar onderhandelen verkoopt schrijfster **P.L. Travers** Disney de rechten van haar *Mary Poppins*. Disney maakt er één van zijn kleurrijkste films van, waarin speel- en tekenfilm een indrukwekkende eenheid vormen. De liedjes van de **Sherman Bros.** vormen geheide meezingers en ieder zichzelf respecterend artiest maakt tot op de dag van vandaag cover-versies.
Disney wordt beladen met Oscars, de film brengt een vermogen op en hoofdrolspeler **Julie Andrews** kan zich de musical-ster van de jaren zestig noemen.

Het Jungle Boek
(*The Jungle Book*, 1967)
Disney's zwanezang en wellicht meest overschatte film over **Kiplings** junglebewoner Mowgli, die wordt voorbereid om eens terug te keren naar de bewoonde wereld.
Tijdens de produktie overlijdt Disney en laat zijn team desperaat achter. Gelukkig is men in een vergevorderd stadium, zodat de film een jaar na Disney's overlijden – in 1966 – kan worden uitgebracht.
Voor velen is *Het Jungle Boek* dè Disney-film. De lichtvoetige inhoud, het makkelijke verhaal (meer een aaneenrijging van losse shorts) en de goede liedjes zijn daar debet aan.

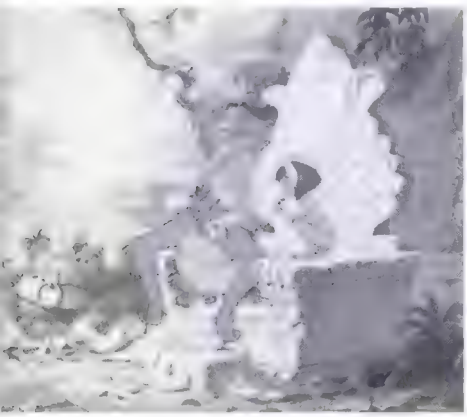

De Aristokatten
(*The Aristocats*, 1970)
De tekenfilmafdeling staat voor de keus hoe verder te gaan zonder Disney? Gelukkig treft men in zijn lade het verhaal van *De Aristokatten* aan. In eerste instantie wilde Disney in de jaren vijftig een speelfilm maken voor televisie, om vervolgens te besluiten er ooit een tekenfilm van te maken.
De tekenaars, in de jaren zestig en zeventig toch al niet op de toppen van hun inspiratie, lenen veel bij *Het Jungle Boek*. Sommige karakters uit *De Aristokatten* lijken er zelfs zoveel op, dat *De Aristokatten* meer een remake van *Het Jungle Boek* lijkt, maar dan met poezen. Desondanks is de getekende poezenfilm één van de aardigste Disney-tekenfilms.

Heksen en bezemstelen
(*Bedknobs and Broomsticks*, 1971)
Eindeloos lange speel-tekenfilm met **Angela Lansbury** in de zingende hoofdrol van een heks die op cursus gaat. The Walt Disney Studio's denken het succes van *Mary Poppins* (1964) met hetzelfde team, waaronder wederom de componerende **Sherman Bros.**, dunnetjes over te kunnen doen.
Een flop is het gevolg. Ook de film drastisch inkorten leidt tot geen beter resultaat. Het enige hoogtepunt vormt de getekende voetbalwedstrijd.

Robin Hood
(*Robin Hood*, 1973)
Niet al te sterke tekenfilm waarin de legendarische Robin Hood centraal staat. Voor het eerst spelen louter dieren mensenrollen.
Tekenaar **Don Bluth** vraagt zich vertwijfeld af, waar Disney mee bezig is en besluit in 1979 Disney te verlaten en zijn eigen studio te beginnen.

De Reddertjes
(*The Rescuers*, 1977)
Onverwacht kassucces van Disney, waarin twee muizen het weesmeisje Bianca gaan redden uit de handen van de boosaardige Madame Medusa. De schitterende beginmelodie is te kort om een hit te worden. De film resulteert in 1990 tot het eerste vervolg op een Disney-klassieker, *De Reddertjes in Kangaroeland* geheten.

Peter en de draak
(*Pete's Dragon*, 1977)
Sympathieke mix van speel- en tekenfilm waarin de groene en veelal onzichtbare draak – de getekende held uit de film – samen met Peter de hoofdrol speelt. Voor de Europese release kort Disney na het floppen van de rolprent in Amerika, de film met een kwart in. Vooral de schitterende liedjes moeten het ontgelden.

Frank en Frey
(*The Fox and the Hound*, 1981)
Niemendalletje over een vos en een hond, die van nature gezworen vijanden zijn, maar in het puppie-stadium elkaars vrienden blijken te zijn.
Don Bluth verlaat tijdens de produktie met een handjevol gelijkgestemden. De produktie ondervindt een gigantische vertraging waardoor Disney met een miljoenenstrop wordt opgezadeld.

Taran en de toverketel
(*The Black Cauldron*, 1985)
Peperdure tekenfilmtechnieken gecombineerd met het niet te populaire 70mm-systeem, gevoegd bij een niet door te komen verhaal maken van *Taran en de toverketel* een reusachtige flop. Halverwege de produktie komt een nieuw management, waaronder studiobaas **Jeffrey Katzenberg**, de bezem door Disney halen. Stoppen met deze film is net zo kostbaar als afmaken. De keus valt op het laatste, maar maakt de film niet die klassieker in de traditie van *Sneeuwwitje en de zeven dwergen* (1937).

De Speurneuzen
(*The Great Mouse Detective*, 1986)
Aardige tekenfilm over een Sherlock Holmes-achtige muis, waarin zelfs Rechter Tie – de schepping van de Nederlander **Robert van Gulik** – nog even te zien is. Het onverwachte succes van deze tekenfilm doet de Disney-top, mede op aandrang van **Roy Disney jr.**, besluiten de tekenfilmafdeling niet dicht te gooien.

Who Framed Roger Rabbit?
(*Who Framed Roger Rabbit?*, 1988)
Disney doet het met **Spielberg**. Steven Spielberg, Hollywoodwizzard nummer één, heeft een zwak voor Disney en besluit samen met de tekenfilmreus een gecombineerde speel- en tekenfilm te maken. Het flinterdunne verhaal, waarin acteur **Bob Hoskins** de rol van de detective speelt, is meer een hommage aan de tekenfilm. Klassieke tekenfilmkarakters van Disney, maar ook van Warner Bros. (*Bugs Bunny*) en Paramount (*Betty Boop*) verluchtigen de film. Veel inside-grapjes.
Roger Rabbit, een konijn met een oncontroleerbaar zenuwstelsel, speelt de hoofdrol in een enkele short. Een al jaren aangekondigde tweede *Roger Rabbit*-film blijft (nog steeds) uit.

Oliver & Co.
(*Oliver & Company*, 1988)
Hondenleed in het Amerika van nu, waarin de hoofdrol, het katje Oliver, zijn oorsprong vindt in **Charles Dickens**' *Oliver Twist*.

De kleine zeemeermin
(*The Little Mermaid*, 1989)
Met zeemeermin Ariël in de hoofdrol luidt Disney de 'Second Golden Age of Animation' in. Perfecte, klassiek getinte muziek en de ouderwetse tekenfilmstijl van Disney – zijnde perfecte bewegingen en schitterende kleuren – bewijzen dat Disney het medium tekenfilm nog volop beheerst. De film breekt alle records en krijgt op televisie – in Nederland op koopvideo – een vervolgserie.

DuckTales, De film
(*DuckTales, The Movie*, 1990)

Het succes van de gelijknamige televisieserie doet Disney besluiten een bioscoopfilm te maken met de Duckstadfiguurtjes in de hoofdrol. Met een knipoog naar **Steven Spielberg** gaat de Franse tekenfilmtak van Disney aan het werk met *DuckTales*. Het resultaat is aardig; een Disney-klassieker is het niet. Meer een lang uitgevallen televisie-aflevering uit de reeks.

De Reddertjes in Kangaroeland
(*The Rescuers Down Under*, 1990)
Mislukt vervolg op *De Reddertjes* (1977). Een overdaad aan computertechnieken en een rammelend verhaal maken van deze tekenfilm geen hoogstandje. Het muizentweetal Bernard en Bianca gaat op avontuur in Australië in een setting waarin Spielberg zich wel zal herkennen: *Indiana Jones*-achtige avonturen, die met getekende Disney-figuren gewoonweg niet uit de verf komen.

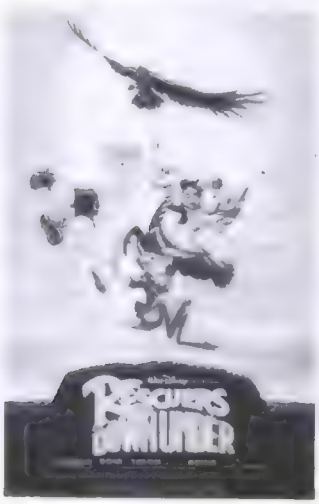

Belle en het Beest
(*Beauty and the Beast*, 1991)
Eén van Disney's meesterwerken waarin elementen als een goed verhaal en schitterende muziek, in een bedje van goed tekenwerk, de boventoon voeren. Vriend en vijand beaamt de kwaliteit van deze Disney-tekenfilm. Beter dan dit kan Disney de jaren negentig niet ingaan.

De film, op muziek van **Alan Menken**, behoort enkele jaren later als musical tot de krakers op Broadway.

Aladdin
(*Aladdin*, 1993)
Dit Oosters sprookje met de constante snelheid van een videoclip breekt alle voorgaande Disney-records. De geest Genie is het absolute hoogtepunt van de film. **Robin Williams** leent zijn stem aan Disney – en dus aan de geest – op voorwaarde dat dit alleen voor de film zelf gebeurt. Disney negeert de afspraak en gebruikt de stem ook voor commerciële doeleinden, wat Williams in woede doet uitbarsten. Williams laat weten nooit meer voor Disney te willen werken. Disney stuurt één miljoen

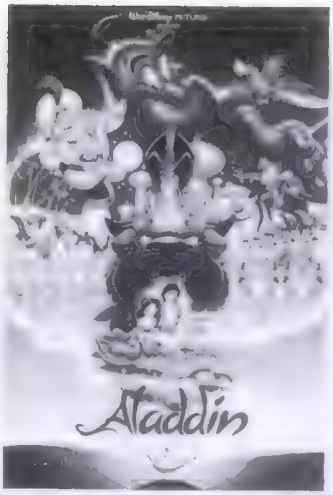

richting Williams, maar deze op zijn beurt retourneert het geld klakkeloos.
Behalve een eigen serie krijgt *Aladdin* een videovervolg in *De wraak van Jafar*.

De Leeuwekoning
(*The Lion King*, 1994)
Financiële klapper waarover zelfs de Disney-top zijn (terechte) twijfels had. Studiobaas **Jeffrey Katzenberg** laat voor de release van de tekenfilm weten: 'Als deze film vijftig miljoen dollar opbrengt ben ik tevreden.' De ex-studiobaas kan tevreden zijn; het koningsdrama gaat – inclusief de videorelease – de richting van een miljard. Disney's koningsdrama wordt daarmee de meest geldopbrengende tekenfilm ooit gemaakt.

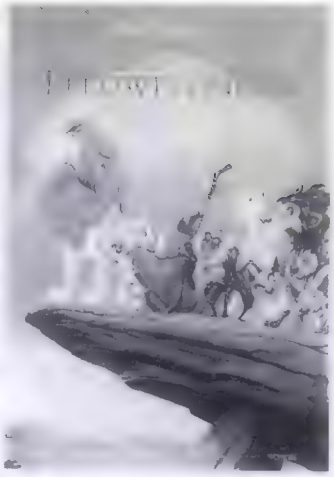

Pocahontas
(*Pocahontas*, 1995)
Disney duikt in de Amerikaanse geschiedenis om de legende van het Indiaantje Pocahontas in beeld te brengen. Zwaar gestileerd en overdadig overgoten met computertechnieken. Verwacht vanaf 1995.

Disney werkt aan ongeveer vier tekenfilms tegelijk. Iedere film verkeert in een bepaalde produktiefase. De eerstkomende films zijn; Goofy the Movie *(1995)*, Hercules, The Hunchback of Notre Dame, Fantasia Continued, Swan Lake *en* Aida. *Vooral over de twee laatste tekenfilms was studiobaas* ***Jeffrey Katzenberg*** in de herfst van 1993 niet bereid iets te vertellen.

'*Disneyland* zal nooit af zijn, tenminste zolang er fantasie in de wereld over is', heeft Walt Disney**, de man achter de beroemdste themaparken ter wereld, ooit beweerd. Disney is altijd op zoek geweest naar nieuwe uitdagingen. Nadat hij heeft aangetoond de ongekroonde koning van de tekenfilm te zijn, stort hij zich op speelfilms en documentaires. In 1950 gaat Disney met de Amerikaanse televisie-netwerken in zee en krijgt een eigen tv-programma. Tot verbazing van zijn filmcollega's, die het 'nieuwe' medium als concurrent zien. Disney krijgt miljoenen Amerikaanse kijkers, die zijn uitzendingen trouw volgen. Tegelijkertijd krijgen Disney's plannen om themaparken te ontwikkelen gestalte. In zijn televisieprogramma houdt Disney zijn publiek regelmatig op de hoogte van de bouwactiviteiten. Zowel het park als het televisieprogramma dragen dezelfde naam: *Disneyland*.**

Aan het eind van de jaren dertig ontstaat bij Disney het plan een eigen pretpark te openen, een klein park bij zijn tekenfilmstudio voor personeel en gasten. Een aardigheidje. Enkele jaren later wordt het plan concreter. Net als ieder andere vader gaat ook Disney regelmatig met zijn twee koters naar een pretpark annex speeltuin. Maar iedere keer verbaast Disney zich er weer over hoe weinig vertier de parken bieden: een kleurloze mengeling van verschroeid vlees en een draaimolen. Wat hem vooral stoort is het onverzorgde, veelal smerige karakter van de parken. Disney speelt met het idee zelf een park op poten te zetten. De Tweede Wereldoorlog, waardoor Disney inkomsten uit ondermeer Europa misloopt, staat zijn plannen voorlopig in de weg.

Nadat de vrede is getekend, is Disney's grootste zorg de studio weer te laten draaien. Vooral de vraag naar een klassiek getekend sprookje is groot. *Assepoester* staat op stapel, evenals *Alice in Wonderland*. Voor televisie maakt Disney in 1950 zijn eerste special: *One Hour in Wonderland*. Het Disney-programma trekt 4,4 miljoen kijkers, een voor die tijd ongekend hoog aantal. Meer specials volgen met altijd de komende

THEMAPARKEN

Disney-films als hoofdmotief. Het filmminnend publiek wordt zo in de juiste stemming gebracht om de produkties te bezoeken.

WED Enterprises

Eind 1952 krijgt Disney's idee om een pretpark te openen meer en meer gestalte. Geld vormt echter een struikelblok. Broer **Roy**, de man van de financiën, ziet net als *The Walt Disney Studio's* zelf, niets in het plan en weigert mee te werken. Disney rest niets anders dan privégeld in de onderneming te steken. Hij beleent zijn levensverzekering tegen een bedrag van 100.000 dollar. Tevens weet Disney een handjevol medewerkers zo gek te krijgen hem geld te lenen. Zelfs zijn vakantiehuisje in Palm Springs gaat van de hand. Om de zaak juridisch rond te krijgen richt Disney een nieuwe privémaatschappij op die, na een kleine naamswijziging, *W(alter) E(lias) D(isney) Enterprises* gaat heten.

Het startkapitaal blijkt al snel te weinig te zijn. Ook al omdat de geschikte locatie niet bij zijn eigen studio in Burbank blijkt te liggen, maar nabij Anaheim (Californië). Wel is het een perfecte plek: het plaatsje ligt aan de snelweg en kent een ideaal klimaat. Grond is er voldoende te koop. Maar dan is er wel geld nodig.

Disneyland

De benodigde grond wordt gekocht, de eerste schetsen gemaakt. Op de studio krijgt het project de bijnaam 'laughing place', verwijzend naar Broer Konijns lachplaatsje uit de film *Het lied van het zuiden*. Disney is niet meer te stuiten en hij is nauwelijks nog aanwezig in de studio. Regelmatig vertelt Disney op de beeldbuis vol vuur over zijn Disneyland. Amerika raakt in de ban van het ambitieuze plan.

Ontwerpers, waaronder de bekende Disney-tekenaar **Marc Davis**, proberen Disney's droom gestalte te geven. De entree van het park wordt zeer belangrijk gevonden. *Mainstreet* moet een kopie worden van de hoofdstraat uit Marceline, de plaats waar Disney zijn jeugd doorbracht. Vanuit deze straat komt de bezoeker terecht bij het kasteel van *De schone slaapster* om vervolgens in allerlei werelden verzeild te raken, zoals *Frontierland* en *Adventureland*. Disney's bekende tekenfilmkarakters staan centraal in het themapark.

Plannen worden bedacht om vervolgens onder de tafel te belanden. De kosten rijzen de pan uit en gaan richting twintig miljoen dollar. De openingsdag staat gepland op 17 juli 1955. Driekwart van de dag wordt gewerkt

Disney besluit zijn banden met ABC, op dat moment één van de kleinere netwerken van Amerika, aan te halen. ABC, dat een grote naam in zijn televisiepakket mist, sluit een deal met Disney. Een overeenkomst die inhoudt dat Disney behalve een eigen televisieserie ook geld krijgt om zijn park uit de grond te stampen. Het contract is goed voor vijf miljoen dollar. Disney is slim genoeg om zowel het programma als het te bouwen themapark *Disneyland* te noemen.

om het park ook inderdaad op die datum open te krijgen.

Om de vinger aan de pols te houden brengt Disney menig nacht in het in aanbouw zijnde park door. Zelfs zijn 35-jarig huwelijk wordt er gevierd. De ene tegenslag volgt op de andere. Een onophoudelijke regen verandert Disneyland in een modderig moeras. Disney wil de opening uitstellen, maar de televisie heeft een live-uitzending gepland. Enkele dagen voor de grote opening wordt

zo goed en kwaad als mogelijk het park opgeleverd. De opening kan beginnen.
Ook de opening wordt geplaagd door allerlei missers. Bij de live-uitzending, gepresenteerd door de latere president van Amerika **Ronald Reagan**, valt het geluid weg. Ondanks alle tegenslagen is de opening een waar feest. Het schitterende weer, waardoor het asfalt in de straten zelfs begint te smelten, is daar mede debet aan.
Met slechts 18 attracties in de aanbieding weet Disneyland binnen twee maanden één miljoen bezoekers binnen te halen. Twee jaar later is dat aantal vertienvoudigd en veertig jaar na dato zijn meer dan 350 miljoen bezoekers de toegangspoorten van 's werelds beroemdste themapark gepasseerd. Weer bewijst Walt Disney zijn gelijk. Ironischer wordt het als Walt Disney's eigen maatschappij, *The Walt Disney Productions*, een proces tegen hem wil beginnen. De aandeelhouders willen Walt dwingen, nu Disneyland een succes is, zijn onderneming WED Enterprises aan The Walt Disney Productions te verkopen. Walt is razend. Een proces dreigt! Walts broer, Roy Disney, grijpt in en weet een (af)gang naar de rechtbank te voorkomen. Disney gaat overstag en verkoopt zijn privé-onderneming op één voorwaarde: de monorail blijft zijn eigendom. Tenslotte heeft Walt 'iets' met treintjes.
Vanaf het begin komen en gaan attracties. Veel attracties zijn gebaseerd op Disneyfilms. Vooral de tekenfilms worden tot op vandaag gebruikt om het park te actualiseren. Maar ook met medewerking van buitenaf worden nieuwe attracties ontwikkeld, zoals van **George – 'Star Wars' – Lucas**. *Star Tours* en *Captain EO* komen mede uit de koker van deze filmer.
Voor de echte tekenfilmliefhebber heeft Disney vrij recent het tekenfilmstadje *Toontown*, gebaseerd op *Who framed Roger Rabbit?*, toegevoegd. Een stripachtig stadje met felgekleurde scheve huisjes, waarin Donald Duck, Mickey Mouse, Goofy en andere leden van de 'Disney Gang' wonen. Een interessante attractie is zonder meer de in 1973 geopende *The Walt Disney Story*, waarin naast originele brieven van Disney ook zijn werken ontvangstkantoor te zien zijn. Een waar museum.

Walt Disney World

Na het immense succes van Disneyland kan een vervolg niet uitblijven. Disney besluit een nog grootser project op poten te zetten, maar dan aan de andere kant van Amerika, Florida. Disney wil de fouten voorkomen die bij de opzet van Disneyland zijn gemaakt. In het begin is door geldgebrek te weinig grond aangekocht. Disneyland beslaat de oppervlakte van een klein dorpje, maar grond bijkopen is niet meer mogelijk. Na het succes openen handige zakenjongens rond het park allerlei goedkope eettentjes en hotelletjes. Walt Disney heeft het nakijken en kan nauwelijks uitbreiden.
In het grootste geheim wordt een geschikte locatie in Florida gezocht. Na veel speurwerk koopt Disney een plek die, met een totale oppervlakte van 11.000 hectare, 150 keer zo groot is als Disneyland. Als de buitenwereld hoort dat Disney grond heeft gekocht verhonderdvoudigt de prijs om het stuk Disney-grond binnen enkele dagen. Behalve een variant op Disneyland wil Disney een stad van de toekomst bouwen, *Epcot*. Het idealisme van Disney gaat zover dat in deze stad mensen werken en wonen. Werklozen kent de stad niet.
Disney krijgt niet de kans te ontdekken dat zelfs hij er niet in slaagt deze idealistische stad te verwezenlijken. Wel wordt het komende Disneyland grootser dan zijn voorganger. Roy Disney neemt de produktie-scepter van de in 1966 overleden Walt over. Roy gelooft voor honderd procent in het nieuwe park. Vanwege de enorme oppervlakte van het te

bouwen park besluit Roy het park *Walt Disney World* met als ondertitel *The Magic Kingdom* te noemen.
In 1967 gaan de voorbereidingen van start. Twee jaar later steekt men de eerste spa in de grond. In 1971 opent Roy Disney het themapark. Ook deze Disney-onderneming wordt een immense hit. Zo'n hit zelfs, dat de parken de belangrijkste bron van de Disney-omzet vormen.
Disney's Epcot-plan verdwijnt voorlopig in de ijskast om later in 1982 een zelfstandig park binnen *The Walt Disney World Resort* te vormen. Disney's plan wordt bovendien in een sterk gewijzigde vorm gerealiseerd. Wonen in Epcot is niet mogelijk. Wel krijgt met name de Amerikaanse industrie de gelegenheid allerlei vindingen in dit futuristische park te tonen. De bezoeker kan reizen binnen het menselijk lichaam, maar hij ziet ook hoe een getekende 'spermatoos' een eitje bereikt. Enkele landen kunnen zich presenteren in de vorm van een paviljoen: Duitsland op een steenworp afstand van Mexico kan alleen bij Disney.
Disney onderhandelt in de jaren tachtig met mediagigant MGM om deelgenoot te worden in het alsmaar groeiende Walt Disney World. In 1989 opent *Disney-MGM Studio's Theme Park* zijn poorten. Nagebouwde filmdécors uit de jaren dertig staan in de nabijheid van hypermoderne studio's waar televisieseries worden opgenomen. Ook attracties als *Star Tours* en *Indiana Jones* zijn hier te vinden. De uitbreidingen gaan maar door. Disney wil zijn bezoekers meer dan één dag vasthouden. Ook al omdat andere themapark- exploitanten, zoals Universal Studio's, klanten naar hun attracties proberen te lokken. Dag-en-nacht-vermaak in Walt Disney World is het credo. Het aantal hotels en andere onderkomens is groot: 23 stuks om precies te zijn met een kamercapaciteit van om en nabij de 20.000! En net als bij het aloude Disney-

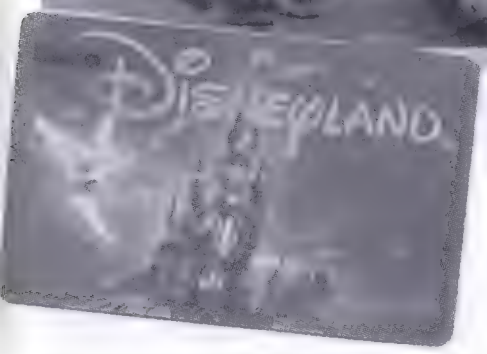

land worden ook hier attracties toegevoegd en daar waar nodig ververst.

Buitenland

Ook buiten Amerika heeft Disney nimmer aan belangstelling te klagen gehad. Disneyland moet je, waar je ook woont, minstens één keer in je leven gezien hebben. Om de Japanners letterlijk tegemoet te komen opent Disney in 1983 *Tokyo Disneyland*. De Japanners zijn zo verrukt van het park, dat maanden tevoren kaarten moeten worden besteld om binnen te komen. Wederom scoort Disney hoog. Disney is niet de eigenaar van dit niet-Amerikaanse park, maar mede-aandeelhouder. Disney geeft als het ware de licentierechten aan een derde, in dit geval de Oriental Land Company, om met zijn figuren een park te exploiteren. Om de kwaliteit van Disney te bewaren gebeurt de uitvoering wel volgens de ijzeren wetten die Disney dicteert.

Disney gaat na het succes van Japan op zoek naar een volgende locatie. Europa staat al jaren op het verlanglijstje. Het vinden van een geschikte locatie blijkt niet makkelijk te zijn. Medio jaren zeventig valt de naam Spanje. Het politieke klimaat is dusdanig dat de keuze niet doorgaat. Er wordt zelfs aan Nederland gedacht, maar het weerklimaat doet Disney verder kijken. Ruim tien jaar later valt de keus definitief op Frankrijk, en wel op het nabij Parijs gelegen Marne-La-Vallee. De Franse staat wordt de belangrijkste aandeelhouder van het themapark, Disney met 49% de tweede aandeelhouder.

Net als bij Japan ontvangt Disney bovendien licentierechten voor het gebruik van de Disney-karakters.

Met een startkapitaal van ongeveer 725 miljoen dollar wordt *Euro Disney Resort* uit de grond gestampt. Er is veel oog voor detail. Voor de ontwerp van het kasteel van *De schone slaapster* gaat men terug naar de late middeleeuwen. Voor het hotelpark, met meer dan 5000 bedden, benadert Disney wereldberoemde architecten. De Franse staat trekt zijn bestaande metrolijn door en wat later die van de TGV. Kortom, Disney bouwt een themapark dat voor Europese begrippen uniek genoemd kan worden.

Met veel bombarie opent Disney in april 1992 het Franse park. Een wonder geschiedt: het succes blijft uit. Disney's topman **Michael Eisner** wijt dit aan de Europese recessie. Het publiek reageert wat directer door het park als duur te omschrijven. De verliezen van het park zijn spectaculair; het dreigt simpelweg failliet te gaan. De Franse staat en de daarbij behorende banken dwingen Disney financieel bij te springen. Ook al omdat Disney via zijn licentie-constructie zelf wel aan het park verdient. Disney springt bij en voorlopig lijkt Euro Disney Resort gered. Ondertussen heeft Disney een deel van haar eigen belang, te weten twintig procent, aan de Saudische prins **Al-Waleed bin Talal bin Abdulaziz al Saud** verkocht. Disney wil zijn aandeel van het park terugbrengen tot ongeveer een derde.

Aan publieke belangstelling heeft Euro Disney Resort tot nu toe niet te klagen gehad. Hoewel het aantal verwachte bezoekers – elf miljoen per jaar – met een kwart achterblijft, mag het themapark zich in één klap het grootste van Europa noemen. Waar Disney zich ronduit in vergist heeft, is het bestedingspatroon van de Europeaan. Deze neemt het liefst zijn boterhammen van thuis mee. Iets wat Disney in zijn parken niet toelaat, hoewel – ondanks alle geruchten – sneetjes brood bij de ingang niet in beslag worden genomen.

Ook weigert de Europese bezoeker het park met tassen vol Disney-artikelen te verlaten. Een misrekening, waarvoor Disney zwaar moet boeten. Het heeft er alle schijn van dat de locatie beter bestudeerd is dan de mentaliteit van de Europeaan. Een schitterend park blijft het zonder meer. Ook al omdat het park veel ruimer van opzet is en veel meer detail kent dan zijn oorspronkelijke voorganger, het Amerikaanse Disneyland. Zeker nu de entreeprijzen drastisch zijn verlaagd is het een bezoekje meer dan waard. Hoewel, Euro Disney Resort bestaat niet meer; het park heet tegenwoordig *Disneyland Paris*.

Arsenaal

In Amerika zelf is Disney ook druk doende haar parkenarsenaal uit te breiden. In de nabijheid van Washington (Manassas, Virginia) ontstaan plannen een park te bouwen, waarin de Amerikaanse geschiedenis centraal staat. Op zich niet onlogisch, daar patriot Walt Disney het vleesgeworden symbool van Amerika is. De locatie is een ongerept stukje natuur, zoals je dat in Nederland nog op de Veluwe aantreft. De bewoners zijn echter ziedend en gaan de strijd met Disney aan. Ook een groep vooraanstaande historici maken amok. Op de plek, die Disney uitkiest, zijn tijdens de Amerikaanse burgeroorlog de twee slagen om Bull Run gevoerd. De historici vinden het niet gepast een pretpark te bouwen in een gebied waar zo'n 25 duizend slachtoffers zijn gevallen. Na veel geschutter, waar de pers bovenop zat, trekt Disney zich diplomatiek terug. Het verlies is twintig miljoen dollar. Niet dat Disney de strijd opgeeft. Er wordt driftig gezocht naar een nieuwe locatie.

Voorlopig kan de Disney-liefhebber binnenkort op een nieuwe Disneyaanse locatie terecht, te weten *Seven Seas Lagoon*. Een privé-eilandje, waarop een kersvers bruidspaar onder het oog van 250 gasten kan trouwen. Dat daarna in zeven sloten tegelijk kan worden gelopen is een ander verhaal.

Ongebruikelijke poppenanimatie

Tim Burton **begon zijn loopbaan als tekenaar bij Walt Disney. Hij werkte aan films als** *Frank en Frey* **en** *Taran en de toverketel*. **Tien jaar terug hield Burton het bij Disney voor gezien en begon voor zichzelf. Als regisseur maakte hij** *Beetlejuice*, *Edward Scissorhands* **en de onvergetelijke** *Batman*-**films. Nu is Burton terug bij Disney met** *The Nightmare before Christmas*, **oftewel** *Jacks ongelofelijke kerstreis*: **de mooiste poppenfilm ooit gemaakt.**

Jack Skellington, het broodmagere aangeklede skelet met het pompoenenhoofd, is de koning van Halloweentown. Met Kerstmis in zicht vraagt hij zich af of het feest in Halloweentown ditmaal niet een keer anders kan worden gevierd. Per toeval komt hij in Christmastown terecht, waar hij de Kerstman zijn voorbereidingen ziet plegen. Jack besluit om zelf voor Kerstman te spelen. Daarvoor moet wel de echte Kerstman, Santa, ontvoerd worden. Geen nood, de bewoners van het spookstadje Halloweentown helpen Jack wel een handje. De bolle 'Knersman' wordt opgepakt en ingesloten. Jack en de zijnen storten zich op de voorbereidingen van het Kerstfeest. Ze maken schitterende kerstgeschenkjes, tenminste, dat denken ze. Ze vergeten één ding: Jack houdt van griezelige cadeautjes; het kleine grut uit de gewone wereld, dat de pakjes op kerstavond ontvangt, niet en schreeuwt bij het uitpakken de hele boel bij elkaar. Bony Jack schrikt zich te pletter: kinderen de stuipen op het lijf jagen is zijn bedoeling niet. Wat nu?

Poppenanimatie

De moeilijkste filmtechniek is ongetwijfeld het maken van een poppenfilm. Net als bij tekenfilm worden de beeldjes stuk voor stuk gefilmd. Eén seconde film bestaat uit 24 beelden, dus tel uit je winst. En kun je bij een tekenfilm nog iets uitgummen, bij poppenfilm ligt dat anders. Jack praat, lacht, loopt, danst en zingt. Het lijfje, dat van draad en synthetisch materiaal is gemaakt, is buigbaar. Dat moet voor ieder beeldje weer in een bepaalde stand gezet worden. Het poppegezichtje is niet flexibel. Om toch alle gezichtsuitdrukkingen te kunnen weergeven – ook de tussenfases – zijn er 400 koppen nodig met even zovele verschillende gezichtsuitdrukkingen. Omdat op twee lokaties tegelijk wordt gefilmd, zijn er van Jack 12 poppen gemaakt en 800 gezichtjes.

Allereerst maken de poppenmakers de gezichtsuitdrukkingen van klei, om ze vervolgens in rubber uit te werken. Dit 'vertalen' zij dan in een soort plastic om het uiteindelijke resultaat met de hand te beschilderen.

Jacks ongelofelijke kerstreis kent 227 verschillende figuurtjes. De één nog mooier en gekker dan de ander. De burgemeester van Halloweentown heeft letterlijk twee gezichten: een vrolijke en een droevige. Eén draai en zijn stemming is veranderd. Jacks liefje Sally is met draad en garen aan elkaar genaaid, terwijl de Evil Scientist alles weg heeft van een overjarige Donald Duck. Niet één figuurtje lijkt op de andere. De twintig verschillende sets waarop het verhaal zich afspeelt, hebben een afmeting van ongeveer zes bij acht meter.

Hoewel het 'maar' poppen zijn wilde Burton een realistische film: geen statische beelden, maar bewegende camera's. Geen makkelijke klus; de poppenfiguurtjes zijn maar enkele tientallen centimeters groot. Vandaar dat de computer regelmatig wordt ingescha-

Tim Burton, te-midden van de ruim 40 cm. grote hoofd-figuurtjes Jack Skellington en Sally.

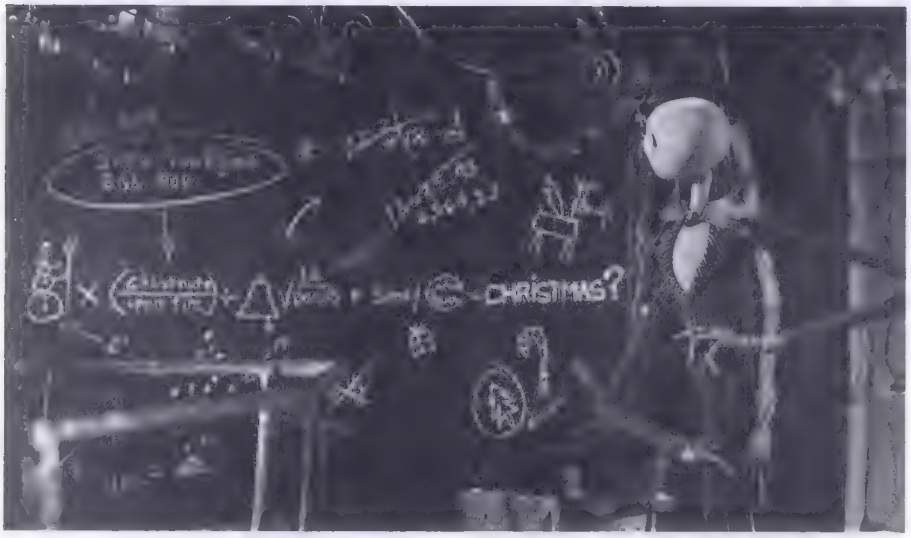

keld, zeker voor de moeilijke scènes. De geest van het hondje Zero bij voorbeeld ziet er doorzichtig uit. Het is een pop, maar tekenfilm. Je kunt het beest niet tegelijk met de andere figuren filmen. Daar is de computer voor. Deze smeedt dergelijke verschillende stukjes film tot een naadloos geheel aaneen.

Avondvullend

Poppenfilm is een oude, maar zelden gebruikte manier van filmen. Nederland kent met artiesten als **Joop Geesink** een zekere traditie. Tenslotte is zijn *Loeki de Leeuw* een ouwe bekende. Loeki behoort tot de zogenaamde *puppet-animation*, wat letterlijk betekent het beeldje voor beeldje laten bewegen van poppen. *The Muppets*, ook poppenfilm, zijn simpele handpoppen. Gat van onder, hand er in en bewegen maar. Stukken goedkoper ook, omdat het niet beeldje voor beeldje opgenomen hoeft te worden.

Veel avondvullende puppet-animated-films zijn er niet gemaakt. De bekendste – en zelfs die zegt velen niets – is de ruim 40 jaar oude verfilming van het opera-sprookje *Hans en Grietje*. Net als in *Jacks ongelofelijke kerstreis* wordt het verhaal gezongen. Ook in videoclips en shorts is regelmatig het gebruik van puppet-animation te zien. De dino's uit *Jurassic Park* zijn bij voorbeeld door de computer ontworpen animaties, bewegingen, computer-animation.

Jack

In *The Nightmare before Christmas* zijn allerlei vormen van animatie uniek gecombineerd: poppen- en tekenfilm aangevuld met computer-animation. De film is een te gekke filmervaring. De liedjes van componist **Danny Elfman**, die zelf de rol van Jack zingt, zijn ronduit maf. De Nederlandse ondertiteling is wat vrij, maar goed. Veel tijd om daar op te letten is er niet, want Burton biedt een overdaad aan gekke grappen en grollen. Zo laat de Batman-regisseur constant vleermuizen door het beeld fladderen: op een schijnwerper zit een vleermuis. De bewegingen van de figuurtjes zijn voor honderd procent perfect. Mooi is het contrast tussen het bizarre en **Dali**-achtige Halloweentown en het kleurrijke sprookjesrijk van Santa Claus. Het verhaal zit boordevol kleine grapjes en verveelt geen moment. Wie alles wil zien zal *Jacks ongelofelijke kerstreis* minstens twee keer moeten gaan bekijken. Eind 1995 verschijnt Burtons meesterwerk op koopvideo.

Roy Disney

Eén van de grote bazen van *The Walt Disney Company* is **Roy Disney**. Roy is de zoon van de broer van de oprichter van de studio, Walt Disney. Roy is lid van de raad van bestuur van Disney en draagt officieel de titel van Vice Chairman. *Stripschrift* informeerde bij hem wat hij van *Jacks ongelofelijke kerstreis* vindt. 'Het is een mijlpaal in onze filmgeschiedenis', zegt de grote baas van Disney. 'Ik denk dat we met deze film onze tijd ver vooruit zijn. Ik denk ook dat poppenfilm een techniek is die nog verder te ontwikkelen is. Ik hoop wel dat wij daar deel van uit mogen maken. Wij bewegen ons op allerlei terreinen van de animatie, en poppenfilm is er één van. We moeten wel verder gaan met experimenteren. Het medium is er interessant genoeg voor.'

De maëstro van het Nederlandse Disneygeluid

ARNOLD GELDERMAN

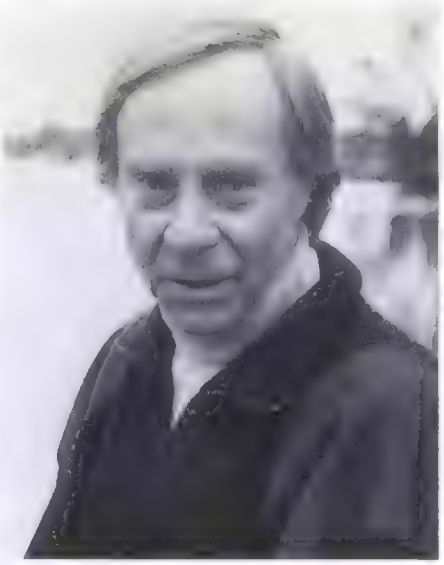

Een beetje tekenfilm, die in Nederland wordt nagesynchroniseerd – dus zeker de Disney-tekenfilms – komt uit de handen van regisseur Arnold Gelderman**. Het vak van dialoogregisseur valt alleen in de praktijk te leren. Gelukkig kan Gelderman terugkijken op een rijk acteerverleden; iets wat hem bij de steeds hogere eisen, die een nasynchronisatie met zich meebrengt, meer dan van pas komt. 'Ik ben Frans opgevoed', zegt Gelderman met een duidelijke stem. 'Ik heb een toneelopleiding gehad bij** *Cours Maitre Simon* **in Parijs en won in 1960 de eerste prijs voor komedie, de** *Prix François Perier*'**.**

De vuurdoop voor de maëstro van het Nederlandse Disney-geluid kwam met *The Longest Day*, Hollywoods kijk op D-Day. 'Ik begon als figurant, vervolgens werkte ik als derde, tweede en eerste regie-assistent. Daarna werd ik acteur en prijkte ik bij het uitbrengen van de film op de affiche; ik ben de Duitser met een lamp in de hand. En ik heb nog meegedaan aan de produktie', voegt Gelderman er aan toe.

Zowel *20th Century Fox* – de filmmaatschappij achter *The Longest Day* – als Gelderman waren tevreden over de samenwerking. Vandaar dat hij voor een volgende film werd gevraagd. 'Voor *Cleopatra*. Ik ben echter alleen bij het begin betrokken geweest.' Net als de roemruchte dame met het bekende neusje, maakte ook Gelderman snel geschiedenis; zijn neus om *voice talents* te vinden voor de schier onmogelijke klus van de talloze nasynchronisaties is bekend en – terecht – hogelijk gewaardeerd.

Kneepjes

'Dit is mijn hele filmopleiding', lacht Gelderman. Op een Utrechts terrasje roert hij gedachteloos door zijn kopje koffie. Voorbijgangers kijken geamuseerd toe als Gelderman één of ander typetje feilloos neerzet. 'Ik heb na mijn "filmcarrière" toneelrollen gespeeld – nog steeds in Frankrijk – aan onder meer Odeon en Theatre Fontaine om vervolgens door de liefde gedreven in Nederland te belanden', zegt Gelderman cryptisch. Oftewel: trouwen!

In Nederland kwam Gelderman terecht in produkties van Het Rotterdams Toneel, Globe en Harlekijn, regisseerde werken als *André en de drie zusters* en *Paard van de Koning*, om in het seizoen '65-'66 via het freelance-circuit in **Paul Keijzer**s produktie *De Man van la Mancha* terecht te komen.

Op televisie was Gelderman – en dan houden we het zeer beperkt – te zien in *Waaldrecht, Ha, die Pa*, maar ook in ZDF-produkties als *Keine Zeit für Abenteuer* en *Hamburg Transit*. Regelmatig slaakt Gelderman van verbazing uit: 'O ja, dat heb ik ook nog gedaan'. 'Ik durf te bekennen dat ik zo langzamerhand alle kneepjes van het vak wel ken', lacht de 56-jarige duizendpoot minzaam. 'Ik heb alles gedaan, behalve het journaal en het weerbericht.'

Spiegel

Met de nasynchronisatie van *Het Jungle Boek* kwam Gelderman in contact met Disney. '**Harrie Geelen**, de regisseur van de Nederlandse versie, vroeg mij de rol van de slang Ka en één van de aasgieren te doen. Ik heb grote bewondering voor Harrie en zei dus "ja". Toen ik bezig was met de rol van Ka gaf ik wat suggesties. **Otto Krooshof**, de produktieleider van deze film, vroeg mij achteraf of ik een tekenfilm wilde vertalen en nasynchroniseren. Dat werd *De fluit met zes smurfen*.'

Gelderman rolde ongemerkt in de wereld van de nasynchronisatie en kreeg het verzoek Disney-tekenfilms van Nederlandse stemmen te voorzien. Geen geringe opgave, omdat Disney hoge eisen stelt aan het uiteindelijke resultaat. Filosofisch vervolgt Gelderman met: 'Over *De kleine zeemeermin* schreef een recensent: "Het is alsof je naar een Nederlandse film kijkt ..." Met zo'n opmerking is mijn taak geslaagd. **Plato** zei: "Spreek opdat ik U ken"; je stem is een spiegel van je geest. Bij nasynchronisaties moet je altijd van een stem uitgaan. Niet van het uiterlijk.'

Bekend is dat **Walt Disney** zelf zijn stemmen in zijn eigen kantoor beluisterde zonder de acteurs of actrices te zien. Bij het horen van een stem moest hij zich de personages uit zijn films kunnen voorstellen.

Voice talent

Gelderman heeft veel nasynchronisaties op zijn naam staan. 'Het worden er meer en meer', bevestigt hij. 'Met de 265 Smurfentekenfilms heb ik aan vingeroefeningen kunnen doen. Maar er is natuurlijk een groot verschil tussen een televisieserie en bioscoopfilm.' Het grote doek is genadeloos. Een stem die een beeldje te vroeg of te laat klinkt, is funest. 'Ik krijg wel eens een telefoontje van een acteur: "Arnold mag ik een stemmetje doen?" Maar nasynchroniseren is moeilijker dan acteren. Disney zegt: "We want no voices, we want talents!" '

Eenvoudig is het niet om een film, zoals bij voorbeeld Disney's *De Leeuwekoning*, lipsynchroon te krijgen. Maar het lukt, dat wel. 'De Nederlandse taal', zegt Gelderman met een opgeheven vingertje, 'heeft veel meer woorden nodig dan het telegram-Engels.' Ook is de melodie in een zin veelal anders. De passanten genieten zichtbaar als Arnold met luide stem en met ondersteunend armgebaar het verschil laat horen tussen het oorspronkelijke Amerikaans en het vertaalde Nederlands uit *De Leeuwekoning*. 'Een acteur moet voor een rol in *De Leeuwekoning* een enorme vaardigheid en dictie hebben', vervolgt Disney's Nederlandse geluidschirurg. 'En techniek. Hij moet niet alleen het

ritme vasthouden, maar moet er ook emotie instoppen. Dat kunnen niet veel acteurs', verzucht Gelderman. 'Bovendien is het Nederlandse stemgeluid, net als het Hebreeuws, 2dB harder. Wij praten vanuit de keel. Dat is het eeuwige gevecht tegen de "m & e" (de muziek- en effecten-band. RvW). En ieder land luistert anders.'

Vroeger vertaalde Gelderman de films zelf. 'Met *De Smurfen* was het 's avonds vertalen, en 's morgens en 's middags opnemen: ik werd gek. In **Jan Derk Beck** heb ik een goede vertaler gevonden. Hij vertaalt de dialogen en de liedjes lipsynchroon.' Gelderman komt vervolgens weer terug op de nasynchronisatie van de 32e Disney-tekenfilm *De Leeuwekoning*. 'Het casten was erg moeilijk', zegt Gelderman. 'Probeer maar eens een jonge Simba te vinden. Het is een acteurtje van 8, 9 jaar, dat moeten kunnen praten, lezen en zingen. Via het Rotterdamse Jeugdtheater Hofplein kwam ik aan **Piet Hein Snijders**. Ik had wèl meteen mazzel met **B.B. Queen**, die de titelmelodie zingt. Ik heb het lied uit haar navel moeten trekken, dat wel, maar het werkt.'

Schaduw

Net als **Alfred Hitchcock** vervult maëstro Gelderman als het even kan een piepklein rolletje in de Disney-tekenfilms. Zo was hij de maffe Franse kok 'mit een Fraons aksent' in *De kleine zeemeermin* en uiteraard Lumière in *Belle en het Beest*. Voor de rol van Scar zei geluidsveteraan **Blake Todd** (die zelf model stond voor de prins uit *Assepoester!*) van The Walt Disney Company in Burbank: 'Arnold, why don't you give it a shot?' De statige, maar sinistere Scar krijgt met de stem van Gelderman een extra dimensie. 'Uiteraard regisseer ik niet mijzelf', vult Gelderman aan. '**Meindert de Goede** heeft me daarbij geholpen, maar ik heb wel de supervisie gehouden.'

Gelderman vertelt zeer enthousiast over het werken voor Disney. Menig verhaal wordt geïllustreerd met de nodige anekdotes, maar ook met de zware kant van het acteren in tekenfilms als deze. 'Het is solistisch werk wat je doet. Voor mij, maar ook voor de acteur, die in de opnameruimte in zijn eentje staat. Een acteur wil nu eenmaal fysiek contact hebben. En ergens blijf je in de schaduw werken. Een acteur zei eens tegen mij: "Het is leuk om te doen, maar wel jammer dat je zo weinig credits krijgt." Vorig jaar won ik een *Rembrandt*; dat is een stuk erkenning, dat is fijn.'

Toch kijkt Gelderman met veel plezier terug op de klus die *De Leeuwekoning* heet. 'In het begin dacht Disney zelf dat deze film makkelijker na te synchroniseren zou zijn dan *Aladdin*, maar Blake Todd zei al snel: "This is a tough one". Hij heeft gelijk gehad.'

Gelderman werpt een blik op zijn uurwerk, bespeurt geen sigaretten meer in zijn doosje en verdwijnt naar een seminar waar hij – hoe kan het ook anders – geanimeerd zal vertellen over Nederlandse nasynchronisaties.

Schetsen van de belangrijkste *De Leeuwekoning*-tekenaars. In slechts enkele seconden wordt een dergelijk krabbeltje gemaakt.

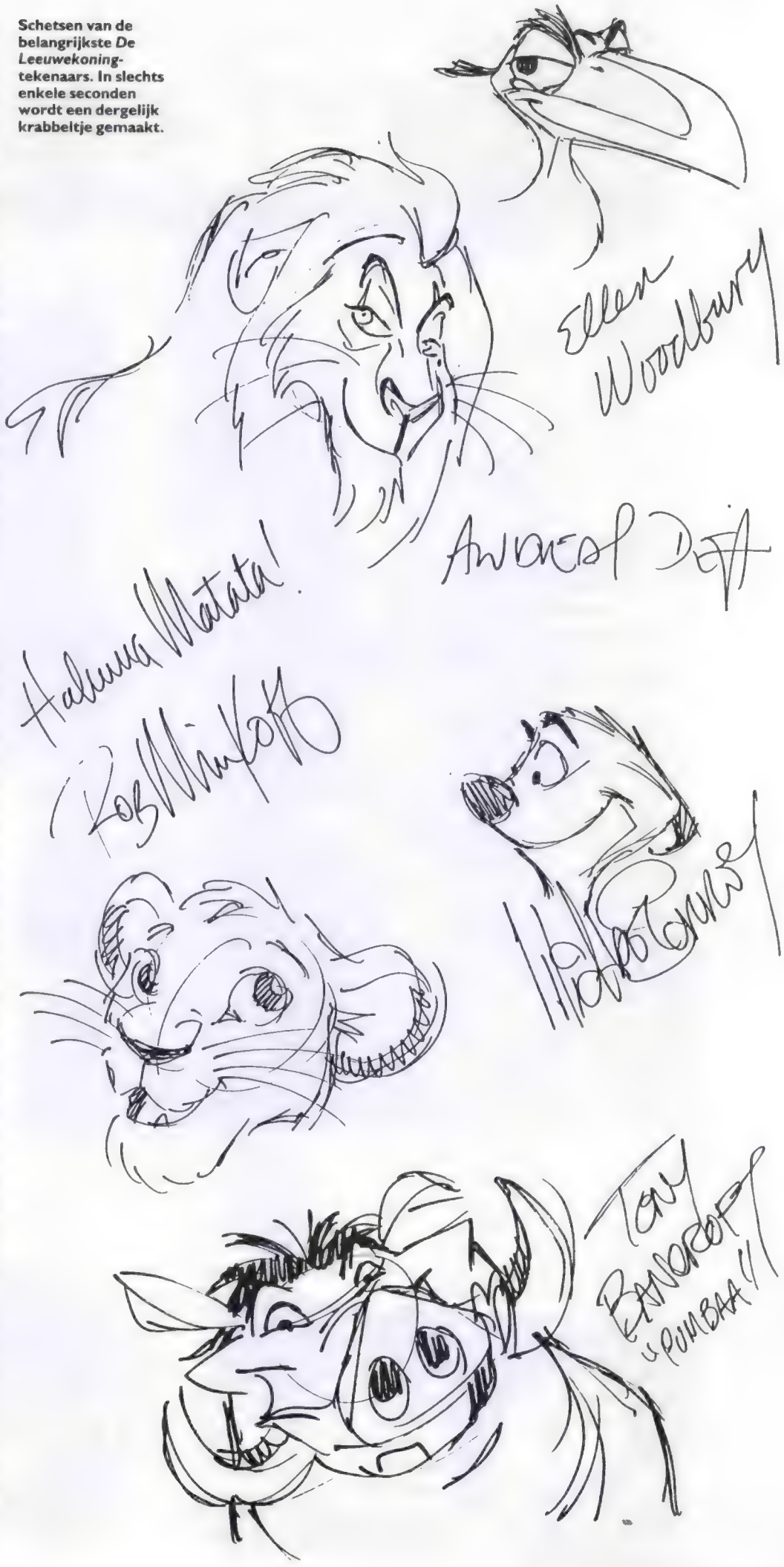

Merchandising volgens Disney

DISNEYANA

Merchandise betekent letterlijk 'koopwaar' of 'het winkeliersvak uitoefenen'. Bij Disney laat een begrip als merchandise zich niet meer wegdenken. Als het begrip al niet bestond, zou de muizenfirma het hebben uitgevonden. De handel in artikelen waarop Disney-afbeeldingen staan is enorm. Deze merchandise, bij deze Amerikaanse media-gigant *Disneyana* genoemd, vormt een belangrijke pijler van het bedrijf. Iedere grote tekenfilm, zoals *Pocahontas*, gaat vergezeld van duizenden artikelen waarop een beeltenis van één van de getekende figuurtjes uit deze film staat.

Aan het eind van de jaren twintig verdient Disney nauwelijks een cent aan zijn *Mickey Mouse*-tekenfilmpjes. Nèt voldoende om te blijven produceren, dat wel. Nadat in 1928 de eerste *Mickey Mouse*-film met veel succes over het witte doek rolt, verschijnen hier en daar de eerste artikeltjes met een Mickey Mouse-afbeelding. Disney beschouwt die in eerste instantie alleen maar als een compliment. Geld ziet hij er niet in. Nog niet. Het is broer Roy, die Walt beweegt The Walt Disney Productions (juridisch) onder te verdelen in onder meer een tekenfilmstudio, maar ook een afdeling, die zich bezighoudt met de verkoop van licentierechten. Dit laatste geeft bij voorbeeld een fabrikant van een horloge het recht Mickey Mouse op zijn produkt af te beelden. Uiteraard in overleg met Disney en tegen betaling.

Contract

De Disney-broers sluiten al op 3 februari

1930 het eerste licentie-contract af en wel met de New Yorkse George Borgfeldt & Co., een speelgoedfabrikant annex uitgeverij. Deze firma bestrijkt de gehele VS. De eerste biscuit- en porseleinen Mickey's verschijnen in de winkel. Een nieuw fenomeen is geboren, Disneyana. Ook buiten Amerika gaat men plat voor de Mickey Mouse Cartoons. Dat daar eveneens vraag naar produkten met een hoog Mouse-gehalte ontstaat spreekt voor zich. De Zwitserse handschoenenfabrikant Walburger, Tanner & Company behoort tot de eerste Europese Disney-licentiehouders.

Strip

De licentie-rechten kunnen betrekking hebben op allerlei artikelen. Zo is de Franse staat, met tal van banken, licentie-nemer van Disney voor het Franse themapark *Disneyland Paris*. Zij huren als het ware het recht een park van Disney met Disney-karakters te exploiteren. De Disney Company is dus

***Boven*, Walt Disney met Mickey Mouse-merchandising, 1932. *Midden*, Mickey Mouse-tekenfilm voor een 16mm-projector, 1934. *Linksonder*, Het eerste Mickey Mouse-polshorloge uit 1933. *Rechtsonder*, Mickey Mouse-wekker uit 1934. Mickey schudt zijn hoofd op de maat van de seconden.**

geen volledig eigenaar van het park, hoewel ze iets meer dan een derde van het aandelenpakket in bezit heeft. (Begin 1995 bedroeg dat percentage 39%).
Ten onrechte denkt men vaak dat een produkt met een Disney-afbeelding door Disney gemaakt wordt. Niet dus. Zo verschijnt op 13 januari 1930 de eerste *Mickey Mouse*-strip. Uitgever King Features koopt in dit geval het recht van Disney de strip te maken en ontwikkelt het produkt, de strip, zelf. Wel behoudt Disney het recht een gemaakt produkt af te keuren.

Kay Kamen

Disney ondervindt al snel dat deze tak van zijn bedrijf, de merchandise, per saldo meer geld oplevert dan zijn tekenfilms. Reden de zaak beter aan te pakken. In 1932 sluit Disney daartoe een overeenkomst met 'merchandiser' **Kay Kamen**. Een man, die eerder produkten met *Our Gang* – ook bekend als *The Little Rascals* – met veel succes aan de man brengt.
Dankzij Kay Kamen neemt de Disney-merchandise een gigantische vlucht. Mickey Mouse, maar ook Minnie en later Goofy en Donald zijn op ontelbare produkten terug te vinden. Van emmertjes tot bromtollen, van broodverpakkingen tot boeken.
Menig bedrijf, Disney inclusief, wordt door deze 'handel' van de ondergang gered. Bekend is het verhaal van de horlogefirma The Ingersoll Company. Op de rand van bankroet schaft de onderneming zich het recht aan de beeltenis van de wereldberoemde muis op haar uurwerken te zetten. De verkoop stijgt, hetgeen de redding van The Ingersoll Company betekent.

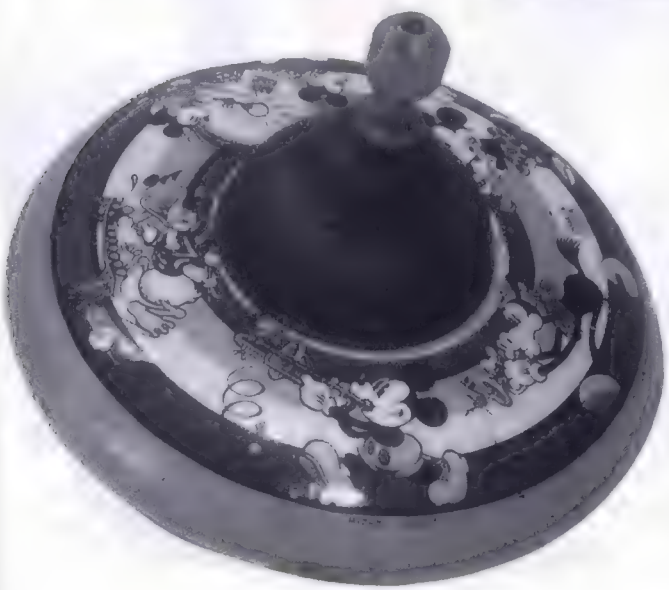

***Boven*, Porseleinen figuurtje van Sneeuwwitje en de zeven dwergen. Gemaakt en beschilderd voor de Amerikaanse markt in 1938/1939.**

***Midden*, Disney-poppen uit 1936.**

***Onder*, Blikken draaitol met Disney-figuren uit het begin van de dertiger jaren.**

Sneeuwwitje

Kamen stippelt een filosofie uit die tot op de dag van vandaag bij The Walt Disney Company in zwang is: vergezel iedere uit te brengen hoofdfilm met allerlei produkten, die van deze film zijn afgeleid. *Sneeuwwitje en de zeven dwergen*, Disney's meesterwerk uit 1937, is de eerste. Twijfelt Hollywood aan de haalbaarheid van Disney's eerste avondvullende tekenfilm, Kamen overtuigt 'de handel' en brengt honderden Sneeuwwitje-hebbedingetjes op de markt. Dat Kamen niet misgegokt heeft is geschiedenis. Alles waarop een Disney-afbeelding wordt afgebeeld, verandert in goud.

Boven, *The Three Caballeros*, figuurtjes en boek uit 1946 met *ernaast*, Grote Boze Wolf-opwindpoppetje van blik, ± 1949. *Linksmidden*, Tinnen motorfiets met Mickey en Minnie, begin jaren '30. *Rechtsonder*, Speelgoedgitaar met opwindmechaniek dat het officiële Mouseketeer-lied speelt.

Hoge waarde

Wie speelgoed met Disney-afbeeldingen uit deze periode heeft, bezit behalve een stukje nostalgie waarschijnlijk ook een voorwerp met een hoge waarde. De genoemde horloges van The Ingersoll Company zijn al voor ongeveer vierduizend dollar van eigenaar verwisseld, terwijl een roestige Mickey & Minnie op een motorfiets probleemloos het zesvoudige oplevert.

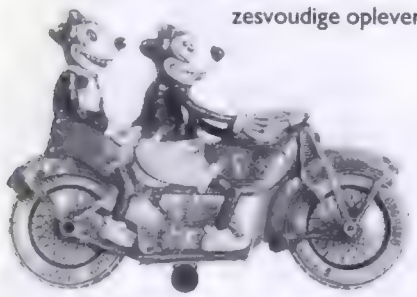

Het originele tekenwerk uit Disney-klassiekers als *Sneeuwwitje en de zeven dwergen* is bijna een hoofdstuk op zich.

Galerie

Guthrie Courvoisier is in de jaren eigenaar van wat galeries in Los Angeles. Courvoisier hoort dat in een aantal winkels origineel werk afkomstig uit Disney-films te koop is. Courvoisier neemt via Kamen contact op met Disney om het exclusieve alleenrecht tot verkoop van dit zogenaamde artwork te verkrijgen.

Disney stemt toe en voor films als *Sneeuwwitje en de zeven dwergen* lijst Disney zijn originele handingekleurde cels en in enkele gevallen ook de achtergronden zelf in. De verkoopprijzen die in de Courvoisier Art Galeries gehanteerd worden liggen tussen de vier en vijf gulden! Ook van komende films als *Pinokkio* en *Fantasia* gaat de verkoop van dit artwork via Courvoisier. In de jaren vijftig besluit Disney de zaak zelf op zich te nemen. De verkoop gebeurt dan voornamelijk in het themapark *Disneyland*.

Astronomisch

De waarde van het met de hand getekende materiaal wordt in de beginperiode van Disney, de jaren dertig en veertig, nauwelijks serieus genomen. Hulpmateriaal, om een film te maken en later hooguit als weggevertje voor Disney's relaties.

Tegenwoordig worden voor origineel artwork astronomisch hoge bedragen neergeteld. Veilinghuis Sotheby organiseert jaarlijks een drukbezochte Disney-veiling, waarop van de allernieuwste Disney-klassieker voor veel geld de cels, met eventueel bijbehorende achtergronden, van eigenaar verwisselen. Ruim 1000 stuks artwork gaan per film van Disney naar de privé-consument. Omzet: ruim drie miljoen dollar per veiling. Disney is er niet alleen voor verzamelaars, maar meer en meer ook voor een zichzelf respecterend museum en de niet te vermijden belegger.

De merchandise betekent voor Disney een niet te verwaarlozen poot van het bedrijf. Behalve een bron van inkomsten, is ook de uitstraling van het produkt belangrijk. Een koper van een artikel dat op de Disney-tekenfilm *Pocahontas* is gebaseerd, komt iedere keer weer in aanraking met deze film. Een betere vorm van zichzelf betalende reclame is nauwelijks denkbaar.

Duizenden

Iedere nieuwe Disney-tekenfilm, vooral de zogenoemde klassiekers, gaat vergezeld van ontelbare produkten. Gaat het bij *Sneeuwwitje en de zeven dwergen* om enkele honderden artikelen, bij *Pocahontas* betreft het meer dan vijfduizend stuks merchandise. Van gummetjes tot trui, van sing-a-long-cd tot felbegeerde video. Complete kledinglijnen worden uitgezet; net als stationary. Een leven zonder Disney, in welke vorm van ook, hoeft niet meer. Trouwens, wie zou dat nog willen?

Volgende stap

Vanaf het prille begin van het Disneyanatijdperk zijn er verzamelaars geweest. Vooral de laatste jaren neemt hun aantal enorm toe. Veel verzamelaars specialiseren zich op bepaalde deelgebieden. De één beperkt zich tot Disney-boeken, de ander tot Mickey Mouse-speelgoed uit de jaren dertig, terwijl weer een ander uitsluitend origineel artwork verzamelt.

Om aan de steeds groter wordende vraag te voldoen, creëert Disney bewust collectorsitems; verzamelobjecten van hoge kwaliteit (en prijs) in een zeer beperkte oplage. Bekend zijn de 'limited editions' van niet langer leverbare cels. Een schitterende scène uit *Sneeuwwitje en de zeven dwergen* wordt opnieuw getekend en ingekleurd. Afhankelijk van het produktieproces gaat een dergelijk verzamelobject in een oplage van 500 of meer over de toonbank.

Figurines

Het houdt bij artwork alleen niet meer op. In porselein beelden de Disney-kunstenaars complete tekenfilmfragmenten uit. Disney's belangrijkste Duck-tekenaar, de 90-plusser **Carl Barks**, heeft zich recent op een lijn Duck-figuurtjes gestort. In de vorm van oogstrelende, perfecte figurines – kleine beeldjes – komt Duckstad in drie dimensies tot nieuw leven.

Het heeft er alle schijn van dat deze Disney-horizon voorlopig nog niet is bereikt. Ook al omdat Disney als een kloek waakt over alle produkten waarop haar figuren zijn afgebeeld. Met als resultaat louter schoonheid, die doet begeren.

Disney Filmstrips

Een prachtige collectie filmstrips met de verhalen van de klassieke Disney-films zoals Sneeuwwitje, Bambi, Belle en het Beest, Aristokatten, Kleine Zeemeermin, Aladdin en natuurlijk De Leeuwekoning. Strips om lekker lang van te genieten.

Prijs f 7,95

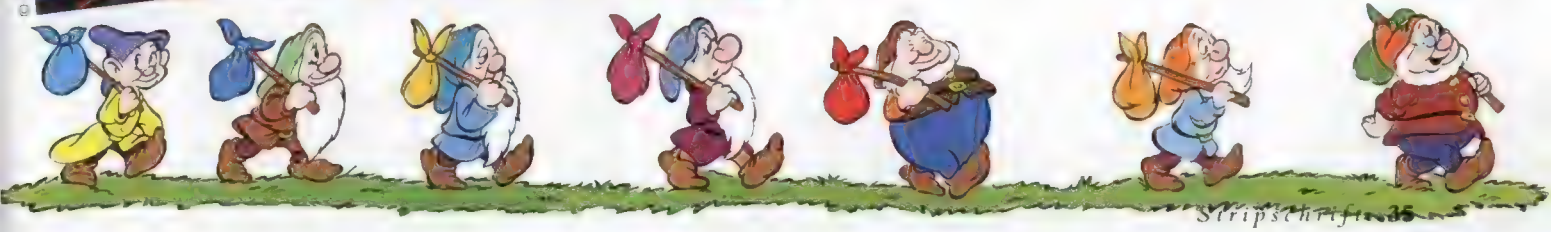

De MAGIE VAN DISNEY ook bij u thuis!

Geniet ook thuis van de betoverende schoonheid van originele Disney kunstwerken!

Zeldzame originele cels en tekeningen uit de mooiste tekenfilms of prachtige met de hand ingekleurde en gezeefdrukte replica's, in beperkte oplage, zijn te koop bij Galerie Animation Art in Amsterdam.

Onze gratis nieuwsbrief met informatie over de nieuwste aanwinsten en reizende exposities wordt u op verzoek toegezonden.

Prijzen: Disney artwork - v.a. *f* 500,-
Disney porselein - v.a. *f* 125,-

"A DISNEY PREFERRED GALLERY"

Animation Art GALLERY

Berenstraat 39
1016 GG Amsterdam
tel. 020 6277600
fax. 020 6383144

openingstijden:
di t/m vr 11.00 - 18.00 uur • zaterdag 11.00 - 17.00 uur

STRIP SCHRIFT

Ten geleide

Medewerkenden aan dit katern
Ger Apeldoorn, Ben Bits, Erik van der Hoeven, Arnel Lefevere, Peter de Smet

Aangezien deze Disney-special in het Noordbrabants Museum wordt verkocht als achtergrondinformatie bij de expositie 'De Magie van Disney', leek het ons een leuk idee alle rubrieken die u gewend bent maandelijks in het blad aan te treffen in één katern samen te ballen. Onze regelmatige lezers hoeven op deze manier niets te missen van het cynisme van Ben Bits, de vlijmscherpe tekenpen van Peter de Smet en de hersenpijnigende prijsvraag van de redactie, terwijl de nietsvermoedende museum-bezoeker veel leed bespaard blijft. Ook in dit extra – chamois gekleurde – katern staat Disney uiteraard centraal.

En dan nog een tip voor de verzamelaars: de museum-editie heeft een dikkere en gesatineerde kaft, dus wie zijn Stripschrift-verzameling compleet wil houden moet hoognodig een blik gaan werpen op die schitterende expositie: 'De Magie van Disney'.

De redactie

Inhoud

I **BRIEVEN**
II **DISNEY VOLGENS ELIOT** Erik van der Hoeven
IV **ACTUALITEITEN**
V **OVERPEINZINGEN VAN EEN VLAKGOM** Peter de Smet
VII **VIDEO**
VIII **AGENDA**
VIII **BITS & PIECES** Ben Bits

Brieven

Geachte redactie,

Graag wil ik de uitlatingen van Ben Bits in zijn column Bits & Pieces uit Stripschrift 278 ondersteunen.
Het onderwerp van de column was dit keer 'omzet'. Hij viel de uitgevers aan die oude verhalen herdrukken in een, derhalve gedeeltelijk, nieuw album. Graag wil ik hier uitgeverij De Geïllustreerde Pers aan toevoegen. Deze uitgever heeft in 1990, sinds deel 63, de fakkel van uitgeverij Oberon overgenomen voor de reeks *Donald Duck als ...* (DD). In deze reeks kunnen we genieten van de verhalen van Donald Duck en zijn familiekring zoals deze door Carl Barks op papier zijn gezet. Dit konden we ook in de delen 1 tot en met 30 van de reeks *Oom Dagobert* (OD). Deze werd oorspronkelijk uitgegeven door uitgeverij Oberon, maar vanaf deel 45 werd ook deze overgenomen door uitgeverij De Geïllustreerde Pers.
Tot mijn grote verbazing vind ik als tweede verhaal in deel 71 van de reeks DD een herdruk van het verhaal *Oom Dagobert als schattenzoeker* (US11b). Dit verhaal had namelijk ook al als tweede verhaal in deel 12 van OD gestaan. Het betrof hier een dubbele uitgave tegen een gereduceerde prijs, ter gelegenheid van het veertigjarig bestaan van het weekblad *Donald Duck*. Och, denk je dan. Maar tot mijn grote ergernis stond er als derde verhaal in deel 77 weer een herdruk, ditmaal het derde verhaal uit deel 28 van OD (US35c). En vanaf dit deel is het raak:
7e verhaal DD78 (US51b)
is herdruk van 6e verhaal OD26;
8e verhaal DD78 (WDC124a)
is herdruk van 4e verhaal OD7;
3e verhaal DD79 (US61 1p)
is herdruk van 4e verhaal OD3;
8e verhaal DD79 (US61b)
is herdruk van 2e verhaal OD9;
2e verhaal DD80 (US61 1p)
is herdruk van 3e verhaal OD3;
6e verhaal DD80 (US39c)
is herdruk van 5e verhaal OD28;
5e verhaal DD81 (WDC269a)
is herdruk van 2e verhaal OD15;
6e verhaal DD81 (US71c)
is herdruk van 2e verhaal OD5;
9e verhaal DD82 (WDC135a)
is herdruk van 3e verhaal OD12.
Vanaf deel 77 staat de reeks niet meer in de stripcatalogus. Je zou je bijna afvragen of ze bij De Geïllustreerde Pers hebben gewacht totdat deze uitkwam?
Met vriendelijke groeten,
R.T. Oost, Urk

Naschrift Thom Roep (hoofdredacteur Donald Duck):
Heeft iemand zich ooit afgevraagd waarom de delen 31 tot en met 53 in de Dagobert-reeks geen Barksverhalen meer bevatten? Heel eenvoudig omdat de serie slecht verkocht en de Donald-reeks het veel beter deed. De Donald-reeks is zo goed als compleet verkrijgbaar; ieder jaar wordt een aantal uitverkochte delen herdrukt. De eerste 30 Dagobert-albums zijn sinds 1986 niet meer verkrijgbaar en dit blijft zo. Om de Barksverhalen compleet in kleur te krijgen, is men dus al geruime tijd op de Donald-serie aangewezen. Het is inderdaad de bedoeling om alle verhalen uit de eerste 30 Dagobert-albums te verspreiden over de geplande inhoud van de nog te verschijnen delen in de Donald-reeks. Op deze manier komen ook nieuwe, jongere lezers aan hun trekken! De kans de eerste 30 Dagoberts te bemachtigen is onvoorstelbaar klein en uitermate kostbaar. De eerlijkheid gebiedt me te zeggen dat De Geïllustreerde Pers en Oberon deze reeks nooit hebben opgezet voor een klein, strip-minded publiek, dat ongetwijfeld de Dagobert-reeks compleet in de kast heeft staan. Er wordt gemikt op het brede Donald Duck-lezerspubliek. Het feit dat de Dagobert-albums 1 tot en met 30 ooit verkrijgbaar zijn geweest, hoeft toch niet in te houden dat een herpublikatie automatisch uitgesloten is? Toen het weekblad Donald Duck in 1973 een Barksverhaal herdrukte, was dit om een nieuwe generatie lezers ook de kans te geven om kennis te maken met de allersterkste Duck-verhalen die ooit zijn geschreven en getekend! Echte ergernis leverde dit niet op, hoewel er best een aantal lezers/verzamelaars was dat een 'vijftiger jaren-Duck' met hetzelfde verhaal nog thuis had liggen.

Naschrift redactie Stripschrift:
De reactie van Thom Roep behoeft geen verdere uitleg. Wèl vragen we ons af waarom De Geïllustreerde Pers – als service naar haar klanten – in de betreffende albums geen melding maakt van het feit dat sommige verhalen eerder zijn gepubliceerd. Ondanks de uitglijer bij het laatste 'nieuwe' Sjef van Oekel-album, willen we als voorbeeld van hoe het ook kan, de heruitgaves van Trigië bij uitgeverij Big Balloon noemen.
Kleine moeite, groot gebaar.

DE ONGEAUTORISEERDE DISNE

Walt Disney is al bijna dertig jaar dood, maar jaarlijks doet hij de kassa's rinkelen. In Nederland bezochten ruim twee miljoen mensen *De Leeuwekoning*. Disney is nog altijd zeer populair bij jong en oud, maar waarom?. Wat is de succesformule en wat waren de drijfveren van Amerika's grootste kindervriend? Oom Walt had een geadopteerde dochter, maar wie waren zijn ouders? En is Walt wel de echte vader van Mickey Mouse? Kortom, Marc Eliot **Presents the Secret World of Walt Disney.**

Een ongelukkige jeugd is een dankbare inspiratiebron. **Walter Elias Disney** (Chicago, 1901) boft. Zijn jeugd is één tranendal: zijn vader Elias noemt zich socialist, maar gebruikt zijn kinderen als goedkope arbeidskracht, en spoort hen met zweep en broekriem aan tot grotere prestaties. Op schoot bij zijn moeder Flora, die hem sprookjes voorleest, kent Walt schaarse momenten van geluk. Walt tekent graag bloemen met gezichtjes en handen. Hij bewondert **Charlie Chaplin**. Misschien was hij wel variété-artiest geworden – het aanbod lag er – wanneer hij niet in een roestige spijker was getrapt. Nu ontdekt Walt op zijn ziekbed de krantestrip en besluit comictekenaar te worden.

In 1917 neemt Amerika deel aan WO I. Walt meldt zich als vrijwilliger. Hij moet een geboortebewijs tonen, maar ontdekt dat dat niet bestaat. Met vervalste papieren wordt hij ambulance-chauffeur voor het leger in Frankrijk.

Terug in de States werkt Walt als reclametekenaar. Met collega-tekenaar **Ub Iwwerks** maakt hij een aantal korte animatiefilmpjes (*Roodkapje*, *De Gelaarsde Kat*) en een op *Alice in Wonderland* gebaseerde serie filmpjes.

Walt vestigt zich in Hollywood, omdat zijn broer Roy daar woont. Hij maakt het 'konijn Oswald', een kloon van Felix. Het is een succes en ook produkten met die naam doen het goed. Maar dat geld gaat Disney's neus voorbij. Roy raadt hem aan met een nieuw figuurtje te komen. Walt bedacht Mickey Mouse ... zeggen de door de Studio goedgekeurde levensbeschrijvingen. Eliot betwijfelt of dat waar is. De schrijver – die eerder onder andere een biografie van een andere Amerikaanse volksheld **Bruce Springsteen** schreef – kreeg geen toegang tot de Disney-archieven. Marc Eliot zocht zijn eigen bronnen en dat levert veel nieuwe, minder vleiende, gegevens over Walt op. De auteur sprak met oud-medewerkers van de Studio en hun nazaten, met tijdgenoten van Walt die met hem te maken kregen en zelfs met Walts zwager. Ook bracht hij documenten en foto's boven tafel. Op grond van al die getuigenissen concludeert Eliot dat het niet Walt maar Ub was die Mickey Mouse creëerde. Met een paar pennestreken maakte die van Oswald een muis. Ub stileerde waarschijnlijk ook Walts' handtekening. Onbetwist is wel dat Walt het piepstemmetje van Mickey leverde.

Walt houdt van tekenen, maar hij kan het niet zo goed, concludeert Eliot. Desondanks vindt hij Walt Disney een groot kunstenaar. Vooral vanwege zijn perfecte timing. Hij voelt precies aan wat het publiek wil. Zo beseft Walt, na een bezoek aan *The Jazz Singer*, dat het met de stomme film gedaan is. *Steamboat Willie* (1928) is de eerste animatiefilm met geluid. Deze Mickey Mouse-produktie slaat in als een bom. In één klap is Walt hèt talent van Hollywood. Eind jaren twintig heeft conservatief Amerika de buik vol van de roaring twenties, zedenverval en winstbejag door Hollywood en 'de joods-Amerikaanse' Studio's. Disney is hun man. De *Silly Symphonies*, met muziek en later ook kleur, ademen een pastorale atmosfeer en Mickey Mouse is a-politiek en a-seksueel. Voelen de Studio's de storm naderen? En krijgt Disney daarom in 1932 twee Oscarnominaties en een Special Award voor Mickey Mouse?

Ook zijn volgende films komen op het juiste moment. *De drie kleine biggetjes* en *Sneeuwwitje en de zeven dwergen*. Twintig miljoen mensen komen kijken naar de metafoor voor de angst voor de grote oorlog (de boze stiefmoeder). Disney krijgt voor zijn 'beduidende cinematische vernieuwing' in 1939 één grote Oscar en zeven kleintjes.

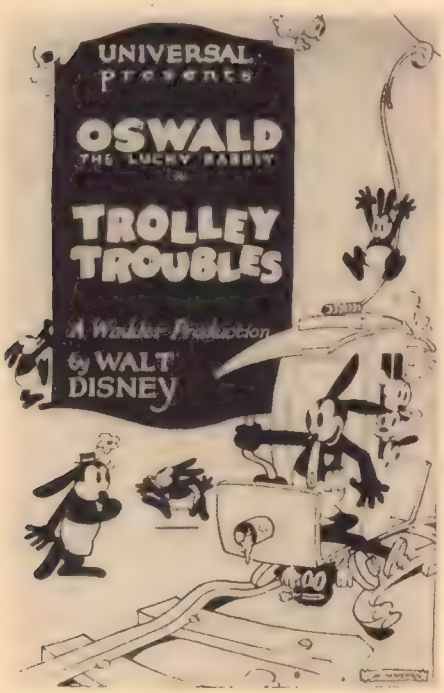

Y-BIOGRAFIE VAN MARC ELIOT

In de door The Walt Disney Studio's geautoriseerde biografieën komt Walt naar voren als een vriendelijk oom. De Studio-medewerkers kenden hem echter als een tirannieke vader, die eist dat zijn tekenaars en inkleursters zich uit de naad werken. Hij eist absolute loyaliteit en behandelt hen als kinderen: vloeken, amoureuze relaties en seksuele toespelingen zijn taboe; zelfs snor en baard mogen niet (van de man die zelf zijn snor liet staan omdat die hem interessanter maakte). Wie pappa's regels overtreedt wacht ontslag.

Ontslagen worden ook alle medewerkers die deelnemen aan een staking van drie maanden in de zomer van 1940 om een vakbondsafdeling te mogen oprichten in de Studio. Net als andere Studio's prefereert Walt de omkoopbare maffia-vakbond.

Eliot verhaalt ook over Walts' privéleven. Dat levert enkele *Story*-achtige hoofdstukken op. Niet van belang voor de liefhebbers van zijn werk, op het eerste gezicht. Maar uit de getuigenissen blijkt dat Walts' privé-ervaringen veel verklaren over zijn artistieke produkten. Enkele jaren na de geboorte van hun dochter Diane wil zijn vrouw Lillian (een voormalig inkleurster) een tweede kind, maar Walt is impotent. Ze adopteren Sharon Mae, maar Lillian doet alsof het hun eigen kind is. Dat versterkt bij Walt de angsten over zijn eigen afstamming. De twijfel over zijn afkomst is volgens Eliot voor Walt Disney het *Leitmotiv* voor zijn animatiefilms. Pinokkio is een uit hout gesneden kind; De drie kleine biggetjes zijn wees; Bambi weet niet (zeker) wie zijn vader is; het olifantje Dombo heeft een moeder, maar zijn vader? En Sneeuwwitje heeft een stiefmoeder.

De Chilenen **Dorfman** en **Mattelart** kwamen in 1971 in *Hoe lees ik Donald Duck* met een politiek-ideologische verklaring voor de merkwaardige familierelaties in Duckstad.

***Linksboven*, Walt als ambulance-chauffeur in Frankrijk, 1919.**

***Linksmidden*, Ubbe Iwwerks.**

***Linksonder*, Poster van één van de eerste Oswald-tekenfilms die de Disney's uitbrachten. Het ontwerp is van Iwwerks.**

***Rechts*, Walt en Dolores Del Rio. Het gerucht gaat dat zij zijn minnares is geweest.**

***Onder*, Twee foto's van stakende medewerkers voor de Studio, 1940.**

De wereld van Disney is niet onschuldig, maar a-historisch, stelden zij. Hij verdonkeremaant de geschiedenis, om de herkomst van het goud (de rijkdom van Dagobert en Duckstad) onbesproken te kunnen laten. In Duckstad (Amerika) bestaat slechts consumptie, door arbeiders gewerkt wordt er niet. De wereld er buiten wordt bevolkt door primitieve wilden. Het is een paradijs voor schatjagers. Vreemd genoeg besteedt Eliot geen woord aan deze verklaring, hij noemt het boekje van de Chilenen zelfs niet in zijn literatuurlijst.

Over politiek schrijft Eliot wel wanneer hij uitvoerig stilstaat bij de rol van Disney als FBI-informant. Uit het FBI-dossier over Disney dat Eliot uiteindelijk ter inzage krijgt blijkt dat FBI-chef **J. Edgar Hoover** van Disney's angsten op de hoogte is. In 1936 schrijft hij hem: '... ik ben blij dat we u van dienst kunnen zijn in *het verschaffen van een middel tot absolute identiteit voor de rest van uw leven* ...' (cursivering van Eliot). Walt wordt FBI-informant in Hollywood en een tweetal special-agents bezoeken (op verzoek van Disney?) een Spaans vissersdorp.

Eliot beschrijft Disney als een aartsconservatief, communistenvreter en antisemiet (dat laatste had hij thuis met de paplepel ingegoten gekregen).

Allengs verliest Walt de belangstelling voor de wereld van de tweedimensionale getekende figuren. Rijdend in zijn modeltrein rond zijn bungalow fantaseert hij over een driedimensionale attractie, met de aantrekkingskracht van het Vrijheidsbeeld. Hij stort zich op natuurfilms en krijgt een eigen televisieprogramma bij ABC (1954) met als noviteit reclame voor de eigen films aan het eind. Daarnaast komt *The Mickey Mouse Club*. Muize-oren vliegen nog sneller over de toonbank dan *Davy Crockett*-bontmutsen. Met geleend geld financiert Disney zijn attractiepark *Disneyland*. De opening is in juli 1955 rechtstreeks op televisie te volgen. Eén van de ABC-presentatoren is **Ronald Reagan**. Er gaat nogal wat mis, zo lezen we bij Eliot. Maar met de hulp van bevriende columnisten neemt Disney de twijfels bij het publiek weg. Binnen twee maanden bezoekt een miljoen mensen het park. Walt neemt zijn intrek in een privé-appartement in Main Street. Nog één keer werkt hij bevlogen aan een filmproduktie: *Mary Poppins* met **Julie Andrews** en animatie. De première in 1964 is Disney's laatste. Na zijn dood eind 1966 zegt zijn broer Roy dat Walt Disney 'onvervangbaar is', maar een team van creatieve mensen zijn werk zal voortzetten. Walt Disney was eerder een Godfather dan een aardige family-man, weten we na lezing van Eliots informatieve en spannende boek. De formule die Disney bedacht, heeft nog niets van zijn magie verloren.

Walt Disney – Het controversiële leven van Hollywoods grootste kindervriend
Eliot
Arena 1994
ISBN 90-6974-112-1
Prijs f39,90 / Bfr.798
(376 pagina's, zwart/wit, s.k.)
****

Disney-art in Bijenkorf

In de Rotterdamse Bijenkorf aan de Coolsingel organiseert de Animation Art Gallery in samenwerking met het warenhuis de verkoopexpositie *The Art of Animation*. Deze loopt van 10 juni tot en met 1 juli 1995.
Op deze exhibitie wordt tekenfilmartwork tentoongesteld en te koop aangeboden. Hieronder bevinden zich potloodstudies, cels, tekeningen, zeefdrukken van schilderijen van **Carl Barks** en ~~een collectie porseleinen~~ beeldjes van klassieke Disney-karakters. Kopers van artwork ontvangen gratis de video *Drawing from the past*, waarin wordt uitgelegd hoe een tekenfilm tot stand komt.
De expositie wordt gehouden in het kader van het 125-jarig jubileum van de Bijenkorf. Of ze hierna nog andere Bijenkorf-filialen zal aandoen, is op dit moment nog niet bekend. Openingstijden: maandag-vrijdag: 9.30-18.00 uur, donderdag: koopavond van 18.00-21.00 uur, zaterdag 9.30-18.00 uur. Mocht u niet in de gelegenheid zijn om naar de Coolsingel te gaan, dan kunt u altijd de Animation Art Gallery in Amsterdam bezoeken, aan de Berenstraat 39 (dinsdag-vrijdag: 11.00-18.00 uur, zaterdag 11.00-17.00 uur).

RS

Oude Mickey's geschonken

De oudst bekende tekeningen van Mickey en Minnie Mouse hebben een ~~nieuwe thuisbasis~~.

De illustraties uit 1927, werden eind januari 1995 geschonken aan het International Museum of Cartoon Art in Boca Raton (USA) door **Steve Geppi**, president van Diamond Comics Distributors. De tekeningen, gemaakt door **Ub Iwwerks**, maken onderdeel uit van het storyboard van *Plane Crazy*, de eerste korte tekenfilm met Mickey Mouse.
Geppi kocht de zes 9x10 inch grote potloodschetsen in 1994 uit de nalatenschap van een oude Disney-animator. De schetsen zijn in de zomer van 1994 korte tijd te zien geweest tijdens een Europese Disney-expo. De *Plane Crazy*-tekeningen zijn voor het publiek te bewonderen na de opening van het eerste gedeelte van het International Museum of Cartoon Art, begin 1996. De collectie omvat verder op dit moment zo'n 130.000 tekeningen, 10.000 boeken en 1000 uur animatie, zowel op film als op video.

Bron: The Comics Journal

Cruiseschepen

The Walt Disney Company gaat in zee met de Italiaanse werf *Fincantieri*, onderdeel van het staatsconcern IRI. Disney heeft een order geplaatst voor het bouwen van twee cruiseschepen die elk plaats bieden aan 2400 passagiers. De order heeft een geschatte waarde van 750 miljoen dollar.
De schepen worden in Triëst gebouwd en in 1998 afgeleverd. Bij het ontwerp is rekening gehouden met het familiekarakter van Walt Disney, een aspect waaraan bij 'normale' cruiseschepen minder aandacht wordt geschonken. Elk schip krijgt drie zwembaden, een aantal restaurants en faciliteiten waar kinderen zich kunnen vermaken met bekende Disney-activiteiten.

Bron: De Volkskrant

Sing Along Songs

Bij Disney is alweer de achtste videoband uit de serie *Sing Along Songs* verschenen. Deze serie bestaat uit banden met de leukste liedjes uit de Disney-tekenfilms. De titel van de band, *Wacht maar tot ik koning ben*,

is natuurlijk ontleend aan *De Leeuwekoning*. Meezingen met liedjes uit de film is makkelijk, omdat de tekst in beeld meeloopt. Maar er staan ook liedjes uit andere tekenfilms op, zoals uit *Aladdin*, *De kleine zeemeermin*, *De Aristokatten*, *Belle en het Beest* en *Pinokkio*. De band duurt 25 minuten

STRIPWINKEL
TISTJEN DOP

Patersstraat 96
2300 Turnhout (B)
Tel. 014-428829

STRIPWINKEL SJORS

Stripwinkel Sjors (Schoffersplein 1, 3311 EJ Dordrecht, 078-142012)
Sjors + (Comic Gadgets, Gimmicks and Gags, Voorstraat 313, Dordrecht)

"Dick Bos"
Strip speciaalwinkel & Antiquariaat

In- en verkoop van nieuwe, gebruikte en antiquarische stripverhalen

Junolaan 2
3054 PW Rotterdam-Hillegersberg
Telefoonnr.: 010-4613147

OVERPEINZINGEN VAN EEN VLAKGOM

door Peter de Smet

en is geheel Nederlands gesproken en gezongen. Prijs *f*24,95 / Bfr.500.

RS

Ariël en Bambi

Sinds enige tijd heeft Disney's *De kleine zeemeermin* een eigen tijdschrift. Het telt 34 pagina's en staat vol met items die vooral de jonge liefhebsters van Ariël, Botje en Sebastiaan zullen bekoren. Zo valt in het onlangs verschenen vijfde nummer onder andere te lezen hoe je een eigen schelpenarmband kunt knutselen en wat de sterren je de komende periode brengen. Daarnaast zijn er nog ingezonden brieven, een test om te kijken welke Disney-film het best bij je past en enkele puzzels. Maar het allerbelangrijkst is natuurlijk het extra lange stripverhaal waarin Ariël sieraden maakt voor haar zussen, zonder dat ze in de gaten heeft dat deze een naderend staatsbezoek van de koning van Pacifica kunnen verpesten.

Ook voor de allerkleinsten is er sinds kort een Disney-blad. Het heet *Bambi*, het telt 24 pagina's en het is gemaakt voor kinderen vanaf twee jaar. Bambi staat vol verhaaltjes, puzzels en spelletjes, alleen dan met meer plaatjes en eenvoudiger teksten dan *De kleine zeemeermin*. En de kleine lezer zal zijn tijdschrift niet eenvoudig aan flarden kunnen scheuren: het gebruikte papier is dikker dan bij gewone tijdschriften.

Bambi en *De kleine zeemeermin* worden uitgegeven door De Geïllustreerde Pers en kosten respectievelijk *f*5,95 / Bfr.110 en *f*4,95 / Bfr.95 per nummer. De bladen zijn verkrijgbaar bij iedere beter gesorteerde stripzaak, kiosk of boekhandel.

HW

Prins Charles

Een kinderverhaal, dat ooit door **Prins Charles** is geschreven, wordt door Walt Disney op video uitgebracht. Charles schreef het verhaal *De legende van Lochnagar* in 1970 om zijn broers te vermaken. Een studio in Wales maakte er een tekenfilm van, die in 1993 door de BBC op de televisie werd uitgezonden. *De legende van Lochnagar* verhaalt over een man in een grot die het leven in zijn omgeving verstoort door een warmwaterbad te installeren. Het verhaal heeft een duidelijke boodschap over het milieu en maatschappelijke verantwoordelijkheid. De royalties gaan naar een door Charles opgezette stichting voor arme jongeren.

Bron: De Volkskrant

Children's Summit

Voor het tweede achtereenvolgende jaar hebben Disney-tijdschriften uit verschillende landen, en ditmaal in samenwerking met Unesco, het *Children's Summit* georganiseerd. Dit Disney Kindercongres 1995, waar 800 kinderen uit 27 landen elkaar ontmoetten, vond van 17 tot en met 20 mei plaats in Disneyland Paris en het Unesco-hoofdkwartier. Het thema van deze kinder-topontmoeting was het milieu.

Het netwerk van Disney-bladen omvat Europa, het Midden-Oosten, Zuid-Afrika, Mexico en de Verenigde Staten (in totaal zo'n 45 miljoen lezers). De selectie voor deelname aan het Kindercongres geschiedde aan de hand van een wedstrijd die door de bladen was uitgeschreven. Hierbij werden de lezers, eventueel samen met hun klas, gevraagd een 'afvalbak te tekenen die zo bijzonder is dat mensen nooit meer hun troep op straat zouden gooien'. De winnaars uit ieder land mochten naar het Children's Summit. Het weekblad *Donald Duck* organiseerde voor Nederland de tekenwedstrijd. In totaal deden zo'n 11.500 kinderen mee. De nationale jury bestempelde de tekening van **Lisa Mol** als 'mooiste afvalbak', waardoor Lisa en haar groep 7/8 van de *Bernardus-basisschool* uit Blaricum Nederland op het congres vertegenwoordigden.

De doelstelling achter het Children's Summit is het organiseren van een jaarlijkse bijeenkomst waar kinderen met elkaar kunnen praten over onderwerpen van algemeen maatschappelijk belang. Door de omvang van het evenement worden kinderen zich bewust van het feit dat ze tot een internationale gemeenschap behoren. Tijdens het tweede congres waren er allerlei activiteiten rondom het thema milieu. In workshops, begeleid door milieudeskundigen, kunstenaars en

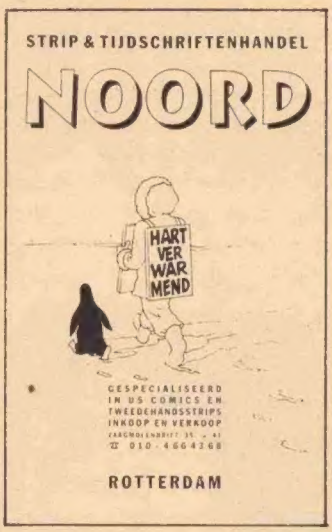

leerkrachten, gingen de deelnemers aan de slag om een *Handvest voor het Milieu* op te zetten. Later werd dit aangeboden aan de Unesco.
Ook Disney zelf doet aan milieu via het zogeheten 'green management'. Er is zelfs een *Department of Environmental Policy*, dat het beleid uitstippelt om de natuurlijke omgeving in en rondom de themaparken zoveel mogelijk te beschermen. Maatregelen zijn onder andere het uitgeven van Disney-publikaties op gerecycled papier, het hergebruiken van printercartridges, grootschalige inleveracties voor (klein chemisch) afval en het belonen van werknemers die lopend, op de fiets of met het openbaar vervoer naar hun werk gaan. Verder voert dit departement onderzoeken uit om het milieu nog meer te sparen, zoals op het gebied van het hergebruik van water, de recycling van videobanden en het gebruik van natuurlijke brandstoffen voor attractiewagens. Ook worden allerlei vegetatieprogramma's opgezet en ecologische seminars georganiseerd. Toch viel het, ondanks alle inspanningen, een bezoeker van Disneyland Paris onlangs op hoeveel plastic wegwerpartikelen daar alom aanwezig waren. Iets voor een nieuw seminar, soms?

RS

Lisa Mol mag – dankzij haar 'mooiste afvalbak' – met haar groep 7/8 naar Disneyland Paris.

Disney gaat interactief

The Walt Disney Company heeft haar krachten gebundeld met Time Warner, Paramount-Viacom en 20th Century Fox om een nieuw bedrijf – Disney Interactive – op te richten, Disney's eigen onafhankelijke interactieve divisie.
Doel is om Disney Software's rol in de CD-ROM-videospelletjesmarkt te vergroten. De nieuwe divisie wordt gezien als een samenwerking tussen de Studio en Disney's Consumer Products Division en zal worden geleid door president **Steve McBeth**.

Bron: The Comics Journal

Disney's schatkamer

Via importeur Nilsson & Lamm kregen wij enige tijd geleden een schattig klein boekje opgestuurd, getiteld *Treasures of Disney Animation Art*.
De Amerikaanse uitgever Abbeville Press heeft in de loop der jaren al tientallen van deze zogenaamde Tiny Folio's uitgegeven over en met onder andere Batman en Superman. En nu dus één met 256 pagina's Disney-materiaal. En het is schitterend Disney-materiaal. Schetsen, tekenfilm-achtergronden en nog veel meer

De wraak van Jafar

Buena Vista 1995
Bestelnummer 3223716
Prijs f 39,95 / Bfr. 799
(±66 minuten, Alle leeftijden)

Jafar is terug. De schurk uit de meest succesvolle Disney-film aller tijden (voordat de volgende Disney-film de meest succesvolle Disney-film aller tijden werd) wordt bevrijd uit de betovering die hem aan het eind van *Aladdin* gevangen zette in de fles van de geest. Jafar neemt zich voor om wraak te nemen op Aladdin. Daarvoor zet hij zijn vroegere hulpje Iago in, die tegenwoordig een goed leven leidt op het paleis van Jasmine en haar vader ...
Het recente succes van Disney is het gevolg van een aantal dingen. Allereerst heeft Disney-hoofd **Michael Eisner** besloten weer ouderwets veel geld aan de films uit te geven. De tekentechnische kwaliteit van het Disney-produkt staat nog altijd vele malen hoger dan dat van de vele troonopvolgers om het bedrijf heen. De (geheime) budgetten zijn daarvan een be-

langrijk onderdeel. Ten tweede heeft de muziek weer een belangrijke plaats in de verhalen gekregen. Vooral door de mega-kitsch van **Howard Ashman** en **Alan Menken**, die Disney vele Oscars opleverde. En ten derde wist producent **Jeffrey Katzenberg** feilloos de smaak van het grote publiek aan te voelen en daarin zijn zin rücksichtslos door te voeren (zie het interview met **Daan Jippes** over Aladdin in Stripschrift 252). Nu Ashman is overleden (de schrijver van het muziekduo, maar toch ...) en

ATTENTION FAN-BOYS AND GIRLS! IT'S TIME FOR YOU TO DISCOVER THE ASTOUNDING MEGA-VERSE KNOWN AS...
Strips - Comics - Games - Zeefdrukken
Yendor
Korte Hoogstraat 16, 3011 GL Rotterdam
Tel 010 - 433 17 10 Fax 010 - 411 38 54

uit de periode 1929 (*Hell's Bells*) tot en met 1985 (*The Black Cauldron*), in de prachtigste kleuren, van onder anderen **Ward Kimball**, **Wolfgang (Woolie) Reitherman**, **Fred Moore**, **Frank Thomas**, **Grim Natwick**, **Ham Luske**, **Ub Iwwerks** en **Johnny Cannon**, maar ook veel werk waarvan de makers onbekend zijn. Een aanrader! Beslist kopen om te lezen en te bekijken als deze Disney-special van Stripschrift naar meer doet smaken.
ISBN 1-55859-335-7, prijs *f*26,55 / Bfr.530.

AvO

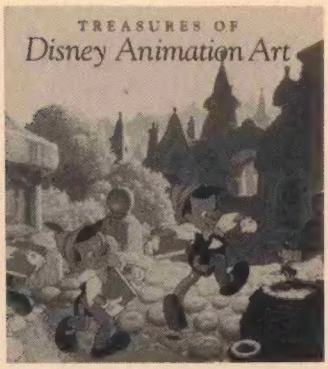

PRIJSVRAAG

Als één van Disney's belangrijkste animatoren (één van 'The Nine Old Men'), ontwierp **Ward Kimball** de figuur Japie Krekel voor de film *Pinokkio* en tekende hij onder andere de kraaienscène in *Dombo*. Stripschrift geeft 5 vierkleuren-lithografieën van Kimball weg (in luxe map met goudopdruk, niet in de handel!) – met daarop afgebeeld een scène uit *Sneeuwwitje en de zeven dwergen* – aan inzenders van het goede antwoord op de vraag:

In welk jaar ging de film Snow White and the Seven Dwarfs in première?

Bij meerdere goede inzendingen zal worden geloot.
Stuur het antwoord vóór 15 juni aan:
Sneeuwwitje-prijsvraag
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
De 5 winnaars maken we bekend in nummer 6 en discussiëren over die uitslag doen we liever niet.

Uitslag Pinokkio-prijsvraag Stripschrift 279:
De Pinokkio-video's gaan naar **Espen Albers** (Enschede), **G. Hol** (Sprang-Capelle) en **Familie Treffers** (Hilversum).
De Pinokkio-soundtracks op cd gaan naar **C.H.J. Albers** (Rotterdam), **Bas Berwers** (Leiden) en **T. van Zeeland** ('s-Gravenhage).

Katzenberg Disney heeft verruild voor het droomteam van **Steven Spielberg**, is het de vraag hoe lang de kwaliteit gehandhaafd blijft. Ik ben daar zelf niet zo bang voor, omdat er altijd wel weer iemand zal opstaan die het inmiddels tijdloze bedrijf de juiste richting wijst.
Wie wil weten hoe een film zonder Ashman en Menken, zonder Katzenberg en zonder gigantische budgetten is gemaakt, kan nu *De wraak van Jafar* – het vervolg op Aladdin – kopen. Speciaal voor video gemaakt. Dat is geen veelbelovend begin en misschien is het daarom dat *De wraak van Jafar* mij wel meeviel. Dit, in tegenstelling tot de vele slechte berichten die ik erover had gehoord. Wie de kwaliteit van een heuse bioscoopfilm verwacht, komt natuurlijk bedrogen uit. In dat kader is het ook niet netjes van Disney dat de lengte van de film (slechts één uur) niet prominent op de band wordt vermeld. Maar als je het vergelijkt met de tv-serie van Aladdin en Jasmine (onder meer in het Duits te zien op RTL+), dan valt het allemaal wel mee. De film is erg grappig en ziet er niet goedkoop uit. Het verhaal is spannend. En de karakters zijn ten dele nog steeds erg interessant. Wel is de muziek een zwak punt. De nieuwe liedjes van **Mark Watters** halen het niet bij de oorspronkelijke liedjes en op een grappig lied van Iago in het begin na is het al snel doorspoelen geblazen. De oorzaak ligt mede in het feit dat de makers er niet in zijn geslaagd de menselijke personages (Aladdin, Jasmine en haar vader) interessant te maken. Blijkbaar heb je daarvoor de beste animatoren nodig.
Maar dat ik uiteindelijk toch een uur heb gekeken, komt voornamelijk door de bijfiguren. In *Aladdin* wordt de show gestolen door de geest, gespeeld door **Robin Williams**. In de Nederlandse nasynchronisatie neemt **Pierre Bokma** die rol over. Hij had natuurlijk een ondankbare taak, omdat Williams gewoon twee dagen in een geluidsstudio zijn gang mocht gaan voordat de tekenfilm werd gemaakt en Bokma slechts in een studiootje moest proberen daar een fractie van te vangen. Blijkbaar vond hij het leuk genoeg om te doen, want voor *De wraak van Jafar* is hij terug. En dat terwijl Robin Williams voor een tweede keer bedankte en zijn rol aan iemand anders overliet.
Maar Pierre Bokma had deze keer niet zoveel te doen want de show wordt gestolen door Iago. *De wraak van Jafar* is het verhaal van zijn gevecht met Jafar en de vraag of hij een verrader wil zijn of niet. **Jason Alexander** (de sympathieke loser uit de meest succesvolle comedy-serie in Amerika: *Seinfeld*, te zien op RTL 5, maar ook de gestoorde hoofdpersoon in de tekenfilmserie *Duckman* bij de VPRO) speelt Iago als een New York-joodse kankerpit. Hij doet dat met volle overgave. De Nederlandse versie van **Bram Biesterveld** schiet op alle fronten tekort. Biesterveld mist de herkenbare versmelting van rol en accent, waarmee wij in Nederland toch al vaak niets kunnen omdat wij bij lange na niet zo rassenbewust zijn als de Amerikanen. Maar ook ontbreekt aan zijn stem de vleesgeworden wanhoop, en eerlijk gezegd klinkt het gewoon als het zoveelste stemmetje van een beroepsstemmenmaker.
Ik hoorde ook nog een aantal verkeerd vertaalde grappen langskomen, iets wat mij persoonlijk altijd erg stoort. Maar dat is gezeur. *De wraak van Jafar* is erg vermakelijk, en als u de band nog niet heeft gekocht zou ik dat maar gewoon doen. Het kan altijd erger. Voor je het weet zijn je kinderen verslaafd aan *Bassie en Adriaan*.

GA

***

Het dappere broodroostertje

Buena Vista 1995
Bestelnummer 3111716
Prijs *f*29,95 / Bfr.599
(±87 minuten, Alle leeftijden)

Waar de film opeens vandaan komt weet ik niet, maar *Het dappere broodroostertje* is een aardige kinderfilm over vijf in de steek gelaten huishoudtoestellen. Het elektrische deken mist het jongetje dat vroeger in hun huis woonde en onder leiding van een kordaat broodrooster gaan ze naar het kereltje op zoek. De stofzuiger, de radio, het nachtlampje en de andere twee komen in een eng bos, langs een gevaarlijke waterval, in de grote stad en tenslotte op een vuilstortplaats, maar volgens aloude Disney-traditie komt alles toch weer goed. Het is een helder getekend en vrolijk ingekleurd avontuur met de nodige liedjes en (voorspelbare) spannende fragmenten en een uiterst origineel verhaal. Een vrolijke film voor het hele gezin, zonder meer.

AL

***

AGENDA

t/m 31 mei
Expositie 'De andere wereld van Marten Toonder', Openbare Bibliotheek, Ganzenmarkt 11, Oldenzaal.
t/m 1 juni
Expositie Chris Berg, Galerie Slaphanger, Grote Visserijstraat 31b, Rotterdam.
t/m 10 juni
Overzichtstentoonstelling Lorenzo Mattotti, Palazzo delle Esposizione, Rome, Italië.
t/m 15 juni
Expositie Erika Raven, Mekanik Strip, Sint Jacobsmarkt 73, Antwerpen, België.
t/m 18 juni
Expositie 'Retrospectieve Will', een eerbetoon aan een Belgische stripmeester, Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België.
t/m 3 september
Grote Disney-expositie 'De magie van Disney', Noordbrabants Museum, Verwersstraat 41, 's-Hertogenbosch (073-877877).
27 mei
3e Grote Stripbeurs, Brabanthallen, 's-Hertogenbosch.
27 mei
De Alternatieve Stripdag, Cultureel Centrum Drieluik, Zaandam (075-176972).
27 mei
Signeermiddag met Erika Raven, Comic Art & Warehouse, Sint Jacobsmarkt 73, Antwerpen, België.
28 mei
Grote Stripveiling van Het Stripschap, Café-Restaurant 'De Eenhoorn', Burgemeester Wuytierslaan 2, Amersfoort.
3 t/m 5 juni
8e Salon voor het beeldverhaal, Sinksenfeesten, Kortrijk, België.
10 juni
Signeermiddag met Warnauts en Raives, Comic Art & Warehouse, Sint Jacobsmarkt 73, Antwerpen, België.
10 juni t/m 1 juli
Disney-verkoopexpositie 'The Art of Animation', De Bijenkorf (2e etage), Coolsingel, Rotterdam.
10 juni t/m 10 september
Overzichtstentoonstelling van Dick Bruna, Museum Flehite, Westsingel 50, Amersfoort.
1 t/m 30 juni
Expositie 'De andere wereld van Marten Toonder', Openbare Bibliotheek, Joris Dircksenstraat 20, Breukelen.
4 juni
55e Algemene Ledenvergadering van Het Stripschap (inclusief ruilbeurs + gigantische algemene boekenmarkt), Bibliotheek, Diezerstraat 80, Zwolle.
15 t/m 18 juni
12e Festival International de la BD, Sierre, Zwitserland.
20 juni t/m 1 oktober
Expositie rond het 50-jarig bestaan van Suske en Wiske, Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België.
25 juni
Stripfestijn op het Schefferplein, Schefferplein, Dordrecht.
15 juli t/m 6 augustus
10e Fristi Stripfestival, Koksijde, België.
2 en 3 september
10e Brabants Stripspektakel, Zaal Valkencourt, Pastoor Heerkensdreef, Valkenwaard.
14 september t/m 1 oktober
Tentoonstelling '50 jaar wel en wee, emoties uit Suske en Wiske', Galerij I.A.C. De Kunstgang, Zuivelmarkt, Hasselt, België.
30 september en 1 oktober
5e Hasseltse Striptweedaagse, Cultureel Centrum, Hasselt, België.
3 oktober 1995 t/m 7 januari 1996
Expositie rond de Italiaanse auteur Andrea Pazienza, Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België.
7 en 8 oktober
8e Internationale Stripfestival, Durbuy, België.
14 en 15 oktober
13e Fête de la BD du Pays Montbéliard, Audincourt, Frankrijk.
20 t/m 22 oktober
De Stripdagen, Het Turfschip, Breda.
7 november t/m 21 december
Expositie 'The road to Maus', de ontstaansgeschiedenis van de strip van Art Spiegelman, Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België.
9 en 10 december
11e Stripgidsdagen '95, Turnhout, België.

Bits & Pieces

Lemming

Als er één niet geduldig is, dan is het wel onze Donald Duck. Ooit zag ik hem zijn Loebas agressief tegen een alp opslepen. De arme Sint Bernard hield niet van sneeuw. En die Duck was me wreed aan het doen. Met een ketting achter de auto het beest naar boven slepen. Walgelijk ventje. En die drie nepneven maar helpen. Van wie zouden ze dat toch hebben? Van Oom Walt?
En zo ja, waarom dan? Vragen alom. Terwijl ik wegzink in gepeins kijk ik naar tv. Een natuurquiz.
'Hij heeft een gedrongen gestalte met een stompe snuit. Dichte waterafstotende pels en korte dichtbehaarde poten. Wat of wie is dat?'
'Donald Duck' hoor ik een eendeliefhebber enthousiast roepen. 'Fout'. Nog een keer proberen.
'Hij voedt zich met plantekost. Houdt geen winterslaap. Doet niet aan wintervoorraden. Nou?'
'Guus Geluk' kraait dezelfde quizdeelnemer. 'Fout'. Nog meer aanwijzingen.
'Hij is agressief en een ruziezoeker'.
'Donald Duck' gilt opnieuw de wanhopige Disney-freak.
'Zwemt gemakkelijk, klimt slecht'.
'Dooo-nääld Duh-huck' krijst de hystericus achter zijn quizbel.
'Hij maakt fluitende, keffende en knorrende geluiden. Graaft gangen onder stenen, mos en boomstompen. En bewoont bergen en hoogvlakten'.
Langzaam zakt de Duck-roeper onderuit in zijn stoel. Weer geen hoofdprijs in de wondere natuurquiz.
'Ik zal het u verklappen' babbelt de spelleider. 'Het gaat hier om een lemming. U weet wel, die beestjes die zich zo wonderbaarlijk snel kunnen vermenigvuldigen. Soms raakt het alpenweitje dan overbevolkt en hoeps, daar duiken ze massaal over de rand het ravijn in. Nu doen ze dat maar eens in de drie tot vier jaar. Dus als u het zelf wil meemaken, moet u wel geduldig zijn, haha!'
Zappend begeef ik me naar een ander net. Ah. een oude natuurfilm. Hé, kijk nou eens, gemaakt door The Walt Disney Company. Da's ook toeval. Ik wist niet dat ze ook al in deze business zaten. Ik ga er eens goed voor zitten.
De camera glijdt langs steile wanden en zapige graslandjes. Hier en daar een vogel. Elk moment verwacht ik een spectaculaire overgang naar een prettige animatiefilm. Maar nee. Het gaat regenen. Het wordt zelfs erg guur. Niks geen tekenwerk. Gewoon platte natuur.
Opeens is daar een klein knaagdier. Door zijn natte vacht herken ik hem niet direct. Er verschijnt er nog één. En nog één. Wel tien, honderd, duizend. Lemmingen! Walt Disney goes lemming!
We zien de lemming voor de boom. We zien hem naast de boom. Achter de boom. Ja, zelfs onder de boom. Wat een jolijt!
De paring. De eerste worp van zes jongen. De tweede worp. De derde worp. En maar lekker krioelen. De regen stopt. Het wordt zonnig. De zon gaat onder. Het zomert lekker na.
Dan, in een flits, is er de trektocht. De grote trektocht. In zuidelijke richting. De lemmingen worden fel. Ze vreten van alles op. Ze sterven massaal. En, ze storten zich ineens van een klif. Wat een apotheose.
Ontroerd leg ik de afstand-zap terzijde. Er rinkelt een belletje. Een luider wordend belletje. Eens in de drie tot vier jaar storten ze zich toch maar naar beneden? En die Disneyploeg was daar precies op tijd? Op de juiste plek? Heeft die company zoveel geduld? De twijfel knaagt.
Ik pak het VARA-magazine en sla Midas Dekkers er eens op na. 'Moord en Doodslag' heet zijn artikel. 'Natuurfilms zijn gewoon soaps met dieren in plaats van mensen in de hoofdrol. Het leven wordt niet zozeer anders, als wel sneller afgedraaid'.
En nu komt het.
'Berucht zijn de scènes van Walt Disney over lemmingen. Omdat hij geen zin had te wachten tot de lemmingen depressief genoeg waren, liet Disney ze door zijn filmploeg van de rotsen trappen. Zoiets kun je tegenwoordig niet meer maken.'
Nog steeds benieuwd hoe die Duck aan dat karakter komt?

Ben Bits